

DOM IN SVET

LEPOSLOVJU
ZNANSTVU

1913

VSEBINA.

	Stran		Stran
Ko je gorela grmada... Spomin na Turke.		 Slike. 	
Spisala Lea Fatur. (Konec)	121	Velikonočna vinjeta	121
Kralj. Zložil M. O—a	126	R. Gebhard: Bogati mladenič	125
Njiva. Slika s Krasa. — Spisal dr. J. Česnik	127	A. Štefic: Študija za Kristusa v grobu	131
Romanca o skrbi. Zložil Jos. Lovrenčič	131	Na potu k Sv. Ambrožu pod Križko planino	133
Friderik Ozanam. Ob stoletnici. — Piše		A. Štefic: Jobova glava	137
Andr. Kalan	132	Vladimir Spasovič	140
S poti. Piše Izidor Cankar. (Dalje)	135	Nadškof grof Adam Sapieha	141
Žalostna pesem. Zložil Jos. Lovrenčič	138	A. Štefic: Molitev	144
Profesor dr. Maryan Zdziechowski. Spisal		Oljska gora	148
dr. Leopold Lenard (Konec)	139	Mihael Fedorovič Romanov	150
Slovo. Zložil Jos. Lovrenčič	141	Peter Veliki	150
Drama na južnem tečaju. Spisal dr. Vinko		Katarina II.	150
Šarabon	142	Aleksander I. Pavlovič	150
Razvoj novejše slovenske pisave pa Lev-		Pogled na Moskvo	151
čev pravopis. Spisal dr. A. Breznik.	146	Katedrala Vasilija Blaženega	152
Tristoletnica Romanovih. Spisal dr. E.		Vhod v Dardanele	156
Lampe	150	Ulica v Odrinu	157
Književnost	152	Viceadmiral A. Haus	160
To in ono	154		

»Dom in Svet« izhaja 25. dne vsakega meseca.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: Andr. Kalan, kanonik, Ljubljana, Marijanišče.

Urednik: dr. Evgen Lampe. — Založnik in lastnik: Katol. Bukvarna. — Tiska Katol. Tiskarna v Ljubljani.

Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravnništvo v Katoliški Bukvarni.

KO JE GORELA GRMADA ...

Spomin na Turke. — Spisala Lea Fatur.

(Konec.)

III.

Nad Šilentaborom pa se prikazujejo in skrivajo zvezdice. Grmade ogenj pojemlje, burja se oglašale v presledkih, a tedaj zajoče tako čudno od tal, da gredo mravljinci po hrbtu straži na obzidju, celo Urhu. Čudna kakor nikdar nobena se mu zdi ta noč. Tepo se vetrovi. A to niso vetrovi, to so vedomci in šentjanževci. Plazi se, škrtlja, sopiha ... Človek bi skočil sam iz sebe, tako mu gomazi strah po žilah. Kje se drži pasja — vera turška? Ni slišati konj, ne krika. Samo volcje se oglašajo pod Šilentaborom, samo sova veka nad Nerinom. Ta tihota, to pričakovanje — možem mučnejše nego boj in klanje. Te sence, ki rasto nevidno iz noči, polnijo dušo s tajnim strahom. Grmade ogenj pojemlje, meče negotov svit na cesto pod Zagorjem. Zdi se ti, da se pomikajo tam črne čete, konji obvezanih kopit in gobcev. Zaklical bi v noč: Naj te vrag! in sprožil top ... Pa ni nič, Urh — samo grmičje ob potu meče sence. — Nihče ne spi nocoj na Šilentaboru. Vso noč gore luči, večkrat pogleda gospa skozi okno, večkrat se prepriča gospod, da čujejo straže. Ženske begunke kleče v cerkvi ali jokajo po dvorišču — pusto je kakor nikoli. Po dne se ni zdelo nikomur tako hudo, če pride ravno par tisočev malharjev nad Šilentabor, si že razbijejo obrite buče ob njem. Ali noč! — Straže se menjujejo, hodijo k ognju na dvorišču, pripovedujejo tam tako čudne — da se ti naježi vsak las ... Ali vendar je pri-

jetno ob ognju, v družbi. Tu pa stojiš ... Zdaj pripiha mrzlo, zdaj gorko v tebe ... Zdi se, da lazijo iz pivških jam strupeni velikanski močeradi, katerih sapa prinaša smrt. Kaj šele bodo videli begunci v Črni, v Žegnani jami, v Zavinki pri lozah, v Postojnski? Tam prihajajo iz kotov velikanske zverine, pošasti ...

»Si se namrazil, Urh?« — Kirnilov iz Zagorja prileze na zid in se prepričuje, da je tovariš živ in zdrav. Tiho vprašuje: »Si videl kaj?« — Urh ne ve, misli tovariš Turke ali strahove, zmeden odgovori: »Vse polno jih je« ... in skoči raz zid. »Vrni se hitro,« prosi straža, »ti imaš boljše oči. Oh, to je dobro, da kleči gospod Jeronim ves čas v cerkvi — duhove roti, in dokler moli, ne morejo nam kaj. Veš, kaj pravijo pri ognju: Da znajo Turki besedo, ki jih izpremeni v sove ali strahove. Lahko bi prileteli taki nad nas« ...

Pri ognju je bilo dosti družčine. Grmade plamen ni poklical samo tlačana za zid, tudi popotnik, trgovec, romar so hiteli raz nevarno cesto. In vse to je hodilo nemično iz graščine k ognju, je poslušalo, pripovedovalo. Urh se je prismolil in poslušal, da se otrese nočnega strahu, ali večal se mu je samo ... Govoril je ravno Lah, ki je kupoval žito in je pribežal zadnji po skriti tuplici na tabor: »Povem vam, hudo bo ... Orehek je gorel, grad so podirali, cerkev se je kadila. Šestnajsttisoč pijavk — to izpije že nekaj krvi! Še peti ni treba Turkom: Pij mene, pijavka! Na Senožeče, na Cerknico, na Postojno — na vse strani

so se izlili rdeči rokavi — povsod pleše rdeči petelin. Slišal sem, da so prijeli na potu mladega plemiča. Kričal in bil se je do skrajnega, hotel je, da ga umore, kajti hujša je sužnost kot smrt — to veste. Seveda iščejo plemenitih in bogatih sužnikov, da dobe veliko odkupnino. A pri tem zastrupijo pasjeverci odkupljenega — komaj pride domov, pa umrje v bolečinah — a nihče ne ve, za čim.«

»Vemo, vemo! Prokleta njihova roka! Stokrat bolje je umreti od meča!« so vpili razjarjeni taborci in naštevati so znana imena vitezov, katerim se je godilo tako. Pripovedovali so o Vojtehu, ki je moral vleči plug in orati turško zemljo, o Juriju Šacku in drugih.

»In ko mori kristjana, se mu še roga pasja duša. ‚Ne boj se, brate!‘ pravi — a tedaj imaš že nož za vratom. Pa to je dobra smrt — ali kadar ti vlivajo razbeljenega svinca za nohtove, kadar ti oderejo kožo, žgejo podplate in počenjajo druge take šale — ali te nabodejo na kol, ali režejo jermenja iz hrbta . . . Eh fantje! Ničesar ni izkusil, kdor ni bil sam tam.«

Dolg, bled človek je govoril, izpitih oči, čudno izpačenih ust. Urh ga je spoznal in se je ustrašil. Bil je to »divji mož«, tlačan iz Koritnic, ki je bil deset let v turški sužnosti. Posrečilo se mu je uteči, po grozних nevarnostih in hoji po velikanskih gozdih je prišel v Šneperk, kjer so menili, da je divji mož. Saj mu je bil prav podoben. Lasje in brada so mu segali do pasu, rame mu je pokrival strgan gunj, zverin ga je branila čekana. Dolgo ni mogel govoriti, dolgo ni mogel izraziti svojih misli, ne zbrati spominov na svoje življenje, preden so ga bili zarobili Turki. Stregli so mu na Šneperku in poizvedovali — toda kaj jih je bilo malo odpeljanih v Turčijo? — Saj odvede turška sila vsako leto po več tisoč oseb v sužnost . . . Spoznal je sčasom vendar svoj kraj — ali nikogar od svojcev ni bilo več — hiša porušena, njive zatrznjene. Od tedaj hodi po deželi — in pravijo — da pride rad Turek v gosti, kjer se nahaja divji mož — da ne bi prišel zares . . . Dana si je dala opraviti na dvorišču — prikradla se je k Urhu in vzdihnila: »Da bi že bil dan!« — »Ali se kaj bojiš za Urha, Dana? Kaj, ko bi mu pogledal brkač za vrat, kaj praviš, kaj bi mu povedal?« — Dana je ušla draženju Nerinca — pogovor se je plel naprej o turških nerazumnih grozovitostih. Obupno je zaklel župan Radohove vasi: »Da bi prišla vendar nad vraga nevihta iz dna Cerkniskega jezera, da bi požrlo jezero požrešne gade. Blagoslovijo nesrečonosne jame, in strahovi ne škodujejo ljudem. Turka pa ne zadrži blagoslov,

ne kletev, ni orožja, ki bi zadržalo tega vraga, ki nam nosi v deželo kugo in lakoto. Povem vam, da ne bo stal kmalu v kranjski deželi kamen vrh kamna« . . .

»No, no!« je ugovarjal trgovec Platnar. »Ljubljane že ne podro. Tam zidajo zdaj na vso moč. Ob vodi delajo stolp, širok in močan, ki bo branil sovražniku vhod, popravljajo stolpe in zid od mesta na grad, vsa dežela, je rekel glavar, mora prispevati z delom, ker je vendar Ljubljana glava dežele.«

»Kaj?! Robotat da bi hodili v Ljubljano?«

Srpo so pogledali kmetje. Platnar je odkimal: »Vam že naznani graščak: Sklenili so, ker ni da bi hodili tlačani tako daleč, da bo prispeval vsak njih po štiri krajcarje . . .«

»Štiri krajcarje! Pasja noga! Odkod naj jemljemo, kje naj vzamemo? Kar nam ne požge Turek, nam požre gosposka . . . Kmetije so tako razdeljene, gospoda med seboj tako zadolžena — da ne vemo mi prav, kam spadamo, ne oni, kaj je njihovega. Ta njiva je vremenska, ta zraven premenska itd. Pride žetev, se nam pripodi toliko valpetov na njivo, da nam pobero vse žito. Včasih se stepo še med seboj. Kamnje bi glodali in delali zlato — bilo bi komaj« . . .

Mimo se je prišetal pisar z devinskimi. »Ta je tudi tak,« je udaril ob koleno Nerinec. »Njegov oče ima par kmetov, pa več sinov. Gospod Bric se bo ženil, dal bo mu dva kmeta, gospod si bo naredil graščinico, kmet bo postal grajski hlapec. In to se godi dannadan. Množi se lačna gospoda, izginja pravica in zemlja. In potem se čudijo, če nastanejo punti? Oživeti mora stara pravda! . . .«

»In potem se čudijo, da se širi pijanost?« se je razsrdil Bačan. »Če vidiš, da ne moreš živeti od svojih krvavih žuljev, če ti je Turek leto za letom na zatilniku — če ni pomoči ne od Boga, ne od cesarja — potem pijmo! da pozabimo . . . Razpode tako ko tako vse. — Oj Klanovčan, daj nam pijače, kaj bi se sušila. Če poseka Turek češplje, če poseka nas — kdo bo pil potem tvojo pošteno slivovko?«

Mož, zavit v oguljen koc, je segel po veliki opletenu čutari, jo pritisnil najprej k svojim ustom in podal sosedu: »Bratovščina svetega Krištofa! Le pijte! Če nas ne poseka, jo bomo še pili, in če nas poseka — zakaj bi je ne pili v slovo?«

Gospod Ravanski je prišel in posvaril: »Spravi svojo čutaro, Kuzme! Doli se giblje nekaj — dajte, fantje, zažgite škopnik in vrzite ga pod zid. Ali nihče naj ne gre izvun zidu!«

Vse je teklo od ognja. Preko zidu je letel goreč škopnik, zaplapolal in ugasnil. Za njim drugi,

tretji. »Nič ni prida taka luč, trebalo bi, da gori ogenj,« se razvname Urh in beži vkljub gospodarjevi prepovedi v svoj stolp po kurivo. Mahu in prediva si nabaše, po Grmadi je razmetanega dračja in vej — »hitro bo videl gospodar, kar bi videl rad — ne, prikradel se ne boš v tmini k nam, sovražnik.« — Čudno, kako ga je minul zopet strah, ko je minula negotovost. Nevarnosti tudi ni na tej strani, česa bi se bal? Vedo naj Turki, da čuva Šilentabor Kostenjak.

Odprl je vrata na Grmado in komaj, da se je pomolil vun — ga je potiskal nekdo v stran. — Urh, ne da bi izgubil zavednost, lopne z bliskovito naglico vrata za seboj. Ravnotako hitro mu je zabliskalo pred očmi . . . »Ne boj se, brate!« oznanilo smrti, mu je zašumelo mimo ušes, sklonil se je urno in jeklo je udarilo ob zid — Urh pa se je vzravnal in zavpil iz vse moči: »Pozor! Turki!« — Močne pesti so oglušile njegov klic. Padel je, ali še je videl goreč škopnik, ki je razsvetlil pozorišče, videl je polno črnih postav, plazečih se po zidu, čul je, da se začne ples. Spomnil se je Dane, turških muk, priporočil svojo dušo Bogu in se zazibal v črno tmino.

Tedaj pa se je začel ples okoli Šilentabora. Pokanje tu in tam. Črne mačke so plezale na obzidje, rdeči venci so leteli na strehe, srečavali so škopnike, ki so leteli med Turke — za njimi streli, kamni. Ali tukaj odzgoraj, tudi odzunaj, so hiteli streli za zid. Železni krampi in kavljji so kopali in prijemali, divji kriki napadajočih so stresali zrak: »Alah, pobij vse!« — »Bodi pri nas, Jezus!« »Kristus, udari nevernike!« so odgovarjali na obzidju, vzdihale so žene, molile za smrtno uro. »Glejte! Okroginokrog žari nebes!« — »Turek nam je prižgal zadnjo luč!« — zakričal je Primož in padel vznak. Vedno hujši je bil napad. Redko nastavljeni branitelji so podvojili in potrojili svoje moči; pomagale so žene in otroci. Vse je umelo, da gre nocoj zares, da hoče vrag podreti Šilentabor, ki mu kljubuje, ki ga ustavlja na poti. Preplašenim dušam so se kazale grozovite muke, katere izumeje Turčin zanje — v stoteri obliki se jim je kazala smrt — torej pogumno v bran! Ne morejo jih zažgati, kakor so one reveže v jami na Dolenjskem, ne morejo jih izstradati, kot so že mnogo gradov na Hrvaškem. »Vdajte se, krščanski psi!« grmi mogočen glas pred obzidjem. »Naš najmogočnejši cesar je milostljiv skesanim psom, ki mu ližejo roke.« — »Mi smo psi, ki grizejo,« zavpije velikanski Klanovčan in zaluča kamen v smer ošabnega govornika. Ravanski je bil povsod. Tu je vsekali plezajočega Turka po glavi, da ni več vstal, tam je zapazil, da delajo rdeči dehurji

luknjo v zid, da poizkušajo odspodaj, ker ne gre odzgoraj. In zdi se, da jih je vedno več. »Nocoj je pekel prazen!« trdi Zagorec, »toliko hudičev ni bilo še vkup.« — »Presneto se jim mudi, da bi nam izteknili oči,« je menil drugi. Gospod Ravanski je pazil ostro. Vedel je, da ne pride do vdaje. Rajši pomro vsi v boju. Zamuditi pa ni smel hipa, ko bo še čas umekniti se v zadnjo postojanko — tam se drži lahko, je duša v poslednjem branitelju; tačas se zbero plemenitaši po Kranjskem in mu pridejo na pomoč. A nocoj — jutri ni upanja, da pride pomoč odzunaj. Zvoni in žari od povsod . . . Povsod se izprehaja grozna turška smrt . . . Zvoni in klenka sv. Martin — klenka tako čudno, nesoglasno, jokajoče . . . kakšna starka vleče vrv. Zvonjenje pa daje braniteljem pogum, naznanja daljnim gradovom, da je v stiski Šilentabor. »Ne bojte se!« je bodril boritelje gospod Jeronim. »Odzgoraj nam pride pomoč! Vztrajajte! Ne bo dolgo!« — Odnášal je ranjence, delil umirajočim tolažbo, a tudi po sulici je segel in tresnil, marsikatera rdeča kapa se je umeknila raz zid. Ali povsod odsev požarov! Krik groze prihaja iz dola. Zvonovi naznanjajo, da se godi hudo Postojncem, Slavinjanom in Košancem. Marsikateri zadnji pozdrav prihaja od tam na Šilentabor . . . In vzdihujejo boritelji. »Bodi pri nas, Sladko ime!« — »Brani naš Šilentabor, Kostenjak!« vekajo ženske.

Neustrašena je hodila Dana med okopi. Pri našala je krepčila, odnašala ranjence, podila otroke in spravljala malodušne ženske v cerkev, da bi vsaj molile in ne motile. Pri tem se je ozirala vedno po Urhu, a nihče ni vedel zanj, nihče ji ni pojasnil, da je bil njegov krik, ki je bil opozoril na napad. Vendar ji je bilo čudno težko pri duši. Norčevala sta se danes, a kako hitro se utegne uresničiti šala . . . Jo pozabi Urh, če jo odvedejo Turki? — Prihajala ji je taka misel v grmenju borbe, v smrtnem strahu. Ob tej misli se je ozrla nehote na stražni stolp, kjer je stal navadno Urh, vleklo jo je z močno silo v njegovo temno ozadje, ki je bilo tako čudno mirno napram razburjenemu ospredju. »Ženske in otroci, v kraj!« je grmel Ravanski. Zbirale so se jokaje. »Naši zelniki!« — »Naše hiše!« S takimi in enakimi vzkliki so se motale po okopih. Dana je hitela pred njimi, klicalo jo je na obzidje nad Nerinom. Spodaj se oglašajo sove — morda zagore zdaj nerinske hiše . . . Pri zidu so stali grajski uljniki, v pisanih panjih so spale čebelice mirno zimsko spanje, ne moti jih še Turek. Pomisli Dana to in stopi kar tako k zidu, hoče se skloniti nadenj — kar odskoči — megla se ji naredi pred očmi — ali le

za hip, urno se zavede hči nemirnih časov in hrabrih src. Zagrabi panj — ga odpre in strese raz zid . . . Grozen krik odmeva od šilentaborskega zidovja, grozno zakrohočejo ujede, cel oblak se dvigne iz dola, v njem nastane kotaljanje, šum — udar padcev . . . Kot da lete težka trupla nizdol. Že je Ravanski tu. Že je presekal lestvo, vklinjeno na zid, že je pri topu v stolpu, pri topu, ki je molčal nad temnim dolom. A ko se oglasi, nastane odspodaj šum, kakor bežanje konj in ljudi . . . Tačas se ustavi ljutost napada na obzidju — Turki se umikajo, za njimi lete krogle — glasna molitev zahvale gre iz Šilentabora v oblake — ko je zasnil dan, so bili samo še mrtvi Turki pred in pod taborom. Dana pa se ni veselila dolgo oproščenja tabora — Urha ni bilo — ne za zidom, ne pred zidom. Odvlekli so ga Turki. Morda se vrne — morda ga usmrte v groznih mukah — Dana ga bo počakala do smrti.

IV.

Urh hodi jasnih oči, mogočnih korakov po Grmadi in ogleduje visoko kopo drv. Dobro jih je osušilo solnce, svetili bodo preko gora, če nanese potreba. September je. Njive so pospravljene, žito omlačeno, kašče na gradu polne. Hiteli so letos. Sejali, obdelovali, želi in kopali so v strahu, čekano v roki. Dvakrat v letu — tretjič ne pali, so prerokovali preroki. Pa so se pripravili. Naposled se navadijo tudi turških pohodov . . . Zažvižga Urh, kajti na polju za ogrado je zagledal beli robec svoje žene. Okoli nje se pripode na Grmado taborski otroci, med njimi Štefanček. Lovijo se, igrajo Turka. Štefanček vidi Urha pred grmado, vpraša: »Kdaj boš klical Turka?« — »Glej ga škrjančka! Ali bi ti rad, da pride Turek?«

Nasmeji se Dana za ograjo, nasmejó se dečki. Urh dvigne Štefančka visoko v zrak in ga zopet postavi na tla.

Štefanček ubeži, Urh se smehlja zadovoljno, gleda z novo slamo pokrite hiše, sebe, Dano, Grmado in Šilentabor. Ne, ni mislil tega, ko je odprl oči po božanju turških pesti; ni mislil, da bo videl še Dano in tabor. Pred očmi so mu bile samo turške grozovitosti, vprašanje, ali je premagan tabor, kaj bo z Dano? In danes — ravno v istem letu — je Dana njegova žena, kar dokazuje, da ni bila dolga njegova sužnost. Dolga ne — toda nepozabna. Ko so ga privezali za urnega konja in je moral skakati z njim po ostrem kamnju, preko mrličev in pogorišč, se je priporočal iz vse duše sv. Urhu na Vremšici. In njegov patron ga ni zapustil. Turki so se spravili na vas

Obloke in na grad Nadlišek. Tedaj pa je prihitel zlahtni gospod Turjačan, pobil je Turke in jim odvzel šeststo ujetnikov. Kako jo je ubral Urh v kljub zatečenim in razmesarjenim nogam po bližnici na Šilentabor, kakšno je bilo Danino in vseh veselje! In koliko časti so izkazovali Dani! Zavzel se je, povpraševal: Rešila je Šilentabor. O, ti Dana! — In potem je bila poroka. Gospod Ravanski je bil očin, gospa je bila teta in Devinski sta bili družini. Gospod Jeronim pa je izpodbujal svet, ki se je bil natlačil v cerkvi: Glejte, kako vas je rešil Gospod Bog po roki preproste dekle, po piku in orožju drobne živalce. Poglejte in pomislite: Topovi in puške niso ustavili Turka, ustavilo ga je drobno želo čebele. Posnemajmo iz tega, da nas ne bo zapustil Bog, da nam bo dal enkrat zmagó v roko, da bo zmagal sveti križ neverski polumeseč.« — Možnarje so sprožili na čast grajski nevesti, bogato jo je obdarovala gospa s platnom, prelepo pečo ji je sešila čipkarica. In ljudi pod Šilentaborom se je polotilo novo upanje: Turek vendar ni tak junak: oddelek Malkoč-begove vojske je bil napadel na Svečnico tudi skalnato Klano nad Sv. Vidom. Toda razljučeni Klanci so odbili besni napad, so izpadli in pobili mnogo turških roparjev. Trupla so razsekali in dali psom. — Ribniškega gradu se je lotil Turek večkrat, požgal je tudi vasi okrog njega, toda trga ne more dobiti. Kar izgine mu pred očmi, cerkev se vzdigne v oblake, sveti Štefan grozi morilcem. — Tudi kastela ne more dobiti Turek v pest. Trdni visoki grad je nepremagljiv. Ali zaklel se je Malkoč-beg, da ga mora dobiti. Peče ga sramota. Zato ni gotovo, da ne počasti kmalu Šilentabora, da se zahvali, ker so ga sprejeli lani tako lepo. Gospod Ravanski pravi, da bodo sezidali nad Grobljami stražnice in potem se ne bo vlil nakrat kot povodenj k nam. Seveda: Zidali bi že — ali denarja nimajo.

»Turki! Turki!« kliče Štefan in teče pred Urhom. Neki duh udari temu v nos — ozre se proti Bistrici in zakriči: »Zvôni, Dana! V kraj, otroci! K možnarju!«

Zvon se zatrese pred pokom. Gospa prileti iz gradu: »Štefan! Štefanček!« — »Otroci, za zid! Straža, k vratom!« grmi Ravanski iz stolpa. — Zdaj je udarila iskra iz kamena v suhi mah — plamen se dvigne . . . Zdaj poka možnar . . .

In oddaleč in blizu se oglašajo s tožnim glasom zvonovi: Požar je v deželi — Turek! Grmade mečejo svetle odseve na nebo, hlapci jemljejo orožje, v vasi pod taborom nastane letanje — kar je na polju, hiti domov, kar je na paši, lovi živino, treba je bežati v temni skriti gozd . . .

R. GEBHARD: BOGATI MLADENIČ.

Temnega čela, odločnega pogleda se zbirajo vaščani na cesti. Čakajo, ali bo treba za klance, ali za zid. Vsakemu gori v srcu želja, da se maščuje, da brani s svojim življenjem svoje imetje in svojce. Nabere se trop mož, oboroženih z vsakovrstnim orožjem — kaj bo ta peščica zoper močno oborožene urne turške jezdece? — Po gorskem grebenu je pridirjal v šumi stanujoč kmet: »Bližajo se po cesti — velika četa jih je — valijo se naravnost na Knežak.«

»Pod klanec!« je velel Ravanski. »Bog bo z vami!« je blagoslovil može gospod Jeronim. Skoraj prazen je ostal Šilentabor, samo starec ne bogljen je stražil vrata. Mala četa mož Nerincev, Zagorcev in grajskih hlapcev je hitela pod knežki konfin. Knežani so se jim pridružili. A vsega skupaj jih ni bilo dvesto — Turkov morda na tisoče. Pod klancem se stisne cesta med skalami. Turki so se bližali nevede, da se bližajo smrti. — Ravanski je razvrstil može tako, da so zajeli, skriti v grmovju, od obeh strani Turke. Nastal je strašen pobjoj. Čekana in bat sta lomila Turke, kriva sablja se je krhala, roke so upadale, pogum je izginil — predivji je bil napad teh kmetov, prevelik srd jim je švigal iz oči. Krepko je udrihal Urh: »Za Svečnico! Za Mihačkine otroke! Za Danine starše!« — Sekala sta Ravanski in njegov pisar. Težko bi bilo povedati, kdo je bil pogumnejši, gospoda ali kmetje, resnica je, da je bila tisti hip v njih ena sama velika duša, da jim je dala moč sveta jeza in žalost. Po ozkem klancu mož pri možu... »Alah!« so klicali Turki in padali — ali tudi kristjanov se je zvrnil marsikateri z vzklikom: »Jezus!« — — —

Ni pozabila grozot tistih časov narodna duša, ne zemlja slovenska. Pravljica in povest, narodna pesem nam pripovedujejo o Turku. Otrok pokaže otroku: Tu so pobili naši Turka, tu so ga zapodili s čebelami iz Šilentabora, sem gor so bežali ljudje. V razvalinah leži Šilentabor, kašča Pivke. Ni ga razdejal človek, ampak strela neba. A še se najde v prsti porušeni stolpov sežgana pšenica, še stoji Sv. Martin. Pod njim gre železnica. Potnik pogleda iz hitečega hlapona navzgor in ne ve, da hiti mimo kosa žalostne slovenske zgodovine. Pozabil je zunanji svet turških nadlog. A ni pozabila narodova duša, ni pozabila zemlja slovenska. Miljačka in Mašun pripovedujeta, okajene stene podmolov in jam pričajo o plašnih korakih, ki so bežali tod, o solzah, ki so napojile kamnita tla. Vekajoče dete obmolkne, če mu zagrozi mati s Turkom — če prihaja iz daljine glas, da se bojuje kdo s Turkom, se razburi naš človek, vprašuje strahoma: »So zmagali naši?« — Kajti »naš«, prijatelj in brat, nam je vsakdo, ki se bori z našim zakletim sovragom, z narodom, ki je vžgal spomin svojih pohodov tako globoko v narodovo dušo, da se ne bo izbrisal nikdar!

Letna noč je. Tiho leže skalnate gore, tiho vasi in polja pod njimi. Jekne v gori... Zemlja se strese, meni, da se podi turško kopito na žitna polja. — Plešejo meggle nad gorami: To so sence pobitih Turkov, ki si iščejo poti domov. Zajoče burja: To je jok deklet in žena, ki jih ženejo v turško sužnost. Zagrmí v votlinah: To je odmev smrtnega krika kristjanov, ki so jih podavili Turki v jamah. Zemlja slovenska, nikdar več ti ne zapreti turški meč.

KRALJ.

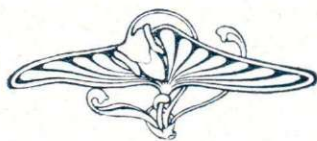
Zložil M. O—a.

Ko bi jaz kralj bil na zlatem prestolu,
s čúdesi Vzhoda obdan,
ko bi devet kraljestev pokrival
plašč moj, z demánti pretkàn —;

pa bi odkod priskakljala do mene
— kakor iz raja skrivnost —
bosa in revna, nikomur poznana,
moja ubegla mladost:

Krono kraljevo potegnil bi z glave,
z rame bi vrgel škrlat,
prestol mamljivi bi pahnil od sebe:
O, jaz sem mlad! jaz sem mlad!...

Pa bi prijel jo za belo ročico,
mojo mladost — in v ples
bi se zavrtel in ukal in vriskal
gor do devetih nebes!

NJIVA.

Slika s Krasa. — Spisal dr. J. Česnik.

Prvna pomlad je vela čez Kras, prve tople sape so hitele od morja pozdravljat brda in dolinice, redko hrastičevje in rjavo suho travo med belim apnencem, ki je bil posut po gričkih in kotanjah, kot bi ga natrosila huda ploha; južno solnce je sipalo svoje žarke na vasi, ki so stale kot trdnjave med redkim drevjem; strehe, krite s korci, zidovje debelo, sivo in močno. Tuintam se je razprostiral širok pas borovcev, kakor zelena oaza v puščavi.

Prva pomlad je bila, dehtelo je po cvetju in zelenju, in kos je pel vesele popevke.

Pilatovka je zadovoljna stopala proti svoji koči, ki je stala na samem kraj vasi. Nenavadno jasen je bil njen obraz, nenavadno lahka njena stopinja. Kako bi ne bil jasen njen obraz, kako bi ne bila lahka njena stopinja! Izpolnila se ji je danes srčna želja: kupila je na dražbi njivo; kos sveta bo imela, ki ga bo gojila in sadila, negovala in okopavala. Neizmerno prijetno de človeku ta misel in zavest. In tudi njej je bilo v duši, da bi pokleknila na ta rodna, trda, skalnata tla in pela Bogu zahvalo, ali da bi poljubila ves svet in mu povedala na uho svojo veliko srečo, kot jo pove dekle fantu.

Stara Pilatovka se je trudila vse življenje, odkar se ga je zavedala. Oče ji je umrl v otroških letih, mati se je s težavo preživljala. Prodajala je ribe po kraških vaseh in trgih in še poizkusila varčevati. A prekmalu ji je zatisnila hčerka trudne oči.

Mlada je bila tedaj Pilatova Barba, pa lepa in pridna. Častilcev je imela na izbiro. Mikala jih je njena postava in njena hiša, ki jo je podedovala po materi. Oziral se je za njo ovčar Martin, pa ga ni marala. Zato je šel v svet. Oziral se je za njo Balantov Peter, pa ga je oče prijel za ušesa in peljal snubit bogato Maričko. Peter se je jezno vdal in pripeljal domov imenitno nevesto. Oziral se je za njo postavni Pilatov France, ki je hodil na delo v Nabrežino, oziral se je za njo, zgovoril se je z njo in jo poročil. Trd je bil France in nezadovoljen s svojo usodo. Ves dan je lomil in žagal kamenje, da so ga pekle roke. V mladosti je postal njegov hrbet upognjen, korak počasen. Dušo mu je glodal čut, kako je ubog in reven, da nima drugega kot svoje roke, svoje okrvavljene in razrezane roke, polne žuljev, da

delal od zore do mraka in mu ne preostaja ničesar, ker vse porabi za sina, ženo in zase. Take misli in čuvstva so rodila nevoljo, iz nevolje je nastal odpor in bridkost — in kamnosek je začel piti. Pil je vino, pil je žganje, in močne mišice so oslabele, koža na obrazu je postajala ohlapna. Žena Barba je jokala, molila in trpela. Zaman so bile besede, zaman opomini. Zato je umolknila, da ni bilo prepira. France je pa neke noči preležal v jarku in se prehladil. Pol leta je bolehal in kašljal; jesen ga je pa pobrala.

Tedaj je imel njegov sin Guštin deset let. Pilatovka je občutila težo in bridkost svojega življenja, a ni ji upadel pogum, ni se ji omehčala volja. Hotela je sinu ustvariti boljšo bodočnost. In lotila se je starega posla s podvojeno močjo. Prodajala je ribe, varčevala in hranila.

»Kupiti moram kaj sveta! Zemlja — to je bogastvo, kaj bo vse drugo? Kaj meni mar Aleksandrija, kamor hite stare in mlade. Domačija nad vse!« Tako si je mislila Barba, in v burji in žgoči soparici hodila po svojih kupčijah. Tudi Guštin je prodajal ribe, vsako leto je šel po dva meseca v Devin, kjer je stavil ribe v zapiralke in služil borno krono na dan, jedel kruh in stradal. A kaj mu je bilo vse to? Mati Barba mu je slikala zadovoljnost in srečo, ki jo bosta uživala, ko si kupita njivo. In Guštin je hrepenel po njivi, sanjal je o njej cele noči in naredil načrt, kako jo bo okopal in zasadil. Pet let sta mislila, na njivo, pet let delala, in danes se jima je izpolnila želja. Pertotov dom je šel na dražbo. Veliko sta kupila Logar iz Mavhinj in Basnigoj iz Bivij, največ je pa kupil gostilničar in trgovec, bogatin Kralj. Vse je hotel kupiti, zato je dražil in rastel, da so ponudniki kar umolknili. Tudi njive kraj cerkve se mu je skominjalo in dolgo je ni pustil Pilatovki. Prosila ga je, naj bo usmiljen! Svet se mu je zdel primeren in pripraven, ker je mejil ravno na njegovo njivo. Zato se je vdal šele, ko je Barba za 100 K preplačala. Smejal se je in ji očital beraštvo, s katerim še repe ne bo mogla vsejati na kupljeno zemljo. A Pilatovka se ni dala preplašiti. Radost ji je zasijala na obrazu, ko je zaklical sodnik, da je njiva njena.

To je bila zgodba Barbinega življenja do današnjega dne, ko je kupila na dražbi Pertotovo njivo za cerkvijo.

»Blagoslovljena njiva, ti rodovitna, mastna zemlja, pobožana od božje roke! Moja si postala danes! Redila boš mene in sina! Ljubila te bom, sadila te bom! Kopača ne bo trdo padala na tvoje prsi, nalahko te bom tolkla in sinu zapovem, naj te gladi in boža.«

Tako je mislila Barba in gledala na njivo, ki se je v prvi pomladi kopala v zlatih solnčnih pramenih. Za cerkvijo je stala, njene lehe so žarele od solnca, na osredkih so klile iz tal bilke, stara trta s širokimi roči je poganjala popke.

Barba je prišla do svoje hiše. Na pragu jo je čakal sin, golorok, dolg in suh, a žilav in koščen.

»Kako, mati?«

»Kupila sem!«

Zasmejalo se ji je srce in razširila usta. Guštinu je zalesketalo oko, plosknil je z rokama in poskočil.

»Njivo ste kupili, mati? Ali je res? Ali je res?«

»Res!«

»Mati, zdaj mi pa ne bo treba več prodajati rib. Njivo bom okopaval, trte sadil, sejal in pel. Juhu!«

»Ne boš imel dela celo leto. Ostalo ti bo časa tudi za ribe. Nekaj ti pa povem, Guštin, z njivo ravnaj lepo! Božati jo moraš in gladiti, ne tepsti! Ko koplješ, ne kolni, ampak blagoslavljalj! Ko seješ, se ne jezi, ampak moli!«

»Mati, videli boste, kaj naredim iz njive! Raj napravim, raj. Ah, mati, kako Vas imam rad!«

Oklenil se je je okrog vratu, jo objel in poljubil. Nato je pa stekel za hišo in drl naravnost k cerkvi in na njivo. In tam je vriskal in skakal po njivi in osredku.

Mati Barba ga je gledala in ga bila vesela.

»Mladost, kako si čila in čvrsta!«

Solnce se je smejalo nad Krasom, vsa narava se je smejala, smejalo se je tudi morje tam doli, široko morje s pluskajočimi valovi, morje s čolnički in ladjami in meglicami v daljavi nad prostrano gladino.

Blagoslovljena pomlad, blagoslovljeno veselje!

Guštin je vriskal, da se je razlegalo po vasi, da je šel glas do morja, mati Barba je sedla na prag svoje hiše in gledala sina, in duša ji je bila prazniške volje kot na svatbeni dan!

* * *

Drugo jutro je Barbi sedla na dušo težka skrb: »Kako naj plačam njivo! Šeststo kron — to ni malenkost; tristo sem jih prihranila, a kje dobim druge?«

Stara Pilatovka je mislila in mislila. Šla bi k vikarju, pa nima ničesar, ker vse razda in z

majhno plačo komaj redi starše in sebe. Šla bi k učitelju, pa ima kopo otrok in je bolj potreben, kot zadnji kajžar. Gosposko se mora nositi, je pa sok in večkrat prodaja lakoto. Opravila ne bi nič. Vsa vas je revna. Katera kraška vas je pač premožna?!

»Kje dobim denar, ki ga moram izročiti sodišču?« se je vpraševala Barba. »Če ne položim kronic, izgubim njivo. Tega pa nočem in ne smem. Kako bi bilo to hudo Guštinu!«

Spomnila se je na bogatina Kralja, ki ima vedno denarja v škrinji, da ga posojuje ubogim, zadolženim in nezadolženim. A Kralj terja visoke obresti, po deset, petnajst od sto! Morda bi dobila posojilo kje drugje. Mislila je na tega in onega, na Lazarja in Basnigoja, na Kačiča in Žagarja.

»Grem poizkušat srečo!« je dejala in šla od Poncija Pilata do Heroda, a zaman.

»Težka pot, a moram!« je mrmrala, ko se je odpravila h Kralju. »Njivo sem kupila in jo plačam. Bog daj srečo! O, da bi le ne bila pot brez uspeha!«

Kralj je sedel široko razkoračen za ognjiščem, v roki kos gnjati, pri zglavniku bučo terana, ko je vstopila Barba.

»Bog blagoslovi!«

»Bog plačaj! Kaj je pa prignalo tebe pod mojo streho?«

Gledal je Pilatovko s svojimi prekanjenimi, zvitimi očmi in tleskal z jezikom. Barba je v hipu pregledala veliko blagostanje, ki je vladalo v hiši: videla je široko ognjišče s plapolajočim ognjem, svetlo vešalo, polico z visokimi in nizkimi lonci in kozicami, dva mogočna škafa in ponosno peč za kruh, videla je bogatina, in skoro bi ji, rojeni v trpljenju in vajeni pomanjkanja, upadlo srce, pa je pomislila na Guština in njivo in dala duška pogumu.

»Prosit sem prišla na posodo.«

»Da poplačaš njivo, kajne? O le išči si drugje! Moja bi morala biti njiva za cerkvijo! Dražila si in rastla, zdaj plačaj!«

»Lepo Vas prosim, usmilite se me! Vse Vam plačam, obresti in glavnico. 300 kron rabim. Dajte mi jih in hvaležna Vam bom vedno.«

»Ne dam,« je trdo udaril z ного Kralj in ji pokazal vrata.

Barba je odšla s solzami v očeh počasi in s težkimi koraki. Tedaj je padla v Kraljevo glavo misel, lepa misel: »Vrag me je izkusil in mi ponudil njivo, jaz jo pa zametujem. Bedak!«

Stopil je na prag svoje mogočne hiše, roke v žepu, glavo pokonci in poklical Barbo nazaj. Vrnila se je, Kralj je pa postal z njo nakrat mehak

in voljan in sladak kot med. Dal ji je posojilo proti desetodstotnim obrestim, morala mu je dovoliti vknjižbo na njivo in obljubiti, da plača vse stroške in poti pri notarju. Morala je rada ali nerada, drugače izgubi njivo.

»Z božjo pomočjo si pomorem,« je govorila. »Revežev Bog ne zapusti. Guštin je mlad, zaslužil bo precej, jaz sem še tudi trdna, prodajala bom v Devin. Izkopljem se iz dolga, moram se izkupati.« Ko je dobila čez dva dni pred notarjem v roke denar, ji je iz srca legla mora. Za hip je bila prosta morečih skrbi. In ko je denar oddala na sodnji, se je oddahnila in hitro odšla proti domu, da čimprej pove Guštinu, da je zdaj njiva popolnoma njuna in da je jima ne vzame nihče več pod solncem.

Guštin je poskočil, ko je čul to novico, vzel kopačo in odšel na njivo.

Začelo se je resno delo na njivi. Guštin je bil za cerkvijo od zore do mraka; solnce je bilo še za Nanosom, — Guštin je že stal na lehi in kopal, solnce se je zatopilo v Adriji, — Guštin je še vihtel kopačo. Z veseljem je kopal, z veseljem sejal in sadil. Tam ob kraju je izgrebel globoko jamo za mlade trte, jim pognojil in jih zagrebel, prav zraven je obdelal kos njive za koruzo, na enem delu je mati Barba vsejala solato, na drugem je vsadila fižol-rahlar in krompir.

Prišel je maj. Smejala se je vsa narava. Kameniti Kras se je odel v pisano odejo. Dehtelo je povsod po cvetju in zelenju, lahne sape so pihale od morja in v žarečih žarkih se je kopala vsa zemlja.

Njiva je dobila prazniško obleko. Zeleno perje je krasilo njene grude, cvetje si je pripela v nedrije, dehteč trsov venec je blestel na njeni glavi.

Mati Barba in Guštin sta gledala s ponosom nanjo, in v mesečnih nočeh sta strmela skoz okno tje kraj cerkve, in njuni duši sta bili radostni kakor duši dveh nedolžnih otrok, ki gledata svoje igrače.

Morje se je smejalo tam doli, luna se je igrala s pluskajočimi valovi, ribiški čolnici so bili priklenjeni ob obali, tuintam je plula ladja po neizmerni gladini.

V takih nočeh je sanjala mati Barba o zlati sreči, ki jo še čaka na stare dni. Trudi se zdaj, prodaja z Guštinom ves dan ribe, in pije črno kavo, je solato, krompir in sok in hrani, da izplača njivo, da odraja Kralju obresti.

Tako je prešla pomlad, prešlo je vroče poletje, prišla je jesen. Spravila je Pilatovka svoj pridelek, vzela težko prislužen denar in odštela Kralju petdeset kron.

Gledal je debelo, kje jih je dobila, in jih nevoljno spravil v žep.

»Prav, pa še kmalu kaj prinesi!«

»Kakor mogoče hitro,« je dajala Barba in odšla domov.

»Petdeset kron sem plačala, trideset za obresti, dvajset na račun glavnice. Hvala Bogu in sv. Barbi! V petih letih moram biti prosta dolga.«

Lahka ji je bila stopinja, in svet se ji je zdel lepši kot v prejšnjih letih. Blagoslavljala je njivo in sleherni večer molila za Guštinovo in svojo srečo.

»Njiva, ti si mi vlila v dušo novo življenje! Bog te poškropi pozimi in poleti, spomladi in jeseni z nebeško roso! Oče naš . . .«

Tako se je priporočala Vsemogočnemu ob večerih.

* * *

Prišla je jesen. Deževni dnevi so viseli nad Krasom z vso svojo dolgočasnostjo, nad morjem so se kopičile megle in oblaki. To je bilo v novembru, ko so bili spravljene vsi pridelki, ko so ležale ograde in njive zapuščene in je padlo z grmovja in trt zadnje listje. In prišla je zima z ostro burjo. Zapela je stara znanka svojo tisočletno pesem nad Krasom, brila je čez skalnate čeri, zapletala se ljudem v obleko, metala opeko s streh, tulila po dimnikih in okrog voglov, kopičila nad morjem megle in burkala in penila neizmerno gladino in valove na njej.

V tistih dneh se je zgodila Barbi velika nesreča. Premrazila se je in prehladila, da jo je začelo trgati po vseh udih in je morala leči. Mislila je, da bo prešlo, kakor je prišlo, a bolezen pride po vrvi in prejde po niti ali pa sploh ne prejde. Tako se je godilo Pilatovski. Vstala ni več.

Občutila je grozno žalost, ker ni mogla dan zadnem po delu in pičlem revnem zaslužku, ampak je vzdihovala v postelji, se vila v bolečinah in trepetala od mraza. Guštin je bil neprestano pri njej. Na trdi klopi si je napravil ležišče in pazil na vsak njen migljaj.

Pošli so težko zasluženi vinarji, živeža ni bilo, drv ni bilo. Prosimi je tako težko človeku, ki ni rojen v tem poslu. In Guštin ni mogel in ni maral beračiti. Koga naj nadleguje? Vsa vas je beraška, le Kralj je bogatin, le on bi lahko dal. A sam se ni spomnil, Guštin pa ni šel prosit v bogajme, jemal je na upanje hrano v prodajalnici, kupil je majhno peč za mater, kupil je drv. Vse je dobil pri Kralju. Rad je dal in zapisal v knjigo.

Starka je upala, da ozdravi, molila in trpela. Tudi Guštin je molil in jo tolažil.

V tistih dneh se je spomnila Barbe tudi občina in ji naklonila mesečno pet kron, poslala je tudi k njej zdravnika, ki ji je svetoval, naj se da peljati v bolnišnico. Če ostane doma, ne ozdravi nikdar. Jasno in trdo so zvenele zdravnikove besede, a bile so govorjene iz dobrega namena. Barba jih je tolmačila popolnoma drugače. Mrzel in trdosrčen človek jo hoče odtrgati od doma in Guština. In ona tako ljubi dom in Guština. Ne, nikdar ne pojde od tod, četudi mora umreti!

Bolezen se je vedno hujšala. Barbi so se skrčile noge in roke, upognila se ji je hrbtenica, da je vzdihovala in vpila groznih muk. Guštin je neprestano bdel ob njej in če si je privoščil uro odpočitka, ga je že vzbudila z jokom in stokom. Posušil se je docela, gledal z utrujenimi, zaspanimi očmi v svet, obraz izsesan, lica uvela, čelo gubasto. S skrbjo je gledal v bodočnost. Varčeval je in si ni privoščil skoro ničesar, da je le mati imela gorko jed. Kralj je imel vedno odprte roke za njegove želje, a imel je tudi tisto veliko, debelo knjigo, v katero je zapisaval dolgove in dolžnike.

Guštin je pogosto mislil na njivo, gledal jo je skozi okno, kako je stala zapuščena za cerkvijo.

»Kaj bo z njo spomladi?« si je mislil. »Mati bo bolna, da ne bom mogel od nje. Njiva bo ostala neobdelana.«

Žalostne so bile njegove misli, žalostne njegove oči in lica.

Tudi Barba je v bolezni mislila na njivo, v mukah je govorila o njej, in če je za hip zadremala, je sanjala o njeni lepoti spomladi in o njeni zapuščenosti pozimi.

Bala se je, da pride nekega dne Kralj in zahteva obresti in plačilo od dolga, ki se je večal s tedni, da jima vzame njivo in se razkorači na njej in jo potepta s svojimi trdimi stopinjami. A njegova ura še ni prišla. Njiva se je oddihala v burji, zimskem spanju in mrazu od spomladnih in poletnih naporov in čakala svoje usode.

* * *

Prišla je pomlad, zelenje in brstje je poglalo po dolinah in ogradah in po gričevju. Kras se je odeva z novo obleko in se smejal kot ženin na poročni dan. Od Adrije so vele tople sape.

V tistih dneh je Pilatovka hiral vidoma. Telesne moči so pojemale. Duševne sile so pa bile še čile in čvrste.

In zgodilo se je, da je v teh nepopisno lepih dneh Barba sanjala neprijetne in prijetne sanje. Prišel je tihotapsko v sobo Kralj, stopil pred njeno posteljo, se uprl v boke in jo motril s svojimi debelimi očmi.

»Račun je velik, Barba!« je dejal. »Čas je, da ga poravnaš.«

Guštin je proseče obrnil vanj svoje oči, krvave in trudne od bdenja, in ga nagovoril: »Počakajte malo, gospod Kralj! Plačam Vam vse jaz. Zdaj ne morem. Mati je bolna.«

»Molči!« se je razhudil Kralj.

»Plačilo hočem. Pol leta sem dajal živež, drva, peč sem ti prodal. Napravil sem račun in zaključek je ta, da je njiva za cerkvijo danes moja. Haha! Kaj bodo berači dražili in nam odjedali take lepe kose sveta. Čemu bo sijalo solnce na lenuhe! Haha! Njiva je moja.«

Zajokala sta mati in sin, in njiva, še neokopana in neobdelana, se je zdrznila za cerkvijo in poslušnila. Hudo ji je bilo po dobrih gospodarjih.

Tedaj se je zgodilo božje čudo. Vstopil je v sobo star človek-tujec. Njegov hrbet je bil upognjen, lica razorana od trudov in dela in skrbi. In v roki je držal bankovce in jih vrgel pred Kralja, pljunil preden in zavpil nad njim:

»Vzemi in poberi se! Plačan si in glej, da ne prestopiš več praga te hiše!«

Kralj je pobral denar in potuhnjeno odšel kot Judež, ko je dobil od velikih duhovnikov trideset srebrnikov.

Tujec se je približal Barbini postelji — in tedaj ga je spoznala — bil je ovčar Martin.

Barba je sanjala — in sanje so se uresničile.

Prišel je Kralj in se razkoračil sredi sobe in dejal počasi in razločno: »Guštin je jemal, Barba, glej da plačaš. Obresti tudi potekajo.«

S slabotnim glasom ga je prosila, naj potrpi, a ni se zmenil za njeno željo in Guštinove solze.

»Če ne moreš plačati — in to vidim in uvidevam, da ne moreš, bo pa njiva moja. Haha, čakal ne bom, naak!«

Odšel je, Barba in Guštin sta pa jokala. A zgodilo se je še hujše. Tožil je Pilatovko, bolno in nadležno ženko, in ko je bila izrečena sodba, je tlesknil z rokami in dejal: »Njiva je moja!«

A motil se je.

Barba je sanjala o tujcu — in tudi ta del njenih sanj se je izpolnil. Nekega dne se je oglašil v vasi ovčar Martin. Dvajset let je hodil po svetu in služil, pa se mu je zahotelo doma, in se je vrnil. Obiskal je Barbo in jo pozdravil in potolažil. In ko je videl njeno bedo in v njenih očeh smrt, se mu je neizmerno zasmilila. In naredil ji je veliko veselje. Pogodil se je, da bo bival pod njeno streho do smrti in da ji zato plača dolg pri Kralju. Težko prislužene krone je odštél še tisti dan bogatinu.

»Njiva je zopet tvoja!« je dejal Barbi, »in če je ti ne boš uživala, jo bo tvoj sin.«

Barba se je oddehnila od duševnih boleti, telesne je pa niso popustile. Med solzami se je zahvaljevala Martinu za dobroto.

»Bog ti povrni, Martin! Pozabi, kar sem ti storila.«

»Vedno sem nosil v duši tebe in dom. Delal sem in štedil krone in zate in sina sem jih dal in ne mogel bi jih bolje shraniti.«

Prišel je večer, in tedaj se je dokončalo Barbino trudapolno življenje. Zadnji solčni žarki so poljubljali Kras, ko se je poslavljal njena duša od zemlje in splavala nad zvezde.

Tam za cerkvijo je pa stala njiva v vsej pomladni lepoti in čakala delavca, da jo okoplje, zaseje in zasadi.

Zapel je zvon mrliču, in njiva se je zgenila.

»Njej zvoni, ki me je tako ljubila.«

In zavele so sape mimo njive, streslo se je mlado listje na trtah, prve cvetice so klonile — glave, prva trava je strepetala.

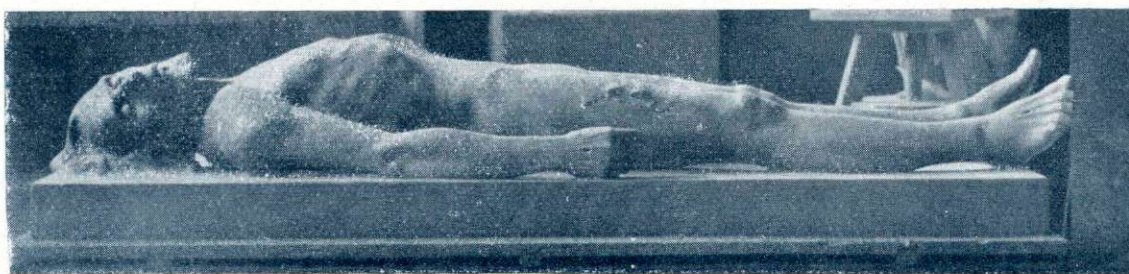
Morska gladina je blestela zadnjih solčnih žarkov, polagoma se je nižala velika žareča krogla zatonu, dokler se ni izgubila daleč, daleč. Tedaj je padel mrak čez vso naravo in priplavala je noč in razgrnila svoj plašč nad morje in Kras.

V hiši ob vasi je ležala mrtva Pilatovka, Guštin je jokal na skrinji, Martin je pa zrl nepremično v tla in mislil. Ljudje so zvedeli in so se vpraševali:

»Ubožica, vendar! Zakaj je delala, trpela in molila?«

»Za njivo, za zemljo!«

Blagoslovljena njiva, s solzami orošena, z znojem okopana, s trudom in naporom kupljena! Blagoslovljena mati zemlja, ti ljubljena dobrotnica in hraniteljica človeškega rodu, blagoslovljena na veke!

ANTON ŠTEFIC:
ŠTUDIJA ZA KRISTUSA V GROBU.

ROMANCA O SKRBI.

Zložil Jos. Lovrenčič.

Noč je vlačuga vlačug:
v vijolično platno eterskih rjuh
vabi in vabi, izvabi dan:
vzdrhti Ciklopu ogromno telo,
izgori mu oko
v onemogli sli
in njen je omotice pijan . . .

Zavest

povrne mu devete ure kri,
ki oškropi
zlato vseh zvezd.

Prej ko vstane, da plane na pot
pozdravljat črne zemlje hrepeneči rod,
v meso luči
z blestečebel ostrimi zobmi
se mu zažreze skrb, ljubezni plod,
in govori:

»In če si do neba visok
in te je sram
od modre glave pa do prašnih nog
peljati mater v svoj blesteči hram —
jaz — tvoj in njen otrok,
jaz grem s teboj, da v hramu tem
ovenča moje čelo diadem
in vzamem žezlo vlade v roko —
človeštvo mora klanjati se mi globoko!« —

Gresta in rasteta z zemlje v nebo:
Dan se smeji v svojo zlato bradó.
Skrb, vesela očeta,
črne kite senc spleta
in ž njimi biča
goro moža in stezo slabiča.
Noč vlačuga pa čaka in čaka.
Ve: Ciklop omamljen spet k njej prikoraka
oblečen v škrlat, stkan iz niti mraka,
in hotel bo žametno njeno teló,
da svet bo osrečilo z novo skrbjo . . .

FRIDERIK OZANAM.

Ob stoletnici. * 13. aprila 1813, † 8. septembra 1853. — Piše Andr. Kalan.

Mnogo imamo životopisov o Fr. Ozanamu, ki ga njegov prijatelj Guibert imenuje največjega katolika svojega časa. Obširen životopis je spisal njegov brat Alfonz Ozanam; znamenitega govornika ga je naslikal sloveči Lacordaire; Ampère-fils ga je opisal kot literata z obširnim, globokim poznanjem svetovne literature. — O njegovem pomenu na literarnem in karitativnem polju je razpravljal Charles Huit, profesor na katoliškem institutu v Parizu. Vonjavega cvetja na njegov grob je natrosila irska pisateljica Kathleen O' Meara in celo protestantska Mme Humbert v Genevi se klanja njegovemu velikemu srcu. Zelo zanimiv je životopis, ki ga je na podlagi Fr. Ozanmove korespondence spisal 80letni častni rektor katoliškega vseučilišča v Lilleju, monsign. Baunard. V uvodu pravi ta pisatelj, da je vsled visoke starosti s svojim oporočnim delom »Le vieillard« sklenil račune svojega življenja, a se je vdal prošnjam prijateljev ter spisal životopis tega znamenitega moža. »Ljubil sem pokojnika od svoje mladosti, znana in draga mi je družba Vincencijeva, ki ji je bil on ustanovitelj; kot profesor sem šestdeset let bival med ukaželjno mladino in njega smemo imenovati model mladeniča. — In še poseben namen sem imel s knjigo. Ne tajim, da ni bil sebičen. Mislil sem si: Kakor nalašč je zate, da se mudiš eno leto, morebiti zadnje v svojem življenju, v družbi s tako zlatim, plemenitim, čistim srcem, s tako inteligentnim duhom. Razmotrujoč njegovo lepo življenje in njegovo delovanje, posvečeno službi resnice in ljubezni, se najlepše pripravljáš za svojo smrt. Zato sem se s tresočo roko, a z mladim srcem oprijel tega dela z besedami: Bon et grand Ozanam entrez!«

I.

Rojen je bil Fr. Ozanam 13. aprila 1813 v Milanu, ki je bil takrat pod francosko oblastjo; njegovi starši so se kmalu po njegovem rojstvu vrnili v Lyon. Oče mu je bil zdravnik. Ob revoluciji, na bojnem polju, v nezgodah — piše Ozanam o očetu — je bil veren, plemenit, poln čuvstva za pravico, poln ljubezni do trpečih. Ljubil je vedo, umetnost in delo. — Vcepljal je otrokom smisel in ljubezen za vse lepo in dobro. — Bolniki so ga čislali, ubogi so ga ljubili. Tretjino bolnikov je zdravil brezplačno. — Mati njegova je bila verna in zelo

izobražena. Spomin nanjo je bil Frideriku posebno mil in drag. Kakor skrivnosten angel je bila z njim na vseh potih njegovega življenja. »Na njenih kolenih sem se učil strahu božjega, in iz njenih oči sem srkal v dušo ljubezen do Boga.« Oče in mati sta se izkušala v ljubezni do Boga, do otrok in do ubogih. Zanimiv je dogodek, ki ga nam je v tem oziru Friderik ohranil o svojih starših. Postarala sta in skrbela drug drugemu za zdravje. Mati je dopovedovala očetu, da ni več mlad, da mu pešajo noge, zato naj ne hodi k bolnikom v četrto, peto nadstropje, oče pa je zatrjeval materi, da reveži tudi sami lahko pridejo k njej na dom po darove, da se njej ni več treba truditi k njim. Tableau pa je bil, ko sta se par dni po tem razgovoru srečala v petem nadstropju neke hiše, ko se je vračala mati s prazno posodo in ko je šel oče obiskat revnega bolnika. — S posebno iskrenostjo se Friderik spominja svoje dokaj starejše sestre Elize, ki mu je bila desna roka v otroških letih, plemenito dekle, ki ni poznalo druge ljubezni razen do Boga in do svojih. V živem spominu mu je ostala tudi stara služabnica Guigui, ki ga je pestovala, on pa jo je lasal in tepel, a vendar vedno rad imel.

Ozanam je bil zelo bolehn narave. Šest let star je prebil sicer hudo vročinsko bolezen, a od tedaj je ostal vedno slaboten. Zato je bil zelo razdražljiv. »Najbolj poreden sem bil v svojem 8. letu. Razdražljiv, svojeglav, jezljiv, neposlušen sem godrnjajoč prejemal kazni; užaljen sem se materi v pismih pritoževal zaradi kazni. — Ni je bilo otroške nezmiselnosti, ki bi mi ne bila begala srca.« Brat Alfonz to potrjuje, a dostavlja: Bil je nežen in mehak, sočuten do revežev in angelsko čist. »V 9. letu sem bil boljši in sem zlasti rad tičal pri knjigah. Dvanajst let star sem bil prvič pri sv. obhajilu. O jour de bonheur. Puisse ma langue rester attachée à mon palasi, si jamais t'oublie!« — »O srečni dan! Jezik naj se mi priraste na nebes, če te kdaj pozabim!«

Njegov duh se mu je čudovito razvijal, kakor da bi slutil, da ne bo mogel dolgo delovati v tem šibkem telesu, razvijal se mu je predčasno. V 13. letu je skladal pesmi o predmetih, ki so ga čitajočega zanimali. Takrat že je izročil za novo leto očetu šopek latinskih, materi šopek francoskih pesem kot čestitko. Pesmi iz te dobe je več ob-

javljenih pod naslovom Juvenilia. V 15. letu se mu je naenkrat jasno nebo mladosti prepreglo s temnimi oblaki. Pogledal je v skrivnost življenja, opazil pred seboj nedoumevno sfingo, ki človeka prijazna vabi, a mrzla odbija, ki mu na stavljena vprašanja odgovarja, a ne odgovori, ki se mu pa toliko razkrije, da ga zvabi s seboj, trpečo žrtev morečih ga dvomov. Otroški njegovi veri je zagrozila usodna kriza, ki ne zanese nobenemu izobražencu. — Sredi veka, polnega skepticizma, — piše Ozanam v uvodu v knjigo: *La civilisation chrétienne au V. siècle* — mi je Bog dal milost, da sem bil sin vernih staršev. Deček sem se zibal v naročju krepostnega očeta in svete matere. Imel sem sestro bistrumno in sveto kakor angela, a valovi sveta, ki ne veruje, so vkljub temu butnili z vso silo v mojo dušo. Skusil sem vso grozoto verskih dvomov, ki ti podnevi stiskajo srce, ki se srečavajo s teboj ponoči ob vzglavju, porošenem od solza. Negotovost, nejasnost o večnem namenu mi ni dala pokoja. Obupno sem se oklepal svetih dogem, a zdelo se mi je, da se mi drobe v mojih rokah. Bil sem takrat dijak v retoriki, čul sem o brezverskih naukih in ljudeh in vprašanje me je posiljevalo: Zakaj pa ti veruješ? — Čital sem apologetske knjige — pisal je svojemu prijatelju Materneju l. 1830. — in vendar me ni nobena popolno zadovoljila. Za nekaj časa sem se pomiril na podlagi teh dokazov, a kak ugovor mi je šinil v glavo kakor blisk skoz južne oblake in zopet sem dvomil. Koliko sem trpel: hotel sem biti veren. Vera mi ni bila trdna, a vendar bi bil rajši veren brez dokazov nego v dvomih. Mislil sem večkrat, da tudi dvomim, ali še živim ali ne. Molil sem, prosil luči resnice in obetal, da želim vse življenje posvetiti obrambi resnice. Stiskan od dvomov, sem se oklenil z vsemi silami zadnjega stebra podirajočega se svetišča, četudi me morda stre pod seboj.¹

V tej usodni borbi mu je bil rešitelj modri in sveti abbe Noiret. — Ampère piše: Vpliv tega moža je odločil smer njegovemu mišljenju in življenju. Ta borba je ostavila neizbrisne sledi v Ozanamovem značaju, čisteč ga in oplemenjujoč. V poznejšem življenju je mnogo polemiziral z nasprotniki krščanskega naziranja, a njegova polemika je veljala le zmoti, svojega nasprotnika

je osebno vedno spoštoval. »Očitajo mi včasih, da sem preveč popustljiv in prijazen do onih, ki so tako nesrečni, da nimajo vere. Kdor pa je kakor jaz pretrpel toliko muk vsled dvomov, ta bi bil krut in nevhvaležen, če bi se kazal reznega nasproti onim, ki jim Bog še ni dal neprecenljive milosti vere.«

Po tedanjem učnem šolskem načrtu je 17 letni Ozanam dovršil svoje filozofsko leto in takrat

NA POTU K SV. AMBROŽU
POD KRIŽKO PLANINO.
(Fot. Bogumil Brinšek.)

mu je bilo stopiti na vseučilišče. — Bil je idealen mladenič, pesniškega duha, prijatelj lepe narave, vnet za literaturo, posebno za literarno zgodovino, naučil se je v teh letih nemškega, italijanskega in angleškega jezika, predvsem pa si je zaveden inteligent-katolik želel kot nalogo življenja znanstveno delo v prosep katolicizma.

Da bomo laže in jasneje sledili razvoju Ozanmovega življenja, označimo z dvema, tremi potezami dobo, ko vstopa Ozanam na torišče življenja.

¹ Te zadnje Ozanamove besede so povzete iz krasnih Lamartinovih stihov:

Et quand l'autel brisé, que la foule abandonne,
s'écroulerait sur moi... temple que je chéris,
temple où je tout recu, temple où je tout appris,
j'embrasserais encore ta dernière colonne,
dussé-je être écrasé sous tes sacrés débris.

— Prav v ozadju se vlečejo sledi krvave večerne zarje velike revolucije iz l. 1789, odpor nezadovoljnega, stoletja tlačnega naroda, ki uniči krivične mogotce, ki prevrže krivični socialni nered, ki pa brez trdnih tal, brez vzgoje pade v kremplje drugim enako brezvestnim sleparjem, ki sicer deklamirajo o ljudski pravdi, a ob njej le sami sebe redijo in dvigajo. Kakor meteor se pojavi po tem viharju Napoleon I., a hitro izgine. Na politično-socialnem polju vlada negotovost, znamenj za orientacijo ni nobenih, zato povsod sama raz- in križpotja. Doktrinarni liberalizem se je otresel revolucijskih načel, a je vendar v svoji nemoci ob njih živel. — Na znanstvenem polju je neomejeno gospodoval skepticizem; paberkovali so po njivah enciklopedistov. Na leposlovnem polju je bil takrat na vrhu Byron, ki je kakor orel visoko tam ob pečinah večnega snega krvočno grebel po obistih svojih žrtev ter Bogu, človeku in družbi napovedoval boj do smrti.¹

Vpliv njegov na velike duhove raznih narodov je bil silovit. Dobo od l. 1820. do 1840. so imenovali dobo Byronomanije. Poleg francoskih veljakov se mu je klanjal tudi veliki Puškin, njegov Jetnik na Kavkazu kaže vpliv Byronov, Puškin ga brez ovinkov imenuje gospodarja svojih misli. Sicer je Puškin dozorel začel na svoje, vendar brez Byronovega Childe-Harolda bi ne bilo tudi Puškinovega Onjegina.²

Vpliv njegov opazamo tudi pri našem Prešernu. Da se je mnogo bavil z njim, dokazuje prevod Byronove Parizine, ki se je z njim Prešeren poizkušal. — Tudi Koseski je prevajal Mazzepo.

Tudi v versko-cerkvenem oziru so se razvaline šele odstranjevale, delavci so se le počasi zbirali. Brezpravni ob revoluciji, vklenjeni v verige ob Napoleonovem samodržstvu, so se svečeniki le počasi zavedali in oklepali svoje velike naloge. Bili

so sinovi svoje dobe, iz katere je vzrasel veliki, nesrečni Lammenais; ob tem ozračju so se rodile njegove Paroles d'un Croyant, besede vernega, kakor pravi Guizot, ki se z njimi odpoveduje veri. Sanjavo hrepeni po bratovstvu, vseobči ljubezni a v življenju vidi te ideale teptane v prah. Nasilniki in sužnji, tako je neenako razdvojeno človeštvo. Služabniki Cerkve so narod ostavili. To razdejanje mora prenehati. Sveto mesto se mora zopet dvigniti, in on že gleda kakor videc-apokaliptik novi Jeruzalem, žal, da mu sredstva zato niso znana. Lammenais je krpal krščanska načela z načeli demokratske revolucije. Kristu je porival na glavo jakobinsko čepico, fantast je popolno pozabil na zakone življenja. Take so bile konture večerne zarje tedanje dobe. — Jutranja pa je prijaznejša. — Iz mračnega skepticizma se je oglašala vesela romantika, verski zmisel je poganjal, kakor spomladi cvetke izpod snega. Nastopil je Chateaubriand s svojim delom: »Le genie du Christianisme«, ki je bil v tedanji dobi velikega pomena, dasi se je Chateaubriand v »Atali« in »Renéju« še klanjal semtertje starim malikom. — Sploh se je povsod tedaj vzbujala krščanska pomlad. V tej dobi se pojavijo veliki konvertiti De Caux, grof Stolberg, Friderik Schlegel, Adam Müller, Molitor, Veith v Nemčiji in Avstriji. Na Angleško se je takrat — l. 1835. — vrnil iz Rima sloveči Wiseman in začel s predavanji v Londonu, in sicer, kar je značilno, najprej v italijanski poslaniški kapeli v italijanskem jeziku. Wiseman piše, da so se tedaj katoličani dvignili iz katakomb, visela pa je še na njih obleka preganjane sekte, verige so bile odstranjene, a omotica in krč se je rešenih še oprijemal.¹

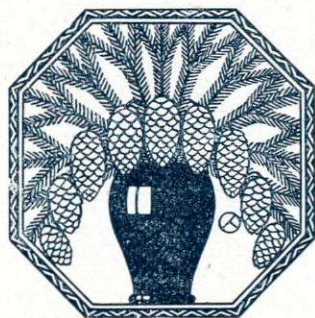
Jasno jutro, po viharji noči prepreženo tuintam s črnimi, sumljivimi oblaki, taka je bila doba, ko je stopal Ozanam v življenje. (Dalje.)

¹ O Byronu pravi Lamartine:

Les cris du desespoir sont tes plus doux concerts,
Le mal est ton spectacle et l'homme est ta victime,
Ton oeil, comme Satan, a mesuré l'abîme,
Et ton ame, y plongeant loin de jour et de Dieu,
a dit à l'espérance un éternel adieu.

² Prim. de Vogué: Le Roman russe, str. 46 itd.

¹ Catholics had just emerged from the Catacombs. The old habits of a proscribed sect clung them. Their shackles had been removed, but not the numbness and cramp which they had produced . . . The sense of hopeless inequality survived when the reality had in great measure passed away. — The life and times of cardinal Wiseman. Vol. I., str. 246.

S POTI.

Piše Izidor Cankar.

Benetke.

Na svetu se ne zgodi nič več. Zunanji človek je umrl, pod njegovim mrtvim površjem se križajo le še struje starih misli. Dal sem si besedo, da bom spotoma pisal zaradi lastne kontrole, sedaj moram pisati in ne vem, kaj bi kontroliral. Mislim, da je za pravo spoznanje moja mala dunajska peč važnejša od Italije. Kadar sedem zimski večer k njej in jame izžarevati toploto in polniti z mlačnimi valovi sobo, ki se strnejo z odsevi cestnih svetilk v poltemno, gorko trepetanje, je vse jasno v meni in doživim več, nego sem doživel te tri dni v Benetkah. Bojim se, ko to trdim, da zahajam v samodopadljivo paradoksnost, ki je lastnost ljudi, ki vse hočejo in le malo zmorejo, ki se igrajo s svojo nemočjo, kakor se igrajo lačni otroci žalostno igro, da pozabijo lakoto. In vendar ne zahajam v samodopadljivo paradoksnost, ker tisti večeri so res važnejši od Italije. S toploto in temo se gosti tudi spoznanje pred menoj, formula vsega bitja, ki je vekovita in pravzaprav edina bolečina mladih ljudi, cilj vsega njihovega hrepenenja, postaja omejeno telo, skoro enačba. Ko prižgem luč, je soba prezakurjena in polna dima, vse je zopet skrivnost, toda iz srca sem si iztrgal eno nezanko. Pa pustimo to. Vse je beda in bridkost. Cankar, sovražnik moj, bodi pameten! Vse je beda in bridkost. Stopi pred ogledalo in se poglej: v par dneh boš plešast, vodenih oči, opičjega obraza, tankih nog in debel. Sebe je treba vleči, kakor vleče sestradan konj kamenje na novo cesto, s povešeno glavo; ko ga izprežejo, dvigne glavo.

O Bog, ki si vsa resnica in ki te ljubim, ki se zvijam krog tvojih nog kakor slep kužek krog gospodarja, ki ves v omotici trepetam, kadar se mi bližaš, vse sem že sanjal, daj, naj sanjam še eno: da leži moj kadaver pred menoj in da smem stopiti nanj, dvignil bi glavo in ti pogledal v oči.

Benetke.

Fritz je prišel ves navdušen iz Akvileje. Pravi, da ima strica v Ameriki, ki bo cerkev moral kupiti in jo dal prenesti v Berlin; Avstrijem da je govedina potrebna, mozaiki ne. Razposajen je kot znorela mačka in me zvečer ubija z duhovitostjo.

(Dalje.)

Ko sem mrtev, me še odira. Čez dan me pušča pri miru in hodi svoja pota, ki si o njih ne da dopovedati, da so slaba. Danes popoldne sva bila prvič skupaj v Akademiji, pa le, ker sem ga prisilil; hotel sem ga namreč za vsako ceno izpreobrniti k Tizianovi Assunti. Bilo je tako:

Prvi dan, ko je prišel sem, sva popoldne srečala na stopnicah v hotelu nemško družbo, ki je nanovo prišla. Stisnila sva se k steni pred kovčegi s košarami, Fritz je globokoresno pozdravil.

»Ali jih poznaš, Fritz?«

»Ne, mein Liebling.«

»Čemu jih potem pozdravljaš?«

»Gospodična mi je všeč, mein Herr.«

Hotel sem nekaj reči, pa ni bilo mogoče; gledal me je kakor koketna balerina, ki je nalašč zmedla takt, da se lahko sramuje. Zvečer je prišel v obednico naravnost od brivca, ves svež in lep. Tistih Nemcev ni bilo pri večerji. K zajtrku je prišel bled, lahno nagubanega čela, s trudnim nasmehom, ker dobro ve, kako je simpatičen, kadar je tak; podoben je belemu, ranjenemu golobu; imel je čudovito kravato. Nemci so bili tam; sedel je k njim, kmalu potem postregel gospe z vodo in se predstavil.

Saj ni mogoče, da so prvič v Benetkah! On je tukaj takorekoč doma in je že vse tisočkrat obhodil, ve vse. Zaradi oddiha potujejo? Seve, to bi bil lahko ugenil, gospa se mu zdi nervozna. Ne more spati? Ne more spati. (V resnici je gospa bolj zdrava kot jaz in stavim, da spi dobro.) O, tudi njegova mati je nervozna, on pozna te reči. (Njegova mati je tudi bolj zdrava kot jaz.) Gospod bi rad vedel, če je mogoče priti na Markov stolp. Brez najmanjše težave, saj je lift. Kaj stane? Fritz ne ve tega natančno, pa bo vprašal takoj po zajtrku vratarja. Natakaj, ali veste, kolika je vozna taksa na Markov stolp? Natakaj tega ne ve natančno, toda Fritz bo takoj po zajtrku vprašal vratarja. Gotovo, tudi peš je mogoče gor. Seveda, to manj stane. Sin, gimnazijalec, meni, da je Napoleon celo jahal na vrh, torej morajo biti stopnice jako zložne. Gospod sam dobro ve, da je Napoleon jahal na Markov stolp, toda tisti stolp se je podrl, morda so stopnice sedaj drugačne. Ne, stolp je za las enak prejšnjemu; Fritzu se to ne zdi prav, on misli kakor Otto Wagner, da bi morala na tisto mesto moderna arhitektura,

potem bi bil trg še čudovitejši, če mogoče, bil bi kakor pravljica, ki so jo spletni vsi vekovi. Gospodična vpraša, če se Fritz veliko peča z umetnostjo. Fritz sramežljivo prizna, da je umetnostni zgodovinar. O, tudi njo zelo zanima umetnost in leposlovje, brala je Strzygowskega knjigo *Über die bildende Kunst der Gegenwart*. Fritz trdi, da je knjiga ničvredna, in tudi ona meni, da bi bila lahko globlja, toda zanimiva je vendar. Fritz trdi, da tudi zanimiva ni, nasprotno, da je zelo dolgočasna. Kakor se vzame, se nasmehne gospodična, toda njena dolžnost ni zagovarjati Strzygowskega, ona rajša uživa Benetke. Snoči so se vozili po Kanalu, ravno ko je solnce zahajalo; hiše so stale kakor v raztopljenem zlatu. Nasprotno, meni Fritz, če pogledam tisto podrtijo, mislim le, kako je vse beneško zlato splavalo po vodi. Tudi gospod je opazil, da so palače zapuščene; res, umirajoča kraljica. Gospa prosi Fritz, naj jim razkaže mesto, če bo kako uro prost, in on jim je ves na uslugo.

Tako je hodil z njimi, dokler nisem danes opoldne slišal naslednjega pogovora.

»Res ne vem,« je dejala gospodična pri kompotu, »zakaj stoji toliko ljudi pred Assunto. Meni se zdi slika naravnost dolgočasna. Predrznost je kaj takega trditi, vem, pa če hočem biti odkritosrčna, moram reči, da sem bila razočarana. Ravno to sem doživela pred Sikstinsko Madono; človek si predstavlja vedno več, nego najde.«

»No, no,« je mrmral gospod z boječim pogledom na Fritz, »počasi, gospodična, le zmerno. Saj vendar ne misliš, da so vsi tisti ljudje tepci, ki jo hvalijo?«

»Gospod Fritz je rekel, da so,« in ga je pogledala s popolnim zaupanjem. Zdelo se ji je lepo kljubovati prepričanju vsega sveta in tudi sama je bila lepa v svojem devetnajstletnem kljubovanju.

»Morda Vi drugače mislite,« je dejal pohlevno Fritz, dasi ve, da gospod sploh nič ne misli o Tizianu, »toda moje prepričanje je, da Assunto bolj hvalijo kot zasluži. Sicer je pa to vprašanje okusa,« je še pristavil, ničvrednež.

Po kosilu sem stopil v njegovo sobo.

»Fritz, zakaj begaš te uboge ljudi, ki ne žele nikomur nič hudega?«

»Ali meniš, da sem jo res zbežal? Prosila me je, naj ji pišem včasih kako razglednico. Mislim, da je ljubezni žejna. Rekla je, da ni zaročena in da se sploh ne bo možila.«

»To so otročarije. O Tizianu govorim.«

»Kaj ne vidiš, da jih vzgajam? Kaj ne veš, da je treba tej leni masi inteligence, ki ji je vsaka lastna misel tako mrzka, najprej zмести vse pojme,

zbežati jo do popolne negotovosti, ubiti v njej kali javnega mnenja? Ko ne bo v teh gnilih možganih nobene misli več, bodo začeli nanovo misliti. Ali ti to ni popolnoma jasno?«

»Jaz govorim o Assunti.«

»Razumem te, dragi; izražaš se precizno, o Tizianovi sliki. Kar sem govoril danes pri mizi, sem pripravljen vsak trenutek zagovarjati. Vem, da so me deloma napak razumeli, toda to je potrebno zaradi zmede, kakor sem ti že razložil. Ali želiš debate, mein Liebling?«

»Zahtevam jo. Pojdiva v Akademijo.«

»Tudi v smrt s teboj. Pojdiva v Akademijo.«

Prijel me je pod pazduho in uravnal svoj korak po mojem. Sigurnost njegove ironije me je pekla, spominjam se, kako so mi bile gibčne kretnje njegovega mladega, mišičastega telesa zoprne, celo njegov lepi, ženskonežni obraz se mi je zdel bedast in hudoben; udariti bi ga hotel in sem mu odtegnil roko. Delal sem mu krivico, kakor sem jih napravil v srcu ljudem že veliko.

V Akademiji je bilo le malo ljudi; postopali so zdolgočasni okrog, trudni in leni od kosila. Sedla sva pred Assunto.

»No, Fritz?«

»Ponavljam, kar sem dejal in kar vidim nanovo: slika je danes zame popolnoma nezanimiva; ne trdim, da je slaba, ampak dolgočasna.«

Bil je previden in se je omejil na negacijo ter delo dokazovanja prepustil meni. Kadar ne gre za matematiko, je to delo jako neprijetno.

»Strogo dokazati, da je kaka reč lepa, se ne da. Dokazati...«

»Uvod je izboren,« je priznal Fritz zelo zadovoljno. Meni je zaplala kri v glavo.

»Dokazati morem le, da je Assunta izredno duhovito zamišljeno in izredno smotrno delo, ter moram reči, da me to estetsko zadosti. Drugi stavek moraš enostavno verjeti, ker je subjektivnega značaja, prvega bom izkušal obrazložiti.«

»Stori to, dragi tovariš. Govori trezno.«

»Pomisli, da živiš začetkom šestnajstega stoletja. (Fritz je naglo zavzel pozo zmagalca pri Lepantu.) Kar vidiš slik po Benetkah, so večinoma v duhu Palma Starejšega, prijetni prizori revne kompozicije, zelo enolični in boječi; mladi Tizian slika ravnotako. In tedaj naenkrat doživiš Assunto. Moram zahtevati, da se zamisliš v tisti čas, sicer ne moreš razumeti te velikanske razlike. Kar je bilo prej stisnjeno v tesno scenarijo, se je razširilo tu v svobodno, skoro brezprostorno vizijo. To je bilo veliko dejanje osvobođenja (da o tehničnem napredku ne govorim), prava revolucija ne le v slikanju kot ročnem delu,

ampak v slikarskem mišljenju. Fritz iz začetka šestnajstega stoletja bi skoprneval pred Assunto. Mislim, da se ta revolucija ne da primerjati nobeni, kar sva jih midva doživela v umetnosti; bilo je nekaj tako novega in razburljivega kakor začetki francoskega impresionizma. Fritz iz šestnajstega stoletja . . .«

»Gotovo, napisal bi knjigo o Tizianu.«

»Vidiš. In zdaj poglej sliko samo ter jo izkušaj razumeti. Spodaj gruča apostolov, vsa nemirno razgibana, poganjajo se v hrepenenju kvišku in vendar trda masa, privezana k tlom. Iz nje se je dvignila Madona, telo še, toda rešena grude, hrepenenje jo nese v svobodni črti navzgor. Nad njo, v zgornjem delu slike, se začenja breztelesnost, vizija večnosti; kori angelov so le lahen dih, konture se izgubljajo v luči neizmernosti. Ali si videl to stopnjevanje iz telesne mase v breztelesno duševnost? Glej dalje, kako je truma apostolov en sam zgoščen nemir, koncentracija kontrapostov; iz tega nemirnega gibanja se je izločila Assunta v mirnem poletu, nad njo pa se neha vsako gibanje in preide v večnomirno bitje; v zgornjem delu se nič več ne godi, ampak je. Če meniš, da sem si to gradacijo izmislil, bi te opozoril . . .«

»Nič ne dvomim, da imaš prav.«

»Dobro. Opozoriti te moram le še na to, da tudi raba svetlobe in sence na sliki potrjuje, da sem Tizianovo misel prav razumel. Kakor prevladuje spodaj telesnost in nemir, ki stopnjema prehaja v mir duha, tako vidiš, da prevladuje spodaj senca, ki se proti vrhu umika svetlobi, dokler ne preide zgoraj v luč večnosti brez madeža. Kdor se zave te genialne enote različnih elementov, si ne more niti za trenutek tajiti, da je Assunta lepo delo, in ti bi bil veliko bolje storil, ko bi jo bil svojim ljudem razložil, namesto da daješ njihovem neznanju in njihovi nesposobnosti mišljenja potuho.«

Bil sem zadovoljen s tem, kar sem govoril, čeprav sem od začetka mislil, da imam več povedati. Tudi izraz mi je bil neokreten, toda trdil nisem preveč in ne premalo.

»Fritz, končal sem.«

»Ali si že končal? Dovolj mi najprej eno vprašanje, najdražji! Zakaj si začetkoma govoril o revolucionarnosti te Tizianove slike, o novem slikarskem mišljenju, zakaj si me s silo potiskal v šestnajsto stoletje?«

»Zakaj?« Da, zakaj sem govoril o tem? Zveza mora biti, toda jasna mi ni bila takoj. Ne, saj sploh ni bilo logične potrebe! Mislim celo . . . za zlodja, veliko bolje bi bilo, ko bi o tem ne bil govoril. Hotel sem hitro nekaj reči, da bi se ne

zdelo, kakor bi bil premagan, pa sem se premislil, ker sem se še vedno kesal, kadar nisem govoril iz najčistejšega prepričanja.

»Hotel si s tem reči, da so o sliki v šestnajstem stoletju drugače sodili, kot sodim jaz, in da bi tudi sam drugače sodil, kot sodim danes. Slep bi moral biti, da bi ti tega ne priznal. Toda trdim, da danes opravičeno drugače sodim, kot bi sodil tedaj, da se je naše naziranje tačas izpremenilo.«

»Ali danes ni več lepo, kar je bilo v šestnajstem stoletju lepo? Ali je danes laž, kar je bila tedaj resnica?« Če stopi Fritz v to past, je ujet; ne bo se mi več izvil.

»Resnica je vedno resnica, dvakrat dve se ne izpreminja, in posledica bo vedno morala imeti svoj vzrok. Resnica je dobra analogija za lepoto;»

A. ŠTEFIC: JOBOVA GLAVA.

ravnotako je objektivna kakor lepota. To objektivno stran Assunte si mi dobro razložil, dá se celo dokazati.«

»Torej?«

»Težava je le ta, da ne stojim pred sliko kot človek sploh, ki je v vseh stoletjih enak, ampak kot popolnoma izrazit človek dvajsetega stoletja, ki je videl sto variacij Tizianove slike iz šestnajstega in poznejših stoletij, ki je videl isto lepoto tolikokrat ponavljano, da je nje mik izgubil svojo prvotno razdražljivo sposobnost. Približno tako se godi dobrim primeram, ki postanejo zo-prne, kadar preidejo v lastnino časnikarjev in šolskih nalog, resničnim trditvam, ki postanejo fraze, obrabljenim citatom. Vse to se objektivno nič ne izpreminja, toda moje razmerje do njih je drugačno. Kadar boš naročal oltarno sliko, ali boš rekel umetniku, naj hodi Tizianova pota? Ni mogoče. Tizianova rešitev problema nas več ne

zanima. Pravtako je z resnico; tudi v umskem spoznavanju je užitek, ki se menda krije z estetskim; toda ta užitek občutiš samo, dokler pridobivaš nove resnice ali pa kadar je vsaj dokaz nov.«

»Ne morem ti gledati v srce, da bi videl, če si s Tizianovim problemom že res tako na jasnem. Toda tisti ubogi ljudje, ki si jim jemal spoštovanje pred Assunto, gotovo še niso na jasnem, zanje je problem nov, slika nova resnica. Tvoja dolžnost bi bila, da jim jo razložiš.«

Fritz je načelno pobijal popularizacijo, ki da umetnosti škoduje in ljudem nič ne koristi. Bil je razdražen prepir brez konca, ki pusti za seboj v glavi praznoto in v srcu polno žel, kakor pijančevanje. Slednjič nisva vedela, kaj sva prvotno trdila, in sva morala začeti iznova. Potem je odbilo štiri. Odšla sva molče, vsak trmoglav v svojih mislih, ki so snovale nove dokaze, vse boljše in jasnejše. Človeku je dobro molčati.

Benetke.

Danes so se Nemci poslovili. Imeli so le par minut časa za zajtrk. Fritza so vsi resnično vzljubili, gospa ga je prosila, naj jih obišče, kadar pojde domov. Ko so sedali v gondolo, sva stala na balkonu; dokler jih je bilo videti, je gospodična mahala z robcem.

»Zbogom, detece zalo,« se je Fritz žalostno nasmehnil. Potem se je zasukal in sva šla. »Še en dan naj bi bili ostali tukaj, pa bi se bil zaljubil. Ko smo se snoči izprehajali po Markovem trgu, je imela gospodična vlažne dlani. Vidiš, kako je vse bedasto; niti pištrole nisem vreden.«

In ko sva sedela danes pred poldnevom v doževi palači, je naenkrat dvignil glavo iz Burckhardta in mi dejal:

»Poljubiti bi bil moral tisto dekletce. Poljubiti na čelo, kakor je tisti advokat ali lekarnar, ki jo bo dobil, ne bo poljubil. Prav je, da je šla.«

Benetke.

Nocoj sva obhajala slovo od Benetk s chiantijem, sladoledom in večerno vožnjo po kanalih. Potem sva še šla na Markov trg h godbi. Fritz ni hotel o spanju nič slišati; za norca je imel sebe in ves svet. Nezmislno je sestavil tri italijanske besede in jih ponavljal ves večer. Zagledal je debelega Angleža, ki je molče sedel, palico med nogami, s svojo družino pred kavarno; hitro je vzel Baedekerja, razvil načrt mesta in stopil z njim k Angležu.

»Scusi, signor. Butone vecchio uno?« in je kazal s prstom na načrt Benetk.

»I am English,« se je opravičil gospod.

»Grazie, grazie, signor.«

Tako je z butone vecchio uno klical natakara, prosil ljudi ognja in odganjal nadležne otroke. Slednjič se je še pomešal med mlado strujo Benetčank, ki so klopotale nališpane po tlaku, in ustavil blede, šestnajstletno dekletce:

»Butone vecchio uno, signorina!«

Gledala ga je mirno in smehljaje.

»Non capisce?«

»No, signore.«

»Kaj ne veš, sestra,« je hitel po nemško, »da mi je Ester pisala? O, to je močna, sijajna žena, sestra! Jaz jo ljubim, ali razumeš, kaj je to? Ves svet mora ljubiti Ester, sestra. Buona notte, signorina!« in jo je prijel za brado.

»Buona notte, signore,« se je smejala Benetčanka ter ga udarila po roki.

Zbogom, Benetke!

ŽALOSTNA PESEM.

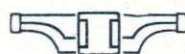
Zložil Jos. Lovrenčič.

Ob beli cesti, cesarski cesti,
drog za drogom iz dalje hiti
pod večeren čas
v gorsko vas.
Tiho je vse, le žica brni:

Mati, tvoj sin
več ne vgleđa planin,
dalja mu srečo je dala:
v črno zemljo ga je pokopala! —

Ob beli cesti, cesarski cesti,
drog za drogom v daljo hiti
v jutranji čas.
Žica od droga do droga brni
in v svet nese glas:

Tujina materi vzela je sina,
edino oporo,
srce ji prevzela je bolečina:
k njemu je šla s prvo zoro! — —

PROFESOR DR. MARYAN ZDZIECHOWSKI.

Spisal dr. Leopold Lenard.

(Konec.)

Eden največjih ljudi, kar jih je v novejših časih pogñalo ono na talentih in plemenitih značajih tako plodno, prostrano bojno polje, ki se razprostira na dolgi črti med ruskim in poljskim narodom, je bil Vladimir Spasovič. Ta velikan duha in značaja je Slovencem znan komaj malo več kot po imenu, torej naj mi bo dovoljeno, da tu izpregovorim nekoliko obširneje o njem:

Vladimir Solovjev je Slovencem že znan vsaj površno. Profesor Zdziechowski ni bil njegov neposredni učenec, posredno pa spada h krogu Solovjevih učencev. Knez Trubeckoj velja za prvega in najboljšega učenca Vladimirja Solovjeva in ravno krog kneza Trubeckega je ona družba, s katero ima profesor Zdziechowski najtesnejše stike in kjer se čuti najbolj med svojimi. Sorodnost duha je naravno pripeljala profesorja Zdziechowskega v krog Solovjevih učencev in čitanje spisov tega velikega ruskega mislitelja in občevanje z njegovimi učenci je zopet po svoje vplivalo na profesorja Zdziechowskega.

Kakor že omenjeno, ga je rodilo ono prostrano bojno polje, ki tvori mejo med ruskim in poljskim narodom. Velik je ta svet in bogat na junakih, talentih in značajih, stoletja in stoletja ga je kropila kri, prelita v bratomornih bojih, brez mere gorja in nesreč se je godilo na njem in še sedaj ni ponehal bratomorni boj in nihče ne more prerokovati, kdaj bo na to zemljo in med to ljudstvo stopil angel miru. A ravno ta obmejna črta je tako bogata na velikih možeh, kristalnih značajih in plodnih talentih kot težko kak drug kotiček naše zemlje. Ta bojna črta je dala Mickiewicza in Kosciuszka in celo vrsto drugih velikih in slavnih mož Poljakom kakor tudi Rusom. Tu je težko potegniti mejo med enim in drugim slovanskim narodom, odvisno je od mladosti, od vzgoje in vplivov, na katero stran se prevrže. Mickiewicz in Kosciuszko sta postala poljska narodna junaka in genija, v drugih razmerah in ob drugem času bi morda ravnотako lahko postala ruska človeka in zaslužna za rusko narodnost in državo.

Vladimir Spasovič je izšel torej iz te obmejne bojne črte, toda po duhu in značaju je bil popolnoma človek zapada in po narodnosti se je tudi čutil Poljaka, kar je najbolje dokazal s svojo

oporoko, v kateri je zapustil celo svoje znatno premoženje krakovski akademiji znanosti. Rodil se je na Beloruskem, po krvi je bil Belorus, po kulturi Poljak, po veri sin unijatskih staršev, z odpravo unije uradno prepisan v pravoslavje, živel je skoraj celo življenje v Peterburgu, srčne vezi so ga pa družile vedno z Varšavo in s poljsko družbo sploh, za večni odpočitek si je izbral poljsko zemljo in svoje veliko premoženje, katero si je bil pridobil s svojim izrednim talentom, je zapustil v razne poljske kulturne namene, z bogatimi darovi svojega duha je pa celo življenje skoraj enakomerno plodil njivo ruskega in poljskega naroda. Umrli je ravno, ko se je začela za Rusijo nova doba in ko je videl zoreti plodove svojega naporenega dela. Z njim je padel v grob zadnji predstavitelj one generacije, ki je v najtežavnejših časih ščitila in varovala narodne ideale in jih ohranila potomcem. Živel je dolgo dovolj, zagledal je svoj dan in ga je bil vesel, za njim je pa vstal nov rod in novi časi zahtevajo novega dela.

Vladimir Spasovič je bil človek univerzalen in na vseh poljih, kjer se je poizkušal, je bil enakomerno velik. Bil je najboljši ruski advokat, predvsem branitelj v kazenskih zadevah, bil je velik pravnik, imeniten govornik, učen zgodovinar prava, velik slovstveni zgodovinar in nežnočuten umetnik estet, dodati je še treba, da je bil istotako plodonosen kot časnikar in politik. Predvsem je pa treba poudariti njegov kristalnočisti značaj.

»Dolgo let sem ga opazoval in nisem mogel najti niti ene, bodisi še tako drobne pege na njegovem značaju. Tuja mu je bila nevoščljivost in drobna ambicija samoljubja. Nikdar ni nikomur storil nič slabega. Izgledalo je, kot da nobena človeška slabost ne bi imela pristopa k njegovi veliki duši. Kar pišem sedaj v uri smrti svojega mojstra in prijatelja, sem občudoval na njem neprenehoma, ko je bil še pri življenju.« Tako je zapisal v njegovem nekrologu njegov znanec Ljudvik Straszevič v »Kurirju Poljskem«. Tako je bilo mnenje vseh njegovih učencev in prijateljev in njihovo število je veliko.

Vladimir Spasovič je bil rojen leta 1829. v Rečici v minski guberniji. Vseučilišče je študiral

v Peterburgu, kjer je bil potem profesor kazenskega prava na vseučilišču do leta 1862., ko je moral odstopiti radi svojih vladi neljubih nazorov. Nato se je posvetil advokaturi in je bil najboljši zagovornik v kazenskih zadevah na Ruskem. Razen s pravom se je pečal temeljito z zgodovino, priobčil je več temeljitih zgodovinskih člankov v »Vestniku Evrope«, katerega je urejeval skupaj s svojim tovarišem profesorjem Kostomarovim. Udeležil se je izdavanja poljskih »voluminallegum« in priredil je kritično izdajo »Litevskega statuta«. V velikem delu Pipina »Zgodovina slovanskih slovstev« je napisal »Zgodovino poljskega slov-

VLADIMIR SPASOVIČ.

stva«, ki je bila svojčas najboljše delo te vrste in služi za vedno lahko za vzor, kako se piše slovstvena zgodovina. Vladimir Spasovič je ustanovil tudi dva ugledna poljska znanstvena mesečnika: »Ateneum«, ki ga je urejeval in izdajal na lastne stroške do leta 1901., in »Kraj«, ki je bil glavno glasilo poljske realne stranke in je zlasti dajal natančen pregled poljskih razmer v ruskem cesarstvu. Leta 1892. so izšla izbrana dela Vladimirja Spasoviča v poljskem jeziku v šestih zvezkih. Njegove monografije iz predmetov slovstvene zgodovine se pečajo zlasti z Vincencem Polom, Syrokomlo, Hamletom, pisal je o Rudawskem, o Orzelskem, Heidensteinu, o Hamletu, o pomnikih Matuszewicza, o Konradu Wallenrodu, o byronizmu v poljski poeziji, o Byronu in njegovih prednikih, o Schillerju in Goetheju, pa tudi z naj-

novejšimi pojavi poljskega slovstva, kakor Wey-Benhoffom in Wyspianskim, se je pečal. Njegova literarna kritika je bila oživljajoča in je prinesla v poljsko slovstvo mnogo novih misli. Zlasti njegovo globoko znanje sodobnih socialnih razmer in življenja je oplojevalo slovstveno polje. V sodbah svojih je bil vedno trezen in objektiv. Veliko šuma je naredila njegova razprava o Wielopolskem in o poljskem mesianizmu in slovanofilstvu. V svoji oporoki je zapustil 100.000 rubljev znanostni akademiji v Krakovu, 10.000 rubljev za revne visokošolce katoliškemu dobrodelnemu društvu v Peterburgu, 5.000 rubljev društvu Mianowskega za podporo poljskim pisateljem itd. itd.

Tako je izgledal mož, ki je bil vzor in posredni učitelj profesorju Zdziechowskemu. Globoko spoštovanje in ljubezen do svojega mojstra je značilna poteza vseh učencev Vlad. Spasoviča.

»Mesianisti in slovanofili« (1888) je bil naslov prvemu spisu profesorja Zdziechowskega. To je bila takorekoč točka, iz katere je izšel v svojih slovstvenih preiskavanjih in v svojem javnem delovanju. Poljska mesianska ideja in slovansko vprašanje, s tem vprašanjem so se pečali večali-manj vsi poljski pisatelji in mislilci. Usoda Poljske, njena tragična preteklost, vzroki njenega padca in njen poklic v prihodnosti in njeno pre-rojenje je globok in neizčrpljiv predmet za poljskega rodoljuba, zgodovinarja in mislilca. To vprašanje pa mora v doslednem razvoju privedi na slovansko vprašanje. Slovanofilstvo je pri Poljakih del poljske mesianske ideje.

»Byron in njegov vek« (dva dela, 1894—1897) je naslov obširni, učeni razpravi, ki je služila profesorju Zdziechowskemu za vseučiliško habilitacijo. Tudi ta predmet je v zvezi z mesiansko idejo in s slovanofilstvom. Poljska romantika je stala pod vplivom byronizma. Leta 1900. je izdal literarne skice, potem ga je razvoj njegovega preiskavanja pripeljal na jugoslovansko polje in leta 1904. je izdal »Hrvaški preporod«. Vmes med drugimi spisi je izdal leta 1905. brošuro »Pestis perniciosissima«, ki je od nekaterih strani izzvala odpor. Toda nespo-razumljenje je nastalo po mojem mnenju iz tega, da so nasprotna mnenja izšla iz različnih izhodnih točk. Vpoštevati je pa treba ves milje, iz katerega je izšel gospod pisatelj, in »katoliške« razmere, katere je videl v svoji domovini. Živo in goreče versko življenje, katero je opazil med slovenskim ljudstvom, je pozneje v marsičem izpremenilo njegovo sodbo. Imenitno delo je »Die Grundprobleme Rußlands«, ki je izšlo na Dunaju, »Universitäts-verlag«. Tu je izbral in predelal razne svoje članke, raztresene po različnih časopisih, jih izpopolnil in

uredil v celoto. Ta knjiga je najboljša informacija za ruske razmere, pisana na podlagi globokega znanja, resnega opazovanja in treznega premišljevanja. To ni delo površnega časnikarja ali popotnika, ampak premišljevanje globokega mislilca. Nedavno je izšla ta knjiga po poljsko pod naslovom: »U epoki mesyanizma«.

Temeljite in aktualne članke je pisal v »Moskovski eženedeljnik«, katerega je izdajal v Moskvi knez Evgen Trubeckoj. Razni njegovi članki so pa raztreseni po različnih poljskih in ruskih pa tudi tujih časnikih in časopisih. Mnogo njegovih spisov so prinesli: »Razsvjet«, katerega je izdajal knez Uhtomski, »Svidetel«, Przegľad polski, »Swiat słowianski«, »Czas«, »Głos narodu«, »Hochland«, »Demain« itd. Prostor nam ne pripušča, da bi tu analizirali vsaj nekatere teh člankov in podali njihovo vsebino, dasiravno bi bilo zanimivo in bi odprlo marsikomu pogled na novo in večinoma še neznano polje.

Profesor Zdziechowski je odkril in odkriva zahodu Rusijo, na drugi strani pa posreduje med zahodom in izbranimi, plemenitejšimi osebami sodobne Rusije. To je ena njegovih zaslug. Druga pa, da je zopet dvignil med Poljaki slovansko zastavo in pričel iskati in navezavati vezi med poljskim narodom in zahodnim slovanstvom. V tem oziru je njegovo ime ne samo med Poljaki, ampak tudi med drugimi Slovani postalo neke vrste simbol.

Profesor Zdziechowski se pa ni omejil izključno na delovanje s peresom in se ni zaprl v učenjaško sobo. Morda še večje važnosti in večjega uspeha je bilo njegovo osebno delovanje. Nastopal je na raznih slovanskih shodih, zlasti pa iskal neprestano osebnih zvez po vsem slovanskem svetu, od Peterburga do Dubrovnika. V tem oziru je on pač edini med Slovani in brez dvoma ga ni moža, ki bi imel toliko osebnih zvez in stikov z najraznovrstnejšimi osebami. Te zveze in ti stiki pa pri njem niso mrtvi in brezplodni in osebne prijetnosti ne išče v njih.

Omenil sem že, da je delovanje profesorja Zdziechowskega tesno zvezano z dvema idejama, ki sta igrali in igrata med poljskim narodom veliko vlogo in sta takorekoč rdeča nit, ki se vleče skoz celo poljsko zgodovino in življenje: poljska mesianska ideja in poljsko slovofilstvo. Ako bi hotel popolnoma predstaviti delovanje profesorja Zdziechowskega, napisati bi moral obširno razpravo o zanimivem predmetu poljskega mesianizma. Morda

se dobi za to pozneje druga prilika.

Istotako, ako bi hotel predstaviti nastope profesorja Zdziechowskega na raznih slovanskih shodih, bi bilo treba napisati popolno zgodovino teh shodov. Za sedaj pa naj služi teh nekoliko vrstic, s katerimi sem hotel Slovincem predstaviti moža, ki je tako široko znan po vsem slovanskem svetu.

NADŠKOF
ADAM SAPIEHA.

SLOVO.

Zložil Jos. Lovrenčič.

Vlak brzi preko južne ravní,
v srcu žalostne misli zorijo
zadnje besede:
adijo, adijo! . . .

Utrgal sem jih, dozorele v bolesti,
vrgel jih zarji večerni v prgišče,
da jih raztrosi ob stezi in cesti,
koder v stopinjah spomine dekile moje išče.

V srce ji padejo,
žalost slovesa ji vkradejo
razcvetene
v ognjene plamene:
Vrnilo me bo hrepenenje brezmejno —
do smrti srce domovine je žejno!

DRAMA NA JUŽNEM TEČAJU.

Zapisal dr. Vinko Šarabon.

Tam doli ob valovih Južnega morja stoji svetilnik, rtiču se pravi Cape Saunders. Mala ladja plove mimo, drugačna nego so običajne tod, čisto drugače opremljena. Začetkom marca šele jo pričakuje svet, a že prve dni februarja je na poti proti severu. Zakaj tako zgodaj, zakaj prehitro? Stražnik na svetilniku ob Novi Zelandiji brzojavi, da je videl ekspedicijsko ladjo Scottovo, kako se pomika proti severu, sedaj že. Kaj se je zgodilo? Osirotela prihaja nazaj iz negostoljubnih pustinj antarktičnih, pustila ga je tam, kapitana, njega, ki je celo svoje življenje posvetil raziskovanju neznanih pokrajin tam okoli tečaja. V snegu in ledu je pokopan, umrl je za znanost, najlepše smrti.

V ravno tej številki smo lansko leto zapisali o Scottu te-le besede: Največje zanimanje — začetkom našega stoletja — je vzbudil pa Scott, ki se je podal na staro polje Angležev in deloma Norvežanov, v Viktorija-deželo; kakor Rož je plovil tudi on ob ledeni barieri, prezimil 1902 blizu Erebusa v zalivu Mc Murdo, šel septembra proti jugu ter došel do $82^{\circ} 17' S$. Leta 1903. je vdrugič prezimil v Antarktiki in nadaljeval raziskovanja, šele 1. 1904. je prišel na Novo Zelandijo. Scott je spoznal takrat in potem vsi drugi, da je najhitreje mogoče priti do tečaja, če gremo od Viktoriadežele proti jugu.

Leta 1910., 1. junija, je zapustil Scott Anglijo nanovo, hotel je doseči južni tečaj. Šestdeset tovarišev je imel seboj, v kinematografu smo videli celo ekspedicijo, vrvenje na krovu, prihod v zaliv Mc Murdo, velikansko plavajočo ledeno bariero, pse in ponije, raznobarvno Scottovo družbo. Videli smo jih, kako si grade na rtiču Evans hišo za prezimovanje, kako izkladajo skrbno pripravljene material in ga nakladajo okoli novega domovja, kako hodijo na lov, tekmujejo s pingvini; videli smo jih tudi, kako se odpravijo na pot na 4070 m visoki vulkan Erebus, 240 m je žrelo globoko, 800 m pa široko. Ladja »Terra Nova« je zapustila nato rtič Evans in odpeljala manjšo ekspedicijo proti deželi Eduarda VII., ki je bila še malo znana. Koncem marca 1911 je bila zopet ob novozelandskih obalah, imela je nalogo počakati prihodnjega poletja — pri nas je takrat zima — ter se oglasiti tedaj ob rtiču Evans.

Prva meseca 1. 1911. je uporabil Scott za pripravo raznih depotov; znamenit je imel postati zlasti depot »ene tone«, imenovan tako, ker je dal nakopičiti tam živeža za celo tono. Že takrat je imel velike težkoče; mnogo preglavic so mu delali poniji. Norvežani nikdar niso vzeli seboj ponijev, ker so pretežki, ne morejo prekoračiti sneženih mostov in zlasti ker nimajo one lastnosti, ki je lastna psom, da bi »živeli drug od drugega«. Že Shackleton je imel neprilike z njimi, Scott sedaj pa tudi. Vidi se, kakor bi se Angleži sploh ne mogli ločiti od njih.

Začele so se priprave za glavno ekspedicijo proti jugu. Z ozirom na ponije je sklenil Scott pozneje odriniti kakor je prvotno nameraval. Že vsled tega je zaostal za Amundsenom, ki se je mudil takrat tudi tam doli; vrhutega je imel Amundsen manj poti do tečaja in je bil vsekakor tudi bolje opremljen. Primerjaj lanski »Dom in Svet« str. 160 in 197—199. Amundsenova pot je bila kolikortoliko zavarovana proti vetru, Scottova pa ne. In kaj je tam veter? Neprestan vihar, siloviti sunki, led in sneg, zraven tega pa mraza — 40 do — 50, celo — 60°. Bolj je mraz tukaj kakor kje drugje na svetu. In ta veter in ta vihar brije neprestano, brez prenehanja, cele tedne, cele mesece: giganti morajo omagati, kaj ljudje.

Prva je šla partija pod poveljstvom poročnika Evansa, imela je seboj dvoje motorne sani. Niso se izkazale. Sledil je Scott s tovariši, 1. novembra 1911. Zdravje izborna, vsi polni upanja, da bodo dosegli tečaj. 9. novembra so dosegli postojanko Corner Camp, kjer je bil postavljen tudi depot. Ravno teden dni pozneje pridejo do depota »ene tone«, $79^{\circ} 30' S$, in ostanejo tu en dan, da se konji in psi odpočijejo, potem pa dalje. Počivali so podnevi, marširali ponoči. Scott je nameraval napraviti na dan po 15 milj, milja 1609 m; osem dni je šlo s to hitrostjo. Ob $80^{\circ} 30'$ so se sešli z motorji, dva moža sta odšla tedaj nazaj proti prezimovališču. Odslej naprej so zgradili vsake štiri milje snežen kup, da bi nazajgrede hitreje lahko dobili smer, na vsaki širinski stopnji so pa napravili zalogo z živili za en teden. 4. decembra je dospela karavana do $83^{\circ} 24'$ juž. šir., svet se je začel dvigati vedno bolj. Štiri dni je razsajal hud sneženi vihar, šele potem je bilo mogoče

prodirati dalje. 21. decembra se nahaja vrla ekspedicija ob $85^{\circ} 7'$, v višini 2300 m nad gladino morja. Velikanski ledenik se razprostira v tej širini, mnogo so se bili morali boriti z njegovimi vzvišinami in razpokami; zato se pomikajo sedaj nekoliko bolj v smeri proti jugozapadu. Hitreje gre sedaj kvišku, kmalu so na vrhu, krasen razgled; 15 milj napravijo na dan.

O Božiču, tedaj torej, ko je bil Amundsen že zapuščal tečajno planoto, dosežejo 86° , 3. januarja 1912 pa $87^{\circ} 32'$, višina skoro 3300 m. Ker ni bilo več upanja, da bodo mogli še to leto — 1912 — nazaj v Evropo, je sklenil Scott poslati del tovarišev v prezimovališče z inštrukcijami na poveljnika ladje »Terra Nova«. Težko je bilo izbrati one, ki so hoteli nazaj, vsak je hotel na tečaj, saj so bili oddaljeni od njega samo še kakih 270—280 km. Vreme na visoki planoti je bilo tedaj lepo, solnce je sijalo neprestano, veter je bril neprenehoma ter odnašal sneg, termometer 29° pod ničlo. Oko nima tukaj nobene opore, okoli in okoli ledena puščava. In takrat je poslal Scott zadnje poročilo v svet, izročil ga je odhajajočim tovarišem. Konec se glasi: »Več kot gotovo je, da ne boste dobili letos nobenega poročila več od nas, ker se bo naš prihod nazaj na rtič Evans zakasnil.« Zakasnil se je res njihov prihod nazaj, zakasnil se je za vedno, kajti Scott in štirje njegovi tovariši so izginili v ledeni puščavi in nihče več ni imel prilike govoriti z njimi.

Dne 4. januarja so se ločili, del ekspedicije se obrne proti severu, Scott pa koraka naprej proti jugu, z njim pa tovariši: načelnik znanstvenega oddelka dr. Wilson, kapitan dragoncev Oates (izg. Ot), ladjin poročnik Bowers, podčastnik Evans. — Tri milje sta še korakali obe gruči skupno proti jugu, potem si podali roke in se ločili za vedno, ob $87^{\circ} 35'$ južne širine.

Nazaj na sever se je podal poročnik Evans — ne podčastnik Evans, ki je bil pri Scottu — s tovarišema inženerjem Lashleyem in podčastnikom Creanom. Izpočetka je šlo dobro, a ob $80^{\circ} 43'$ zboli Evans, napadel ga je skorbut. Značilno je, da je ta strahovita bolezen v zadnjih časih prizanesla vsem ekspedicijam, samo angleškim ne. Najbolje so se ga otresli Norvežani, ki pa seveda tudi zelo redno živijo in ki na tečajnih ekspedicijah alkohola sploh ne poznajo. Ko so prišli do zaloge »ene tone«, se Evans ni mogel več držati na nogah. Od koč Discovery so bili oddaljeni tedaj še 136 milj, a porabili so štiri dni za razdaljo 53 milj; tedaj pa Evans sploh ni mogel

več naprej. Tovariša sta tu v nekakem depotu pustila vse, kar ni bilo potrebno, potrebnost, Evans pa naložila na sani in ga vlekla štiri dni do depota Corner Camp. Prišla sta tja 17. februarja zvečer. Evansu je postajalo vedno slabše, snega je bilo vedno več, niso mogli naprej. Crean gre tedaj sam naprej do 30 milj oddaljene koč. Lashley pa skrbi za bolnika. Po 18urni hoji dospe Crean do koč in dobi k sreči v njej ekspedijskega zdravnika Atkinsona in pa tovariša Demetrie. Grozovit sneženi vihar jih ne pusti takoj vun; slednjič odrinejo, pridejo do Evansa in ga rešijo. Medtem je bila prišla »Terra Nova«, Evansa prepeljejo tja in z ladjo vred zapusti 5. marca 1912 zimsko pristanišče; sedaj je Evans poveljnik vračajoče se ekspedicije. Jeseni 1912 je odšla »Terra Nova« zopet proti jugu, da prepelje nazaj Scotta in ostale raziskovalce. Odšla je zaman, petorico Angležev je bil že zagrnjen mrzli plašč antarktični.

Scott bi bil moral priti nazaj v zimski pristan okoli 10. marca 1912. Začetkom marca je poslal Atkinson proti jugu tovariša Garrarda in Demetrie Scottu na pomoč, če bi jih morebiti potreboval; dal jima je seboj dve vpregi psov. Prišla sta do depota »ene tone« 3. marca, a 10. marca sta se morala vrniti, ker nista imela dosti živeža za pse in ker je bilo vreme izredno slabo. Ko sta prišla nazaj, se je Garrard zgrudil vsled prevelike utrujenosti, tudi Demetrie je bil bolan. Atkinson in Crean sta poizkusila sedaj s sanmi doseči Corner Camp in pomagati Scottu; prišla sta tja, pustila tam zalogo za teden dni in se podala nazaj v Hutter Point, južno rtiča Evans. Začetkom aprila so odposlali večjo ekspedicijo na jug, a ni imela uspeha, nazaj je morala.

Ker je nastopila tedaj zima in noč, so opustili rešilne poizkuse in začeli z njimi nanovo 30. oktobra. Dva oddelka sta odšla, prvi sestojec iz Atkinsona, Garrarda in Demetrie-a, drugi iz osem oseb pod poveljstvom Wrighta. Vzeli so seboj živil za tri mesece. In prišli so do nekega šotorčka, samo 18 km južno depota »ene tone«, 240 km južno od glavne stacije: stopili so v šotor in dobili so tam truplo Scotta, Bowersa in Wilsona. In šli so naprej in našli ob podnožju nekega ledenika mrliča Evansa, Oatesa pa niso mogli dobiti. Našli so pri Scottu zapisnik, zadnji datum 25. marca 1912, umrl je pa 29. marca. Napravili so velik snežen grob, postavili nanj križ in zapisali, kdo da tu počiva. Križ so postavili tudi v bližini za Oatesa. Scott je sedel, ko so stopili v šotor, za glavo je imel zapisnik, Wilson in Bowers sta pa ležala v spalnih vrečah.

Ta zapisnik nam kaže vso velikost hrabrega, neustrašenega moža, vso velikost njegovih tovarišev; kaže nam blago srce, zaupanje v Boga in pa vdanost v voljo božjo, ko je veliki mož videl, da ni nobene pomoči več. In vendar je bila pomoč tako blizu, tedaj ko sta prišla Garrard in Demetrie začetkom marca v one kraje. Kaže nam zapisnik o tej ganljivi drami južnega tečaja vrline, vredne vsega našega občudovanja, vrline, o katerih mislimo, da so izginile s sveta.

ANTON ŠTEFIC:
MOLITEV.

Izvemo najprvo, da je Scott s tovariši odkril južni tečaj 18. januarja 1912, torej mesec dni za Amundsenom, in našel tam tudi še svilen norveško zastavo, postavljeno od Amundsena. Gotovo to ni moglo bodrilno vplivati na Angleže. Značilno je, da sta bila Amundsen in Scott enako stara, oziroma mlada, rojena l. 1868. Poleg zastave so zadeli tudi še na norveški šotor, ki ga je Scott fotografiral; že preje, ob 88⁰, so bili videli sledove Amundsenovih sani. Ko so merili širino, jim je manjkalo še pol minute, šli so še 1 km naprej in zasadili v tla angleško zastavo. Prvega dne je bilo oblačno, potem pa jasno, termometer — 20⁰, ista temperatura kakor jo je opa-

zoval Amundsen. Šli so nazaj, v začetku po 25 km na dan, enkrat 29 km.

Najmočnejši med njimi, Edgar Evans, ni bil več tak, kakor v začetku; nazadnje se je s smučmi zamotal v ledu, padel je in si pretresel možgane. Zaradi njega so morali marširati tedaj počasneje, hrane je bilo vedno manj. 17. svečana 1912 je Evansu ena noga ušla iz smuči, moral je ostati zadaj; drugi so marširali dalje, si napravili šotor ter kuhali; mislili so, da bo Evans kmalu pri njih, preden bo obed gotov. Ker pa ni prišel, so ga šli iskat, na tleh so ga našli, ni bil mogel več naprej. Trudil se je, da bi šel dalje, a revež ni mogel več, naložili so ga na sani in ga pripeljali do šotora; dve uri pozneje je umrl.

Mala karavana se pomika dalje, oslABLJENA je; najbolj slab je sedaj Oates. Tigre je že lovil v Indiji, v burski vojski se je odlikoval, prevzel je skrb za Scottove ponije, udeležil se ekspedicije do tečaja in umrl tu junaške smrti. Ta oslabelelost in pa Evansova nezgoda je zapečatila usodo ekspedicije; za pot, ki jo je napravil Amundsen v enem dnevu, so potrebovali nazadnje en teden. Preden so dosegli prihodnjo zalogo — druga od druge so bile oddaljene po 111 km —, so bili že vsi izmučeni; mraz je pritiskal čimdalje bolj, sneg je bril z ostrino noža. Oates postaja slabši, zadržuje druge; ker ga ne morejo pustiti samega, napravijo samo 14 km na dan, nazadnje samo še pet! Zdravi ljudje bi bili prišli od zaloge do zaloge v štirih dneh, Scott in tovariši so potrebovali za isto pot deset do dvajset dni. Zmanjkalo jim je hrane, zmanjkalo pa tudi kuriva, olja, s katerim so kuhali.

Pride veličastni trenutek, ko se Oates žrtvuje, trenutek, ki bi se moral ovekovečiti, o kojem bi morali govoriti v šoli kakor govorimo o smrti nepozabnih junakov. A govori naj Scott sam: »Roke in noge kapitana Oatesa so bile polne ran vsled mraza. Že 16. marca smo vedeli, da se mu bliža smrt. Teden na teden je prenašal ta junak strašne bolečine, a ni izgubil upanja; bil je hraber mož. Ko je čutil bližajoči se konec, je izrazil 16. marca zvečer v našem šotoru upanje, da se ne bo več zbudil. A zbudil se je, pogledal je vun iz šotora in videl, da razsaja strašen vihar. Rekel je: Malo grem vun pogledat, morebiti me dalj časa ne bo nazaj. — Nismo ga videli več, odšel je proč v vihar. Vedel je, da mora umreti, in hotel je prihraniti svojim tovarišem zadnje bridke ure. Mislimo, da je iskal smrt. Umrl je kot angleški gentleman.«

Težko kje čitamo o enakih prizorih. Čutil je Oates, da je tovarišem na poti. Bolan je bil, hudo

bolan, zadnje tedne je trpel strašne bolečine. Onega večera mu je bilo posebno slabo, migalo mu je pred očmi, šumelo mu je v ušesih, smrtni angel je začel razprostirati svoja krila nad njim. Vzradostil se je: »Hvala Bogu, današnja noč bo zadnja.« Zmotil se je, noč je prešla, Oates živi še vedno; zunaj tuli vihar, snežinke plešejo in se pripravljajo na smrtni ples, ples odrešenja. Vihar jih podi sem in tja, dih njegov naj se spoji z zadnjim dihom izmučenega trpina: sprejme naj sina svojega divja, smrtnožalostna narava. Tedaj zleze Oates iz svoje vreče, stopi k vhodu šotora. »Grem malo vun pogledat, nikar me ne iščite!« Hoteli so ga zadržati, vest se jim je uprla, da bi ga pustili samega; a niso imeli moči. In šel je in zunaj je stopila predenj bela smrt in se ga usmilila. Zadnjič se je zamajala zavesa šotora za njim. Nekdaj tako močnega moža je zagrabil vihar, nesel ga naprej, padel je, snežinke so se kopičile in kopičile in mu napravile veličasten nagrobni spomenik. Odrevenel je, višji in višji je grič, zaspal je, tema se je vlegla na njegov grob. Niso ga videli več. Pozneje mu je rešilna ekspedicija postavila v bližini šotora križ, čisto navaden križ, z napisom: Kapitan Oates.

Ostali trije tovariši so skušali prodirati dalje proti severu, a ni šlo. 21. marca so morali zopet zlesti v šotor, 79° 40' S in 169° 23' vzh. d. Devet dni je divjal strahovit snežen vihar, niso mogli vun in vendar so bili oddaljeni od zaloge »ene tone« samo še 18 km. Živil in kuriva vsak dan manj. Scott piše: »Vzroki katastrofe ne tiče v organizacijskih napakah, temveč v neprestanih nezgodah, ki so nas zasledovale. Že meseca marca l. 1911. mi je poginilo več ponijev, to nas je zadržalo, odrinili smo pozneje kakor smo mislili in morali smo vzeti manj živil seboj kakor smo nameravali. Ko smo odhajali, je bilo vreme strašno, vihar neprestan, sneg zelo mehak, plast tenka, skoro nemogoče je bilo priti naprej. Borili smo se proti temu in slednjič tudi zmagali, a na škodo živilom, ki so se zelo zmanjšala. Tudi kljub temu bi se bilo vse ugodno izteklo, da se ni zgrudil mož, o katerem bi bili to najmanj pričakovali in da ni podlegel svoji rani, Edgar Evans. Zbolel je, padel je in si pretresel možgane. Ozirali smo se nanj; ko je umrl, smo bili oslabljeni, njegova smrt nas je bila zelo pretresla. A vse to še ni bilo nič v primeri s presenečenjem, ki nas je čakalo ob barieri.

Noben človek ne bi bil mogel slutiti naprej, da nas zaloti tak mraz ob barieri. Visoko gori v gorovju smo imeli med 85° in 86° mraza — 20° do — 30°, a tu, kjer smo bili sedaj, na barieri, ob 82°

torej že daleč proti severu, podnevi — 30° do — 35°, ponoči pa celo do — 47° C! — Pri nas si seveda takega mraza ne moremo predstavljati —.

Upam si trditi, da nikdar še ni človeško bitje preživel takega meseca, kakor smo ga mi. A vendar bi se bili rešili, da ni zbolel kapitan Oates in se ni pokazalo v naših zalogah pomanjkanje kuriva, ki si ga nikakor ne morem razlagati. Iz teh dveh razlogov nismo mogli priti do zaloge »ene tone«. Vrhutega nas je 11 milj pred depotom zajel zopet hud vihar in nam onemogočil vsako pot naprej.«

Zadnje besede: »Štiri dni je razsajal vihar, nismo mogli zapustiti šotora; živeža imamo za dva dni, kuriva za štiri dni, vun ne moremo. Zelo smo slabi, z veliko težavo pišemo. A ni mi žal tega potovanja. Pokazalo je, da znamo mi Angleži prenašati težave in gledati smrti v obraz ravnotako trdno kakor kdaj v preteklosti, da se tudi v najhujšo usodo mirno vdamo in se uklonemo samo božji previdnosti. Tvegat sem, kar se je moralo tvegati, a usoda je odločila proti nam. Ne smem pa tožiti, ukloniti se moram volji Vsemogočnega. Bili smo odločeni storiti vse, kar smo mogli; a sedaj, ko pustimo svoje življenje domovini v čast, se obračam na svoje rojake s prošnjo, naj skrbijo za naše domače, da se jim ne bo hudo godilo, saj smo vendar hoteli zastaviti svoje življenje za čast domovine.

Če bi bil ostal živ, govoril bi bil o hrabrosti, žilavosti in pogumu svojih tovarišev, o dejanjih, ki bi morala razveseliti srce vsakega Angleža; govoril bi bil o naši vztrajnosti, o mukah in pomanjkanju. Ker pa to ni mogoče, morajo govoriti za nas te-le vrstice in pa odrevenela naša trupla. Vem pa, da bo naša velika, bogata domovina skrbela za nesrečnike, ki so v sorodu z nami. Dr. Scott. 25. marca 1912.«

To so zadnje besede v dnevniku velikega raziskovalca. 29. marca, štiri dni pozneje, so bili vsi trije mrtvi. Kakšne so zadnje besede! Misel na Boga, na sorodnike in na veliko slavno domovino. Mirno umre, saj je storil, kar je mogel. Napis na nagrobni spomenik pa si je napisal sam s temi krasnimi stavki, lepšega mu ne napiše nihče.

Ko je pozneje prišel v šotor Atkinson s tovariši, so jim govorili nemi obrazi o prestanih mukah in brezdvomno grozni smrti. Tako zna umreti Anglež. Umrli so za znanost. Trupla so hoteli začetkoma prepeljati na rtič Evans, a premislili so se, pokopali so jih ondi in križ v ledu in snegu nam priča o smrti nesrečne angleške trojice. Nedaleč proč čaka vstajenja kapitan Oates,

naprej doli proti jugu pa prva žrtev, Edgar Evans. Krasna svetilka jim sveti na grobu: polnočno solnce in polarna luč; mrtvaške pesmi pa jim pojo sneženi viharji.

* * *

Kaj so si mislili Nansen, Amundsen, Peary, Shackleton in drugi, ko so slišali o katastrofi na južnem tečaju? Kolikokrat so bili v istem položaju, v isti nevarnosti, a niso je videli. Sedaj pa, ko je prišla vest o smrti enega iz njihove srede, enega najboljših med njimi, sedaj so stopile marsikomu znojne kaplje na čelo: »Saj si bil ti tudi na tem.« Z otožnostjo in tihim strahom čitajo poročila o smrti polarnih junakov: o Oatesu, ki je začel s heroizmom umiranja, ki je z zmrzlimi rokami in nogami zapustil šotor in prosil naravo, naj mu ne prizanese; o Scottu, ki je do zadnjega

diha vztrajal kot junak v starih slavospevih; o ekspediciji Campbella, ki jo je odposlal Scott na deželo Edvarda in ki si je rešila življenje edinole z zauživanjem morskega mahu. Malo je bilo ekspedicij, ki bi bile toliko prestale kot je ta. Poročnik Evans je vzel vsa poročila seboj v Evropo in čez par mesecev bomo imeli priliko, seznaniti se natančno z vsemi dogodki, pa tudi z znanstvenimi rezultati. Le-ti so sijajni. Kar so domnevali Nordenskjöld in drugi (prim. lanski »Dom in Svet«), je sedaj dokazano: zveza Amerike in Avstralazije čez Antarktiko, toplo podnebje v Antarktiki v prejšnjih dobah, tako toplo kakor sedaj v Indiji itd. — Scottu in tovarišem, ki so žrtvovali življenje svoje za vedo in znanost, bo pa ohranilo človeštvo časten spomin in njihovi grobovi tam doli bodo vedna priča velikosti človeškega duha in neupogljive volje.

RAZVOJ NOVEJŠE SLOVENSKE PISAVE PA LEVČEV PRAVOPIS.

Spisal dr. A. Breznik.

(Dalje.)

Pri Slovenski bčeli so našli mladi pisatelji trdno oporo. V listu je imel sicer precej govoriti ilirizem in pa — ker je list izhajal na Koroškem — nekaj tudi koroško narečje, kar je za tisti čas popolnoma razumljivo, vendar pa je urednik Janežič sprejel tudi vse tiste nove oblike, ki so se bile že na Kranjskem in pa v slov. državnem zakoniku utrdile. Za nove oblike je postalo to kmalu odločilnega pomena, ker so na Kranjskem zaporedoma prenehavali listi, ki so nove oblike pisali. Konec marca 1850. je prenehala Slovenija, koncem istega leta tudi Vedež, naposled je izginil koncem l. 1851. še Ljubljanski Časnik s svojim lepoznanjskim listom. Če ne štejemo malega zbornika Drobtnice¹, ki so začele uvajati l. 1851. nove oblike, ni bilo po tem letu razen Slovenske bčele nobenega lista več, ki bi bil pisal z novimi oblikami. Urednika Zgodnje Danice in Novic sta se jih branila že od prvega začetka. Kazalo je že, da bo odpor Novic, najstarejšega in najbolj razširjenega lista, nove oblike pokopal. Toda posegla je vmes vlada, ki je uvedla novo pisavo v šolo in ji vtisnila s tem uraden značaj. To je vplivalo tudi na Bleiweisa, da se je z novo pisavo

sprijaznil in ji pripomogel v Novicah do končne zmage.

Minister za uk in bogočastje, grof Thun, ki je dal več odlokov tudi glede češčine in hrvaščine, je naznanil z odlokom 6. februarja l. 1851. št. 927. ob sestavi slovenskega berila za 1. gimn. razred nadzorniku dr. Kleemanu, da se ima v šolo uvesti pisava slov. državnega zakonika, ki je pisal nove oblike. Thun utemeljuje svoj ukaz med drugim s sledečimi razlogi:¹ »O gramatikalnih in leksikalnih oblikah se najdejo v nji (sc. v berilu za 1. gimn. razred) mnoge različnosti; skoraj vsak pisatelj se je v tem ravnal po jeziku svojiga rojstniga kraja ali po svojih jezikoslovnih vodilih, in dostikrat se najde, da ravno tajisti pisatelj piše zdaj tako zdaj tako. Ako ravno dobro prevedim, de dan današnji, ko se slovenski jezik v dōbi razcvetja znajde, se morajo vse različnosti narečja za obveljavnost poganjati, ... se mora vunder pri knjigah, za uk v šolah določenih, terjati, de so jezikoslovne oblike, kolikor je le moč, popolnoma edine ... in napredek slovenskiga slovstva terja že sam po sebi, de se, berž ko je mogoče, edini književni jezik vstanovi. Ker je pa, občni der-

¹ Prim. poročilo Novic, l. 1851. str. 62.

¹ Novice, 1851. 45.

žavni zakonik in vladni list' pot nastopil, po kateri se zamorejo vse slovenske podnarečja v jedni književni jezik zediniti, in ker se sme pričakovati, da bo jezik postave (zakona), pospešujoč izobraženje javniga vradniga jezika, tudi v slovstvu pervenstvo zadobil, se ne branim izreči, da ima ta jezik tudi v šole vpeljan biti.«

Po tem odloku Bleiweis ni več videl nevarnosti za slovenščino v novih oblikah, kakor pred dvema letoma, temveč so se mu zdele naenkrat — malenkostne. »Oblike so malenkosti... Pišite ega ali iga, om ali am: de le koristne knjige v čisti slovenščini na dan spravite... Zato ne branimo v 'Novicah' nikomur pisati, kakor mu je drago in ljubo, — ali to nasprot želimo, da naj tudi nam nihče v 'malenkostih' svobode ne krati.«¹ Bleiweis se je te svobode posluževal dve leti, kajti še le z letom 1853. je začel sam pisati nekaj novih oblik (om, ega, da), ostale nove oblike so v Novicah še le pozneje zmagale. Pred tem odlokom Novice sploh niso rabile nobene nove oblike razen včasih besedico 'da', in med zapadnimi pisatelji je bil edino Lovro Pintar², ki je v daljšem članku pisal dve novi obliki (om, em) — pred ministrskim odlokom. Toda tudi potem so pisali nove oblike še dve leti samo redki posamezniki: J. Kobe, ki je zopet priporočal svojo belo kranjščino, češ da je najbližja ilirščini³ in je najblagoglasnejše slovensko narečje; Podgorski⁴; Cegnar, ki je pisal slovanske novice pod imenom Slovanski popotnik⁵; Jeriša, ki je pisal med vsemi najbolj moderno, in Miroslav Vilhar. Leta 1853. pa je tudi Bleiweis »postal iz Savla — Pavel«, kakor pravi dobro dr. Lokar,⁶ in je nove oblike ne samo pisal, temveč tudi branil proti nekaterim profesorjem ljubljanske gimnazije, katerim so bile baje trn v peti. »Tudi 'Novice', kakor je znano, so se izperva potegovala za iga, imu in am... Ali ko

smo se prepričali, da večina slovenskih pisateljev tako pisati želi, — da se tako bližamo drugim slovanskim narečjem, — da živijo te oblike v več krajih med ljudstvom, smo se vdali tem oblikam... Očitno je tedaj,« pravi proti omenjenim profesorjem, »da groza, ktero ega in om nekterim prizadevuje, le v glavah enostranskih strastnikov rogovili.«¹

Posameznim pisateljem in nekaterim krogom so bile nove oblike še dalje trn v peti. Wolfovo sicer dovršeno sv. Pismo so priredili še popolnoma po starem. Luka Jeran je uvedel v Zgodnjo Danico nove oblike še le tekom leta 1863 — torej deset let za Bleiweisom!

Za usodo novih oblik je bilo važno, da Cigale v državnem zakoniku ni sprejel vseh oblik, ki so jih mladi pisatelji pisali, tako se je ustavil končnici -uti pri glagolih druge vrste — dvignuti; končnici -ej pri pridevniku lepej, pri lepej; mlada leta itd. Posledica tega je bila, da imenovane oblike niso bile sprejete v šolo in se jih tako tudi Bleiweisu ni bilo treba okleniti. Spričo tega je bilo vse prizadevanje mladih zastonj, da bi s temi oblikami prodrli. Vztrajali so sicer pri njih rabi, tako v Slovenski bčeli, dokler je ni sredi leta 1853. vzela suša, kakor pozneje v Novicah, in sicer do 1855, toda zaman. Rešiti teh oblik se Podgorskemu, Cegnarju, Valjavcu, Jeriši, Miroslavu Vilharju, Janežiču in ž njim vred vsem koroškim piscem, ni posrečilo. Po daljšem omahovanju se je sicer sprejela pisava: mlada leta za prejšnje: mlade leta (Novice so jo končno sprejele 1866, Glasnik leto preje), toda ostali dve končnici se vkljub poznejšemu Levstikovemu prizadevanju nista udomačili. Propadli sta, kakor z njima vred še mnogo oblik, ki so jih pisali naši mladi pisatelji. Poleg posameznih oblik je propadla tudi cela struja, ki bi jo lahko nazvali vseslovansko. O tem v prihodnjem poglavju.

III. Vseslovanska struja.

Mnogo manj sreče kakor ravnokar opisana struja, ki je povzročila prepород naše pisave, je imela struja, ki je nastopala istodobno in ki se je tesneje oklepala južnih Slovanov in vseh ostalih slovanskih jezikov. Na severu po Janu Kollárju in na jugu po Ljudevitu Gaju vzbujena vseslovanska vzajemnost je našla v Slovencih mnogo privržencev. Vstajali niso samo možje, ki so hoteli pismeno slovenščino tesneje približevati hrvaščini, temveč jih je bilo nemalo tudi takih, ki so se

¹ Novice, 1851, 45; podpisano: vredništvo.

² L. 1851, 27 sl. »Nekaj iz Vesne«.

³ Novice, 1851, 67 sl., kjer v ta namen svetuje, naj bi pisali sledeče nove oblike: da, om, zaprta vrata, lepša roža, kar je v rabi na Belokranjskem. Prim. še str. 81 sl.

⁴ Novice 1851, 185 (znamenite oblike: odsele za odslej, mogila); Novice 1852, 35 sl., kjer so naslednje oblike: jaz, najvažnejših mož, na jednej podlagi, iz vsih narečij složen (!), trud i čas, po česki i slovenski izgovarjati (35); prorok, vtaknul (36) vspoznati domorodca, smisel (43).

⁵ Znamenitejšje oblike: Novice 1852. v velikej osmini (11), prijatelja (14), zor nar. pesništva (= vzor, 14), potegnuti (18), je očernul (!) 25; u Carigradu, u primorje, u deveto leto (25), pologlas (51) svest si krivice (57), se je probudila (33) aoristi (v pesmi) zgrabista, vlomista, zadervista, skočista, rujestja se (33), razjasnul (213) polomesec (391).

⁶ Bleiweis in Novičarji v borbi za slov. jezik in domače slovstvo, Bleiweisov zbornik, Mat. Sl. 1909. 41.

¹ Novice, 1853, 319. Ondi pripominja Bleiweis tudi, da se je za ega izrekel tudi profesor Metelko.

skušali povzpeti na podlagi zedinjenega ilirskega do enotnega vseslovanskega jezika. Toda glede tega najvišjega smotra so se nazori precej cepili. Majarjeva struja je hotela zblížati vse južne Slovane in tako napraviti iz 14 ali 16 slovanskih literaturic vsaj 4, t. j. rusko, poljsko, ilirsko in enotno češko, ki mora obsegati Čehe in Slovake. Toda tudi ta narečja se naj skušajo strniti v enoten slovanski jezik, kar bi naj se pa vršilo le z nalahnim približevanjem.¹ Ta struja je bila pri

ne bi mikalo, obrniti se ali k hrvaščini ali staroslovenščini ali tudi k ostalim slovanskim jezikom in presajati njih posebnosti v naš jezik? Zato vidimo, da so v tej dobi, t. j. od 1848 do 1852, jemali takih jezikovnih posebnosti v naš jezik tudi trezni pisatelji, ki so bili načeloma proti vsaki podobni mešanici. Koga bi ne vnele besede, kakor jih je napisal Radoslav Razlag v Slovenski bčeli v članku »Vzajemnost«.¹ »Najkrasnejša misel sedajnega veka Slavjanov je promisel vzajemnosti. Razdrob-

OLJSKA GORA.

nas najmočnejša. Drugi so hoteli doseči vseslovanski pismeni jezik radikalneje in hitreje. Povzame naj se izmed vseh slovanskih jezikov kar je najlepšega in tak bodi skupen jezik. To je bila misel Radoslava Razlaga in njegovih tovarišev. Poleg tega so se oglašali možje, ki so hoteli kak živeč slovanski jezik sprejeti za skupnega, bodisi staroslovenščino ali ruščino. Ker je vse kazalo, da se za te ideje ogrejejo tudi Hrvatje in Čehi, pač ni bilo čudno, da se je vse to skušalo uvesti tudi v pisavo. Katerega pisatelja, tudi najtreznejšega

ljene vějice slavjanských rodů se začnejo blížati svojej materi, katera je vse s jednim mlěkom napajala . . . Vzajemnost je božanstvena misel, katera je že dolga stoletja v serdca naših rodov klila, pa še le v sedajnem běli den zagledala. Vzajemnost! Sveta misel, krasna besěda (142). Ako mi hočemo, da naš veliki, bi rekel neštevilni, narod zadosti svojej imenitnej nalogi, to je onda potrebno, da si za to sposobno srědstvo priskerbimo. To srědstvo je jezik obćeslavenski.« Nato našteva, kako mislita doseči ta smoter Poljak

¹ Prim. Pravila, str. 11, 14, 16.

¹ Slov. bčela, l. 1851, 142, 171.

Dr. St. J. K. v Jordanovem slavj. letopisu in Srb Matija Bano. »Za nas Slovence«, nadaljuje Razlag, je naj potrebnije, da se živo poprimemo ilirskega jezika, pa tako, da pri tem nikak v nemar ne puščamo obče slavenskega jezikoslovja, da se vsega rešimo, kar ne pelje k slogi slovstvenoj. Slovenska mladina je, posebno kar se marljivega rodoljubja tiče, vse jugoslavenske družice prekosi. S ponosom se spomnim Celovške, Ljubljanske in Celjske mladeži . . . Gotovo se že lépo število od prirode bogato obdarjenih učencev uči ne samo ilirskega, temuč tudi jezika severnih naših bratov« (143).

Najmočnejša in najstarejša struja je bila Majarjeva. S svojo že imenovano knjigo »Pravila«, ki jo je izdal l. 1848. in iz katere je ponatisnila »Slovenija«¹ skoro vse nazore o pisavi, ni samo povzročil po Luku Svetcu² preporod naše pisave, temveč si je pridobil kmalu tudi dva ožja somišljenika, svoja rojaka Svečana - Einspielerja in Antona Janežiča, kar je bilo za našo pisavo nemalega pomena, ker sta ta dva urejevala pozneje Slovensko bčelo in uravnavala v nji do l. 1852. njen pravopis, ki je bil posnet po Majarju. Opomniti je treba, da je imel Majar dvojno pisavo. V člankih, namenjenih širšemu občinstvu, kakoršnih nahajamo po Sloveniji in Novicah, je pisal slovenščino, in to jako lepo, dasi zelo »očiščeno« po hrvaščini in staroslovenščini.³ Svojo idealizirano ilirščino je rabil le tedaj, kadar je delal propagando za svoje ideje. To je bilo izprva v Pravilih; pozneje, ko je našel dva somišljenika Einspielerja in Janežiča ter je njegove ideje začel uresničevati koncem l. 1849. tudi Navratilov Vedež, jo je upotrebljeval vedno pogosteje, ker je imel vedno več nade na končno zmagó ilirizma. Einspieler⁴ se

mu je pridružil koncem l. 1849., nekoliko za Einspielerjem tudi Janežič. Preobrat, ki ga je doživel Einspieler, je zahteval tudi od drugih. Pisave v duhu Majarjevih Pravil je zahteval od državnega zakonika in od časnika Slovenija, češ, »Majerjove pravila naj bodo vaše Vademecum.«¹ »Juterna zora zaželjene slavjanske uzajemnosti in složnosti je nam prisjala . . . Približevati se moramo vsi Slavjani, toraj tudi mi Slovenci, in to naj prej svojim slavjanskim bratom na jugu. Toraj se mora državni zakonik predstavljati . . . tako, da bode, kolikor je mogoče, podobno vsim ilirskim podnarečjem.«² Isto je želel tudi od pisave v Sloveniji »Zastran sostavkov (Slovenije) mislim, da . . . naj se pišejo umevno, občeslovensko približaje se podnarečju ilirskemu na podlagi Majerjovih pravil.«³

Ti uspehi so Majarja samega podžgali. Napisal je za Slovenijo članek, kjer je dal duška svojemu veselju nad uspehi in nadam na zmagó ilirske ideje. Svoje nazore o ilirščini je še enkrat nakratko povzel. Oglejmo si jih pobliže, ker nam podajajo ves obseg njegovih želja. »Verli in razsvetljeni vlastenci Slovenci so se u novinah in časopisih oglasili, da se Slovenci imamo književnemu ilirskemu jeziku u pisanju približevati . . . Slovenščina se bode gotovo složila s književnim ilirskim narečjem . . . ložeje in nagleje, kakor se mnogoteri nadá . . . Ali je mogoče, da bi vsi Jugoslaveni, vsi Ilirci, se složili u jednim književnim jeziku? . . . Horvati so se u književnom jeziku s Serblji že složili, zakaj bi ravno mi ne mogli po malo se ilirskemu jeziku približevati? . . . Mi smo že težje reči srečno zversili. Mi smo upeljali naš občni pravopis (gajico!) — to je bila težka, pretežka stvar! . . . Sedaj je naš pravopis pri nas obče znan in upeljan, ako samo gospoda Metelkota u Ljubljani izuzamemo (ta se tudi v kljub prošnjam Novic ni hotel udati!). Kako pa moramo pisati, da bode po ilirsko, po jugoslavensko? Vse popolnoma po slovensko ravno tako, kakor do sadaj u kmetijskih novicah in u Slovenii, samo slédeča se morajo malo po ilirsko obrniti:« Tu našteva 8 primerov: 1. pisavo ě — rěč, směh, běšěda; ć; ú za strsl. ā — zub, dub, suditi, muž; 2. piši i, da, nego, u, što namesto ino, de, temoč, v, kaj; upotrěbuj zraven ,kteri' tudi u času ,koi', zraven ,toti' tudi ,ovi'; 3. končnico ev — kraljem, poljem, kraljev; 4. ribu sem vidil, s riboj, s kostju; 5. končnico ega, emu, em za mehkimí soglasniki, oga, omu, om za trdimí — božjega,

¹ L. 1848, 160.

² Da je Svetec svojo pisavo povzel po Majarju, nam kaže tudi dejstvo, da je pisal Svetec pred izdajo te knjige vse po starem, prim. »Slovenija«, 1848, 72. Da so brali to knjigo tudi ostali literatje, nam spričuje Navratil v Vedežu, 1849, II. polovica, 181, kjer se glede dvojine srednjega spola sklicuje na Majarja, rekoč: »Takih misel je tudi, kakor njegova 'Pravila' spričujejo, naš učeni g. Majar.«

³ Do novih oblik, kakor jih je priporočal v Pravilih, se je povzpenjal le počasi. Izprva je pisal samo tiste, ki jih pozna koroščina. Posebnosti njegove so: predlog in predpona s: se s Nemci sjedinili, sveza, š njim; predlog u: u deželi, u Celovcu; dj, tj: medja, naredjati, nerodjen, zametjuje. Močno etimologizirana pisava in posebnosti, ki jih pozna koroščina, prim. Slovenija, 1848, 5, 6, 13, 186, 189, 201, 202 itd. Novice 1847, 2, 3, 8, 10.

⁴ Od začetka je pisal Einspieler pisno kranjščino z nekaterimi koroškimi posebnostmi (da, šě, črez), tekom leta 1849. je postal pristaš novooblikarjev, koncem tega leta pa že Ilirec; Janežič je priobčil v Sloveniji 1849, 386, dopis iz Celovca, kjer piše ilirske oblike Majarjeve.

¹ Slovenija, 1849, 366.

² Slovenija, l. c. 378.

³ Slovenija, l. c. 381.

zdravoga; dalje veliko ribu, pri velikoj, s velikoj riboj; 6. mlajši, mlajša, mlajše; 7. glag. končnice: dělaju, tresu, učé, dělajuć, tresuč, učeć; 8. budem, budeš, budemo... »To bi bilo vse!« pravi nato, »več ne směmo spremeniti, da se nam štrena ne změša. Ako slovenščino samo u teh osmih slučajih gledamo približati književnemu ilirskemu jeziku, smo ipso facto Slovenci s ostalimi Jugoslaveni glede jezika sjedinjeni; vse

druge različnosti se bodo same od sebe poravnale.«¹ —

Mladi literatje so ostali vkljub temu nasproti ilirski mešanici hladni. Da bi se ilirščina učila posebej kot jezik tudi pri nas, jim je bilo všeč, toda pisati je, razen kakih posameznih oblik, niso hoteli. (Dalje.)

¹ Slovenija, l. c. 388. Podobne točke je ponovil čez 8 let v Novicah, 1857. 183.

TRISTOLETNICA ROMANOVIH.

Spisal dr. E. Lampe.

Dne 6. marca (po ruskem štetju 21. februarja) je praznoval Nikolaj II., car ruski iz rodbine Romanovih, tristoletnico, kar vlada njegov rod. Ob tej priložnosti je pomilostil nekaj kaznjencev in vršila se je slavnost v Moskvi, pri kateri so se mu poklonili zastopniki te tako široke države.

Romanovi so zagospodovali po nesrečni dobi krvavih notranjih bojev, in sicer je zasedel Mihael

dorovič Godunov podjarmil Sibirijo in odbil Tatarje, dasi je bil sam tatarskega rodu, so ga bojarji posadili na prestol, dasi je že tedaj Fedor Nikitič Romanov priglasil svoje pravice do ruskega prestola. Rodbina Romanovih je prišla v Rusijo iz Prusije v 14. stoletju, in sicer je prvi znan iz tega rodu Andrej Ivanovič Kobila. Na ruskem dvoru so prišli do veljave, in Ivan Grozni je vzel celo v zakon Anastazijo Romanovno, ka-

MIHAEL FED. ROMANOV
(1613—1645)

PETER VELIKI
(1682—1725)

KATARINA II.
(1762—1796)

ALEKSANDER I. PAVLOVIČ
(1801—1825)

Fedorovič leta 1613. ruski prestol kot mladenič, svobodno od ljudstva izvoljen, z blagoslovom svojega očeta-patriarha in metropolita. Leta 1598. je bil ugasnil rod Rjurikov, ki je vladal Rusom od leta 862. s Fedorom I. Ivanovičem, sinom Ivana Groznega. Fedor je bil slaboten vladar; že v mladosti se je tresel vedno pred svojim očetom, ki je bil z lastno roko umoril svojega starejšega sina. Že pod Fedorovo vladavo si je pridobil oblast njegov svak Boris Fedorovič Godunov, ki je dal umoriti Fedorovega brata pri nekem požaru, da sebi odpre pristop k prestolu. Ker je Boris Fe-

tere sin je bil prej omenjeni car Fedor. Rodbina Romanovih je bila jako priljubljena pri ljudstvu, in ko je pri volitvi l. 1598. Boris Godunov dobil vladavo, je gledal, da se iznebi nevarnega tekmeca. Fedorja Nikitiča Romanova in njegovo ženo Marfo je s silo vtaknil v samostan, ostale člane te rodbine pa odstranil iz Moskve. Ljudstvo je pa menih Fedorja še tem bolj častilo, ko ga je videlo preganjanega od bojarjev.

Boris Godunov je hotel zapadne ideje in običaje uvesti v Rusijo. Privabljal je tujce in zanemarjal domačo rusko starino. Vsled tega je

prišel navzkriž tudi s plemstvom in z duhovščino. Ko je nastala velika lakota, vsled katere je poginilo čez stotisoč ljudi, se je ves gnjev ljudstva obrnil proti Borisu Godunovu, ki so ga kot pravega antikrista obdolžili, da je on kriv vse nesreče. Vse se je obrnilo proti rešitelju, ki se je pokazal v osebi »krivega Dimitrija«. Razširil se je glas, da Ivana Groznega sin Dimitrij, ki ga je baje oče umoril, ni umrl, ampak da so ga imeli zaprtega v samostanu, in sedaj je prišel na dan.

so se mu uprli Rusi, zlasti pravoslavna duhovščina. Dva upora je Dimitrij s silo in krvjo zatrl, pri tretjem uporju je pa sam izgubil življenje s tisoči svojih pristašev, ko je vladal komaj tričetr let. Sledil mu je Vasilij Ivanovič Šujskoj, ki je odpravil vse, kar sta Boris in Dimitrij uvedla prosvetnega in naprednega, izgnal tujce, tisoče ljudi obsodil na smrt in povzdignil moč bojarjev. Tako je padla ruska država daleč nazaj. Ljudstvo pa se je upiralo, in vedno se je slišal glas o mističnih

POGLED NA MOSKVO.

Poljska ga je hitro priznala, in kmalu je menih Griška Otrepejev peljal veliko vojsko nad Moskvjo. Boris je medtem umrl, ali naravne smrti ali po samomoru, ni gotovo. Njegov sin Fedor II. Borisovič mu je sledil na prestolu, ali le kratek čas. Vojska se mu je izneverila in prestopila na stran krivega Dimitrija. Fedorja so umorili, in Otrepejev je bil kot car Dimitrij Ivanovič kronan 9. avgusta 1605. Pa pod Dimitrijem ni bilo miru; ker je prišel do vlade s pomočjo Poljakov in se je tudi poročil s hčerjo poljskega vojvode Mniška,

rešiteljih. Krivi Dimitriji so vstajali, in ljudstvo jim je rado sledilo. 17. julija l. 1610. je bil Vasilij prisiljen, da se je odpovedal prestolu.

Zdaj je pa nastala doba divjih notranjih bojev. Bojarji so se razdelili v štiri stranke, in vsaka je zahtevala vlado zase. Čez dve leti je vladala v Rusiji popolna anarhija. Leta 1613. pa so se sešli bojarji, da izvolijo carja, ki naj naredi red v državi in ki se mu hočejo vsi podvreči. Združili so pod pritiskom ljudstva in kazakov svoje glasove na Mihaela Fedoroviča Romanova, ki je

kot sedemnajstleten mladenič sprejel težko nalogo, da dvigne ogromno carstvo iz globokega propada.

Mihael je bil sin onega Fedorja Nikitiča, o katerem smo slišali, da ga je Boris Godunov zaprl v samostan. Kot menih z imenom Filaret pa je Fedor dosegel velik ugled. Pod Dimitrijem je postal metropolit in pozneje celo patriarh. Metropolitovega sina je hotelo ljudstvo za vladarja. Plemstvo je hotelo izvoliti najprej švedskega kralja, a se tega vsled kazaških groženj niso upali storiti. Na dan kronanja (11. julija 1613 st. št.) je tudi plemstvo sklenilo mir z novim vladarjem in se mu podvrglo. Mladi car je svojega očeta

IZ STARE MOSKVE: KATEDRALA VASILIJA BLAŽENEGA.

Spredaj Lobnoje mesto, estrada, s katere so nekdanji carji govorili ljudstvu.

sprejel kot sovladarja, in oba sta modro vladala v blagor državi. Dežela je bila čisto opustošena in obubožana; roparji so gospodarili po njej in tuji sosede so jo napadali. Car Mihael pa je odgnal zunanje sovražnike, ukrotil notranje nasilnike in s pomočjo svojega očeta tudi gospodarsko dvignil svoje ljudstvo.

Nekaj čudnega, čisto ruskega, je v tem početku ruske carske rodbine. Na zapadu bi bila nemogoča taka zveza med cerkveno in državno oblastjo. Oče metropolit, sin car, in oba skupaj vladata — to pa je čisto odgovarjalo ruski duši. Zato se je pa tudi rodbina Romanovih tako utrdila v ljudski zavesti, da je carsko ime postalo nerazdružno od ruske države. Niti največje napake naslednjih vladarjev in vladaric iz tega rodu niso

mogle v ruski zavesti omajati tega religioznega značaja, ki ga ima carska oblast. Po ljudski volji, proti odporu mogočnjakov je bil povzdignjen na carski prestol prvi Romanov. Najbolj absolutistični vladar ima najbolj demokratični početek.

Naštejmo le kratko vladarje Romanove v teku teh treh stoletij!

Leta 1645. je umrl Mihael. Niso volili več novega carja. Dasi ni bilo prestolonasledstvo še urejeno, so vsi priznali za carja sina mu Alekseja. Prvi Romanov je vladal z državnim zborom, sestavljenim iz širokih ljudskih mas, in le s sodelovanjem vsega ljudstva mu je bilo mogoče, da je dvignil od vojská ter od socialnih in gospodarskih kriz obubožano državo. Drugi

Romanov je dal Rusiji pravo. Znamenito je pod njegovo vlado dvoje: Rusija je nastopila proti zapadu in v njeni sredi se je pojavila kal onih duševnih borb, ki še danes pretresajo to državo. Aleksej Mihajlovič se je vojskoval s Švedi, a brez posebnega uspeha. Srečnejši je bil proti Poljakom in je razširil rusko oblast do Smolenska. V vestfalskem miru je udeležen tudi »veliki knez moskovski«. V notranji vladi pa se je že Aleksej začel nagibati k absolutizmu. S pomočjo patriarha Nikona je vpeljeval cerkvene novotarije, državni zbor je izgubljal veljavo, dokler ni kar prenehal. Proti vplivu tujega zapada se je dvignil odpor pravoslavja. Začele so se sekte, med njimi zlasti znani razkolniki.

Aleksejev sin Fedor III. je bil blagohoten vladar in se je srečno vojskoval proti Turkom. Z njegovo smrtjo se začena čudno naključje. Od prvih pet carjev Romanovih so prišli do vlade trije

v starosti 16 let, dva pa, Fedor in Peter, celo kot dečka 14 in 10 let. Seveda niso mogli izpočetka vladati samostojno. Sorodniki so to izkorisčali in začelo se je spletkarsko dvorno gospodarstvo, ki jeodtujilo ljudstvu vladarsko hišo.

Fedor III. je umrl brez otrok l. 1682. in slediti bi mu moral brat Ivan, ki je bil pa slaboumen. Zato sta bila hkrati kronana Ivan in polbrat mu Peter — eden slaboumen, drugi pa otrok. Vladala je v resnici Zofija, sestra Petrova. S tem stopimo v novo dobo Rusije. Častihlepna Zofija se je zbala Petra in mu je stregla po življenju, da bi pripomogla do krone svojemu ljubimcu knezu Galicinu. To je Petra razljutilo, postal je nezaupen, brezobziren in neusmiljen. Zgodovina ga imenuje Velikega, in po pravici, kajti on je ustvaril moderno

Rusijo. Seveda temnih peg z njegovega značaja ne izbriše noben uspeh njegove politike. Njegova dela so znana. Zmagovito je vodil vojske s sosedi, ustvaril je rusko mornarico, s kruto roko je zatrl vsak odpor. Uprl se je pravoslavju in živel z zapadnim idejam. S silo je hotel iz Rusov narediti Evropejce, s katoličani in protestanti je občeval enako kot s pravoslavniimi, zaničeval je bizantinski dvorni ceremoniel in pospeševal tujstvo. Pravoslavna duhovščina se je upirala, in med ljudstvom so Petra proglasili za antikrista. Zato je pa Peter odpravil patriarhat in postavil vso rusko cerkev pod oblast državne komisije, takozvanega svetega sinoda. Od takrat izvira veliki razkol, ki živi v ruski duši in ne pusti, da bi prišla do miru. Po svojem značaju je bil Peter Veliki drzen vojak, velik prijatelj zapadnoevropske omike, dasi je sam ostal vedno sirov barbar, delaven in neupogljiv. V poznejših letih se je vdal pijači in je v jezi počenjal grozovitosti, ki so podobne onim Ivana Groznega. Smrtno kazen je izvrševal z lastno roko, svojega sina je pretepel do smrti. Priležnico Katarino je pozneje poročil in jo kronal kot carico. In ta »antikrist«, grozovitež s krvavimi rokami, je dal sveto pismo preložiti na rusko, je dajal versko svobodo tujcem in je v veliki množini uvažal z zapada prosveto in razsvetljenost v Rusijo. Leta 1725. je umrl ta psihološko kakor tudi politično tako zanimivi mož z zavestjo, da je Rusijo iztrgal barbarstvu.

Sledila mu je prej omenjena Katarina. Zdaj postane ruska zgodovina vrsta dvornih intrig. Ženske in otroci vladajo, priliznjeni ali nasilni dvorjani jih pa vodijo. Vedno močnejši postaja nemški vpliv na carskem dvoru, ker se ruska vladajoča rodbina ženi na protestantovskih nemških dvorih. Te Nemke pa so mogočne, nenravne in hlepe le po politični moči vladajoče hiše brez ozira na ljudske potrebe. Iz one dobe datira politična moč Rusije kot velevlasti. Že Peter Veliki je jasno spoznal, da sta za Rusijo najvažnejši vprašanji: poljsko in orientsko. Ti oziri na zunanjo moč označujejo odslej vso rusko zgodovino. Zunanja politika je v Rusiji zadušila še vsak poizkus, da bi se izvedle potrebne notranje reforme.

Elizabeta, hči Petra Velikega, se je pridno vtikala v evropske borbe in je podpirala Avstrijo v sedemletni vojski. Sicer slabega življenja, je vendar krepko vladala. Z njo je izumrla direktna linija Romanovih. Njen naslednik je postal Peter III. Fedorovič, sin sestre ji Ane in vojvoda Karola Friderika Holstein-Gottorpskega. Tako je pravo ime za sedanjo rusko carsko rodbino: Romanov-Holstein-Gottorp.

Peter III. je bil čisto Nemec in si je zapravil vse zaupanje Rusov. Njegova žena Katarina je bila tudi Nemka, rojena Zofija Avgusta iz Anhalt-Zerbsta. Ta silno častihlepna in razkošna ženska je slabost svojega soproga izrabila, da se ga iznebi in sama pride do vse moči. Napravila je zaroto proti njemu, ga spravila v ječo in dala tam skrivaj umoriti, šele šest mesecev, odkar je zasedel prestol. S tem zločinom na vesti je vzela Katarina v roke vajeti ruske države, katere usodo je vodila celih 34 let.

Katarina II. (1762—1796) je sledila v zunanji politiki tradiciji Petra Velikega. Njeno vladarstvo je stalna vojska s Turki; če je sklenila mir, ga je smatrala le za premirje do prve priložnosti k nadaljevanju vojske. Pri delitvi Poljske je vzela velik delež, razširila je državne meje na zapad, proti Perziji in Turčiji. S pruskim Friderikom II. je tekmovala v svobodomiselstvu, francoski filozofiji in literarnih igračah; pisala je drame, opere, burke in dopisovala z najbolj glasovitimi slovstveniki svoje dobe v onem plitvem, čisto negativnem in frazastem duhu, ki označuje dobo »prosvetljenja«. Njeno osebno življenje je bilo škandalozno, a častihlepnost in politični razum sta jo obvarovala, da se ni storila nemogoče. S krepko roko je vladala do konca.

Njen sin Pavel I. je bil pokvarjen od dvornega življenja. Mati ni imela ljubezni do njega, on ne spoštovanja do matere, v kateri je videl morilko svojega očeta. Živel je razuzdano, se pečal s ponesrečenimi političnimi načrti in slednjič obolel na umu. V noči 24. marca 1801. je bil umorjen. Morilce so najbrž najeli Angleži, ki niso mogli odpustiti Pavlu, da se je postavil na stran Francije proti njim.

Aleksander I. Pavlovič je prvi car devetnajstega stoletja; v zgodovini bo živel vse čase kot zmagovalec Napoleona. Sicer je bil izpočetka Napoleonov prijatelj, a ko je videl, da presega vladeželjnost uzurpatorjeva vse meje, je trdno sklenil, da stare njegovo moč. Ko je ves evropski kontinent sprejel Napoleonovo oblast, se mu je uprla edina Rusija. Rusko-francoska vojska pozimi 1812 je strla Napoleonovo moč. »Sveta alianca« je bila delo Aleksandrovo. Brez njega se ne bi bila nikdar Avstrija z nemškimi državami upala nastopiti proti Napoleonu. V bitki pri Lipskem, katere stoletnico obhajamo letos, se je car Aleksander tudi osebno udeležil velike zmage, ki je kot diplomatično delo v prvi vrsti njegova zasluga. V notranji politiki pa je nastopila doba reakcije, v kateri je ruska vlada s silo zatrla vsako svobodno gibanje.

Car Nikolaj I. Pavlovič je l. 1848. priskočil na pomoč avstrijskemu cesarju Francu Jožefu v ogrski vstaji. Rusko orožje je ukrotilo Mažarje. Seveda je imela Rusija pri tem tudi svoj egoistični namen. Poraz Mažarov je onemogočil vstajo sosednjih jim Poljakov. V turški vojski leta 1829. so Rusi vzeli Odrin, in že pod njim bi bilo rusko orožje zdrobilo turško državo, ako ne bi bila nesrečna krimska vojska evropskega položaja izpremenila. Vedno bolj pa se je ozirala Rusija na Balkan. Aleksander II. Nikolajevič si je zaslužil ime »carja osvoboditelja« v turški vojski l. 1877—78., ko je zmagoslavna ruska vojska prišla tja pred vrata Carigrada. Aleksander je bil umorjen l. 1881. Že prej so nihilisti poizkusili dva atentata nanj. Tu zadenemo ob najvažnejše notranje vprašanje Rusije. Že Aleksander II. bi bil dal ustavo Rusiji, ako ga ne bi bila prehitela bomba ravno onih, ki so najbolj zahtevali odpravo carskega absolutizma. Pod Aleksandrom III. Aleksandrovičem je notranja preroditev Rusije popolnoma zastala. Na zunaj je podpiral slovansko politiko, da s simpatijami drugih slovanskih narodov poveča veljavo Rusije; za kulturne potrebe lastnega ljudstva pa ni imel nobenega smisla. Odtujil se je Nemčiji in pripravil zvezo s Francijo.

Od leta 1894. pa vlada sedanji Romanov — Nikolaj II. Aleksandrovič. Znan je kot »mirovni

car«, ki je pa vodil eno najbolj krvavih vojsk na Vzhodu. Presegalo bi okvir našega članka, da bi se spuščali v razpravo dogodkov, s katerimi se sedaj itak bavi ves svet. Hoteli smo podati le skico, ki nekoliko označuje vladarsko rodbino, ki gospoduje Rusiji skozi tri stoletja.

Nikdar ni bila Avstrija še v vojski z Rusijo. Sicer so pota diplomatov vodila večkrat prav ob meji mirovne možnosti, a istina je, da se njuno orožje še nikdar ni sovražno križalo. Pač pa je Rusija že večkrat Avstrijo podpirala v težkih časih in jo rešila propasti. Rusija je podpirala prusko politiko, ki je Avstrijo izrinila iz Nemčije, in s tem ji je dala pravec proti jugu. Tu so interesi obeh držav vzporedni, daj Bog, da ne bi bili nikdar sovražni!

V notranjosti pa se bo morala Rusija mnogo izpremeniti. Verska svoboda, zlasti svoboda katoličanov, ki je zopet zatrta, bo morala dati prostost vseobčemu duševnemu napredku. Stena, ki stoji med vladarsko hišo in med ljudstvom, bo morala pasti.

Kakor ljubezniva idila, skoro pravljica podobna iz davnih dni, se vidi danes začetek Romanovih: Mladenica, od ljudstva svobodno izvoljena proti nasilnikom in mogočnejšem, krona za carja oče-patriarh, želeč blagoslova božjega njegovi mladi roki. Da bi spomin na ta prizor osvežil tudi sedanjo Rusijo!

RAJSKI SEN.

Zložil Silvin Sardenko.

Trudni mrak po sobi hodi,
ti se klanjaš v sen pred njim.
Pridi, dete, da na čelo
sveti križ ti naredim.
Bog ti vdihni sladek sen!

Ako vstane misel temna,
zatrepeče in zbeži;
skruniti ne sme svetišča,
kjer nedolžnost tvoja spi.
Bog ti vdihni blažen sen!

Angel tvoj se ti nasmeje,
ko zagleda sveti križ;
smeh na ustnih boš nosilo,
ko se zjutraj prebudiš.
Bog ti vdihni rajski sen!

KNJIŽEVNOST.

Katoliški verouk za realko, učiteljišče in dekliški licej. Prva knjiga: Verske resnice (dogmatika). Po I. in II. gimnazijski veroučni knjigi priredil dr. Ivan Svetina. V Ljubljani 1913 (VII+176 str.). V založbi »Katoliške Bukvarne«. Cena vezani knjigi 2 K 80 h. — Ta nova učna knjiga je potrjena od cerkvene oblasti in odobrena od naučnega ministra za zgoraj navedene šole. Dotičnim zavodom je s tem jako ustrezno, kajti Svetinova »fundamentalka« in Pečjakova »dogmatika« sta pač za te zavode preobširni. Obe ti knjigi je g. pisatelj tako spretno združil v eno, da se ji prav nič ne pozna dvojni vir. V izbiri tvarine je imel srečno roko. Razvrstil je na 176 straneh vse to, kar je glede verouka potrebno mladini, ki ji je knjiga namenjena. Izpustil ni nobenega vprašanja, ki je večje apologetične vrednosti. Za podlago vsem nadaljnjim resnicam je postavil dokaz o bivanju božjem. Nato govori nakratko o zgodovinskih virih, iz katerih se dokazuje resničnost katoliške vere, o Kristusu Bogu in o katoliški Cerkvi. Dokazi so vseskozi pregledni in lahkoumljivi, akoravno se je moral g. pisatelj boriti s tesnostjo odkazanega jim prostora. Isto se lahko reče o drugem delu: »Resnice katoliške vere«. Dokazi za posamezne resnice so sicer tuintam precej okrajšani, a zdi se mi, da brez škode za njih moč. Katehet lahko dokaz obširneje razvije, a njegovo jedro imajo učenci v lepi, jasni obliki v učni knjigi. Zlasti dokaz o neumrljivosti človeške duše je jasno utemeljen. Knjiga se bo prav lahko predelala v enem letu, ker ni obširna. G. pisatelju bodo za to knjigo gotovo hvaležni zlasti tisti veroučitelji, ki morajo v enem letu obdelati dogmatiko in fundamentalko. J. Mlakar.

Nemščina brez učitelja I. del. Nemška slovnica za samouke. Druga, predelana izdaja. Priredil Pavel Novak. — Prvi natis je hitro pošel; druga izdaja je zelo spopolnjena. Cena 1 K 20 h. — Nemščina brez učitelja II. del: Slovensko-nemški razgovori v vsakdanjem življenju. Cena 1 K 20 h. — Jako praktična in poljudno sestavljena knjižica za Slovence, ki morajo med Nemci iskati kruha.

Slovarček slovenskega in nemškega jezika. Sestavil dr. J. Šlebinge, c. kr. profesor v Ljubljani. — Cena 1 K 20 h. — Prirejen je ta slovarček za začetnike in samouke, pa tudi šolska mladina ga bo s pridom rabila pri učenju nemščine. — Vse te knjige je založila Katoliška Bukvarna v Ljubljani.

Amerika in Amerikanci. Spisal J. M. Trunk. — Od tega dela so izšli 10., 11. in 12. zvezek; s temi zvezki je dovršena lepa knjiga, ki smo o njej že v »Dom in Svetu« obširno pisali in jo priporočili. — Cena knjigi, vezani v izvirne platnice, je 12 K 50 h. — Naročila sprejema: J. M. Trunk, Beljak, Koroško.

Gorenjska knjižnica XI. zvezek. V Kranju 1913. — Izdaja, zalaga in tiska »Tiskovno društvo v Kranju«. — Cena 30 h. — Objavlja več leposlovnih črtic, P. Bohinjevo predavanje o Petru Hicingerju in A. Koblarjev spis: Meje loškega gospostva freisinskih škofov. — XII. zvezek obsega dr. Iv. Pregljevo spevoigro v enem dejanju »Ribičeva hči« z vsakdanjo snovjo, ki pa je

obdelana živahno, zato bo za predstavljanje efektna in za naše odre primerna, ker se lahko brez posebnih sredstev čedno opremi.

Petra Bohinjca izbrani spisi. I. zvezek: Drobnice. Kranj 1913. — Peter Bohinjec je svoje vrste pisatelj; najrajši obdeluje posebno v zadnjem času historične snovi, ima krepek slog s kratkimi stavki, lep jezik, se ne izgublja v impresionističnem opisovanju. V tem zvezku je zbral pripovedke za mladino, ki so izšle v letih osemdesetih v »Vrtcu«. Vse so mične in za mladino primerne. Le romantična povest o češki knežni je pač za bolj odrastle. Glede jezika bi bilo želeli, da bi ga bil pri starejših spisih in novejših spravil v sklad, ker so to zbrani spisi, ki pač zahtevajo enotnega jezika. Značilno je za pisatelja, da je prvi zvezek svojih izbranih spisov začel z drobnicami, ki so četudi sladke le srednje vrste blago. Drugi pisatelji se svetu predstavijo v izbranih spisih z najboljšimi deli. Peter Bohinjec ima med drobnimi svojimi spisi tudi prave bisere, posebno iz prvih let svojega pisateljskega življenja. Ker ima pisatelj Bohinjec globok pogled v človeško dušo in pozna v živo življenje narodovo, ker je bogat v idejah in zasnovah, zato smemo pričakovati, da nam bo objavil v izbranih spisih poleg že natisnjenih tudi še mnogo novih zanimivih in izbranih del, ako bode kritično izbiral in marljivo rabil zadnjo pilo, ki je za dovršenost dela nujno potrebna. —n.

Jugoslovansko vprašanje. Vladimir Knaflič. Schwentner v Ljubljani. — Knaflič veliko piše, ima dosti zdrave sodbe, kaže obširen pogled in je časih tudi objektivni, da bi mu le ne zasenčevala obzorja antiklerikalna manija. Pričujoča razprava pač ni njegova najboljša stvar, je sila slabo disponirana, meče najrazličnejše stvari eno zraven druge, izreka večkrat presenečujoče naivne, malo pretehtane sodbe in bi bila pač primerna za serijo člankov v političnem dnevniku, ne pa za knjigo. Da bi dala razprava kakih novih smeri, tega gotovo še pisatelj o njej ne verjame, neglede na to, da o jugoslovanskem vprašanju prav z ozirom na Slovence in Hrvate še najmanj govori. Pač pa je ravno v tem poglavju (VI.) najbolj vpoštevanja vredno vprašanje: ali trializem ali ne, kjer navaja pisatelj za svoje sicer jako malo določno orisano, na samoupravi vseh narodnosti slovence in vendar v bistvu centrališko naziranje o Avstriji nekaj tehtnih razlogov. Kaj več pozitivnega pa iz tega vendarle ni mogoče izluščiti in zato bo čitatelj v brošurici našel več dobrih polemičnih argumentov proti oficialni politiki naše monarhije nego političnega kašipota za našo bodočnost. Bilo bi bolje, da bi bil Knaflič s knjižico še počakal. F. T.

O najvažnejših političnih in socijalnih strankah in strujah ali kratek uvod v praktično politiko. Spisal Ljudevit Furlani. (Ljudska knjižnica, izdaja Vekoslav Spindler, Celje.) Slovensko ljudstvo rabi političnega pouka. Samoposebi je umevno, da se more tak pouk gibati le v smeri že obstoječih političnih strank, ki so živ izraz različnih kulturnih in socialnih stremenj

v narodu. Kdor bi hotel naše politično življenje načeloma premotrivati iz kakega takozvanega nadstranarskega stališča, bi bil čisto sigurno tudi pristransk. Vsako politično razbistrivanje ima nujno znak propagande na sebi, naj bo namenjeno najširšim masam ali pa samo inteligenci. Pač pa se zahteva v takih publikacijah neka mera pravičnosti, ki se v dejanskem političnem boju v sorazmerju z njegovo večjo ali manjšo intenzivnostjo zanemarija. Furlanijeva knjiga pa je tako tendenčnopolitična, da ne pomenja nobenega političnega izobraževanja, ampak golo agitacijo za štajersko narodno stranko. Pisatelj sam že v uvodu ne pušča nobenega dvoma o tem, da stoji njegovo »znanstveno razbistrivanje političnih pojmov« pod

metu in bi si bil pisatelj spričo dejstva, da imamo Slovenci o vseh družboslovnih problemih, ki so podlaga za politično izobrazbo, že tri obširna dela: Krekovo, Ušeničnikovo in Knafličevo, vso svojo socialno filozofijo lahko brez škode prihranil, zakaj, kolikor on vse to popularno razklada, služi izključno vse le za propagando štajerskega slovenskega liberalizma. Furlanijeva razprava o liberalizmu zamolčuje vse njegove kvarne strani in je pisatelj vso literaturo o tem ali prespal, ali pa jo namenoma zamolčuje; kar pa o socializmu razpravlja, je zelo površno, saj pisatelj pripisuje vse socialne dobrine, ki imajo v socialističnem gibanju svoj izvor — liberalizmu. Najbolj je Furlaniju na poti klerikalizem, ki ga obširno pobija,

VHOD V DARDANELE PRI GALIPOLJU.

znakom absolutnega nasprotstva do S. L. S., koje »moč sloni samo na nevednosti in politični neizšolanosti našega ljudstva«. Količkaj znanstveno izobražen človek se že principiuelno ne more spoprijazniti z mislijo, da bi kako svetovno naziranje, kaka lep-slovnostna struja, kako gospodarsko gibanje in kaka politična stranka mogla biti absolutno slaba, da nima na sebi prav ničesar upravičenega ali da pomenja v vsakem oziru le škodo; Furlani pa z neverjetno na-ivnostjo vsako v okviru katoliških načel nastalo po-litično in socialno gibanje smatra za — naravnost nedopustno, fundamentalno pogrešeno in v vsakem oziru kvarno. To stališče je razumljivo pri agitatorju, ne pa pri človeku, ki se ponaša z znanstvenim ume-vanjem političnih vprašanj. Furlanijev uvod o družbi in državi je kratka zbirka običajnih fraz o tem pred-

in sicer z argumenti, ki se v ničemer ne razliku-jejo od onih, ki jih ponavlja svobodomiselno dnevno časopisje dannadan z vso plitvostjo in enostranostjo. Furlani ve, da je pravzaprav sv. Pavel oropal ženo enakopravnosti v cerkvi, iz česar sledi seveda tudi manjpravnost žene v družabnem življenju sploh; Fur-lani ve nadalje, da v prvotni cerkvi ni bil duhovnik tisti, ki je opravljal posebno božjo službo, marveč so bili vsi kristjani duhovniki, Furlani tudi ve, da cerkev države sploh ne priznava, ampak da ima vse biti le cerkev. Krščanski socializem so Slovenci po-polnoma posneli po nemški krščanski socialni stranki, zadružništvo je konkurenca bankam, Marijine družbe in Orli nimajo nobenega etičnega in vzgojnega na-mena, niti ga ne izvršujejo; o političnem in gospo-darskem ter izobraževalnem delu S. L. S. ne ve Fur-

lani prav ničesar, pač pa si dovoljuje nekje citirati sv. Tomaža Akvinskega, ki mu je pa ravnotako neznan kakor mu je neznano marsikaj drugega. Višek vsega je seveda štajerska narodna stranka, o kateri se kot priloga h knjigi ponatiskuje celo program. O velikih državnopravnih problemih jugoslovanstva, ki se tudi Slovencev zelo tičejo, Furlani ne ve več povedati kot eno, dve strani splošnih fraz in se za zgodovinski politični razvoj narodnostnega vprašanja v slovenski politiki komaj kaj briga. Pač pa posvečuje samo po-

lemiki zoper Orle več nego vsem drugim problemom slovenskega strankarskega življenja, kar dovolj označuje veliko omejenost njegovega stališča. Če se tako šušmarstvo primeroma tako obširno oceni, je to le zavoljotega, da se pribije nedopustnost take vrste političnega izobraževanja slovenskega ljudstva, saj imamo celo od nasprotne strani o tem predmetu že jako informativno, zadosti objektivno in z resničnim umevanjem spisano delce (dr. Lončarjevo).

F. T.

TO IN ONO.

Še nekaj opomb o prevodih. V zadnjem »Dom in Svetu« je dal R. Gradovin nekaj nasvetov, kaj naj bi se pri nas predvsem prevajalo. Bodi mi dovoljenih k tistim nasvetom še nekaj pripomb! — Naše književne razmere niso take, da bi se mogli pri prevajanju ozirati le na »elito«, n. pr. le na umetnike, ki naj bi se ob umetninah drugih narodov učili in izpopolnjevali. Celo, če pravimo, da prevajajmo za inteligenco, je obseg še vedno preozek: knjigarji morajo skoraj vedno računati s širšimi sloji, če naj pokrivajo stroške. Odtod sledi, da se ne moremo in ne smemo ozirati pri prevodih le na »formalno-umetniško« plat, ampak na celotno estetično vrednost in — naj bo to isto ali ne — na splošno kulturni in še zlasti etični vpliv prevodov. Zlasti mi katoličani, ki nam je krščanska kultura in krščanska pravna našega ljudstva eden prvih idealov, moramo to odločno poudarjati. En prevod več ali manj, to končno ni odločilno, odločilno pa je, kako bodo ti prevodi kulturno in pravno vplivali na ljudstvo. — Učiteljica krščanske pravne je pa nam Cerkev. In Cerkev je skrb tudi književnosti. Zato morajo biti katoličanu kakor v drugih stvarih tako tudi v tej pravci navodila Cerkev. Cerkev nam je dala neka splošna navodila, kakšnih knjig naj ne beremo, nekatere knjige pa je še izrecno zaznamenovala, da bi jih katoličani kar kratkomalo pustili (razen če jih mora kdo radi kakega posebnega vzroka študirati, za kar mu Cerkev že da dovoljenje). In prav na to se je R. Gradovin premalo oziral. Med drugimi deli priporoča knjige, ki jih je Cerkev za splošnost izrecno prepovedala. Take knjige so: Viktor Hugo, Notre-Dame de Paris; Flaubert, Madame Bovary; Zola. Morda bo dobro, če navedem iz »Indeksa« še druge romanopisce, katerih dela je Cerkev izrecno prepovedala. Te so: Balzac (vse romane), Fleury Jules (Champfleury, vse romane), Sand George (vse romane), Dumas oče in sin (vse romane), Sue Eugène (vse romane), Zola Emil (vse romane). Splošno je pa prepovedala »obscena« dela. — Mislimo, da ne bo na kvar umetnosti, našemu ljudstvu pa le v prid, ako se ravnamo po teh navodilih Cerkev. Cerkev nam ne nalaga dolžnosti iz »kaprice«, marveč le, ker ve, da zahteva to naš živni interes. Rajši manj užitka, pa bodi tisti čist užitek zares lepe umetnosti!

Dr. A. U.

Predstava Drabosnjakove pasionske igre l. 1911. V spisu »Nekaj črtic o slovenskih pasionskih igrah na Koroškem« v 1. številki lanskega »Dom in Sveta« trdim po poročilu rojaka iz Štebna pri Bekštanju, da se je maloška ali bekštanska igralska družba razšla

in da so prodali večinoma vse kostume in gledališko opravo. To pa ni res. Spis je bil že v Ljubljani sprejet za »Dom in Svet«, ko je »Mir« vabil k predstavi Kristusovega trpljenja v Štebnu pri Bekštanju. Igro so predstavljali l. 1911. na cvetno nedeljo, na velikonočni ponedeljek ter na belo nedeljo. Vodi jo še sedaj g. Ivan Graber, p. d. Kramarič, gostilničar in cerkveni slikar, ki je rojen l. 1845. Predstavljajo jo domači igralci, ki so večinoma člani požarne brambe. Pri tej priliki omenjam, da je g. I. Graber imel tudi dve božični igri, ki so ji na Spodnjem Koroškem igrali, kateri je hotel tudi v Štebnu predstavljati z domačimi igralci. Ker pa mu nobena ni ugalala, je spisal sam po »Ben-Hurju« novo božično igro, ki so jo štebenski igralci pred nekaterimi leti predstavljali na več krajih in ki je ljudem prav ugalala. (Poročilo Graberjevo.) Lep kraj je — Šteben pri Bekštanju. Leži ob železniški progi, ki vodi iz Podrožčice v Beljak in ki veže karavanško in tursko železnico. V bližini je slikovito Baško jezero s prijaznim otokom. V dnu se zrcalijo razdrapane Karavanke, sivi Dobrač in vsa rajska okolica. Ker je v bližini Beljak, bijejo tukaj hud naroden boj. Vroč tla! Tukaj je deloval v šestdesetih, sedemdesetih letih učitelj F. Wigele, Ziljan, ki je pisal v »Učiteljskega Tovariša« lepe vzgojeslovne članke, ki je sodeloval pri Einspielerjevih »Stimmen aus Innerösterreich« ter pri celovškem »Slovincu«, katerega je urejeval duhovnik Božič. Bil je odbornik »Trdnjave«, političnega društva v Celovcu, deloval na političnem polju, postal tovarnar, a imel nesrečo. Nazadnje je postal zopet učitelj, a ne več na Koroškem, ampak na Dolenjskem. Njegovi potomci še živijo na Kranjskem. Lepo se ga spominja † Jože Vošnjak v »Spominih« II. zv. str. 110—111. Primerjaj tudi str. 138! A pustimo te zgodovinske reminiscence in se vrnimo k igri! — Bela nedelja 1911. Po blagoslovu se zbira ljudstvo na ograjenem prostoru, kjer stoji na oni strani Graberjeve gostilnice, čez cesto, med kmečko hišico in skednjem preprost, iz desk zbit oder. Celò kuliso ima — eno! Radovednega ljudstva se kar tare. Na cvetno nedeljo je prodal blagajničar vstopnic za 372 K, na velikonočni ponedeljek za 172 K, na belo nedeljo pa za 92 K. Vstopnina je majhna, za 60—80 vinarjev sedi v sprednjih vrstah, stojiš pa za 20 vinarjev, torej ceneje kakor v Oberammergau! — Predigra. Zastor se dvigne. Na oder stopi pastir, ki poje »pastirsko« — cerkveno pesem. Dobro grlo ima — kakor pravimo. Prvo kitico poje na desni strani odra, drugo na levi itd. — zadnjo pa na sredi. Po kostumu pa ni tak

pastir, kakoršen nastopa v »ovčarski igri« 17. in 18. stoletja, tudi ni pastir z naših gor. Njegova pastirska palica ima na koncu križ, na katerem visi šopek iz suhih rož. Na glavi nosi slamnik, v roki pastirsko palico, oblečen pa je v pisano prteno obleko. Za njim nastopi pastirica, ki ima po hrbtu razpuščene lase, belo obleko, lakaste črevljičke in pastirsko palico. Poje pa po istem načinu kakor pastir. S tem je predigra končana. — Od stare kostanjske predigre, v kateri nastopajo tudi roparji (»ravbarji«), ni ostalo drugega kot ti dve pesmi, ki sta pa popolnoma drugačni. Kako to? V rokopisu, ki so ga dobili maloški igralci s Kostanj, ni bilo pastirske predigre. I. Graber naprosi organista, naj poišče pastirskih pesmi,

ULICA V ODRINU.

da bi z njimi nadomestil kostanjsko predigro. Ta poišče in prinese ti dve igri, ki sta baje cerkveni.¹ — Pasionska igra. Vsebine pasionske igre ne bom popisoval, ker se itak naslanja na sv. pismo in ker hočem ob ugodnem času o slovenskih dveh pasionskih igrah kaj več povedati ter jih primerjati z nemškimi koroškimi pasioni, od katerih pa je samo pasionska igra iz Krške doline objavljena. Druge poznamo samo po vsebini. Pač pa naj sledi tukaj nekaj opazk o predstavi, kostumih itd. — Smrt ima leseno mrtvaško masko, nosi puščico in peščeno uro. Rebra in kosti so označene na beli prteni obleki s črno kredo. — Hudiči imajo črne maske, rdeče oči in jezike. — Judež nosi rumeno obleko — znak sramote v srednjem veku —, sandale in mošnjo — najboljši tip v celi igri.

¹ O predigri v kratkem kaj več v posebnem članku.

Seveda je tudi tukaj vse polno anahronističnih kostumov. — Pred odrom stoji drevo, na katerem se Judež obesi. V istem hipu spleza hudiček na drevo, razreši vrv, druga dva pa že čakata pod drevesom in odneseta izdajalca Judeža »v pekel« (za oder). Med tem prizorom je seveda dosti smeha. — Po Judeževi smrti kličejo hudički Judeževo dušo iz pekla. »Veni fares« pravijo, namesto: »veni foras«. Judeževa Duša (kot oseba) ima črno haljo, ki pokriva tudi obraz in poučuje ljudstvo, naj pobožno živi, da se mu ne bo godilo enako. Igrali so pač tako, kakor se more zahtevati od preprostih kmečkih igralcev. Gotovo je treba veliko truda, da se nauče sodelovalci dolgih vlog, kajti igra traja nad tri ure. Judeža, ki ga je predstavljal Janez Samonik, p. d. Ledrar, pa bi tudi izkušen igralec po poklicu ne pogodil bolje.

Drugi del pasiona se vrši na potu na Kalvarijo in na njej. Stotnik zatrobi in sprevod se začne pomikati. Na čelu koraka v dolgih korakih Smrt, ki drži v desni roki puščico, v levi pa ima peščeno uro. Za njo jezdi stotnik, ki je služil svoje dni pri dragonarjih cesarja, z zastavo. V prejšnjih časih je tudi Smrt sedela na starem belem konju. (Prim. ljubljanske pasionske obhode.) Sedanji konji pa so baje preiskri in se boje Smrti! Tudi drugi jeruzalemski dostojanstveniki, ki so imeli opraviti z obsodbo Zveličarjevo, so na konjih. Veliki duhoven nosi celo očala. Pred Kristusom, ki nosi težek križ, stopata razbojnika, katera sta na rokah zvezana, vodi pa ju vojak. Za sprevodom in ob straneh pa se pomika vse gledališko občinstvo.

Na Kalvariji (na griču) stoje trije križi. Kristusa »pribijejo« na srednjega, ki leži na tleh. Nato ga vzdignejo. Razbojnika pa sama splezata na druga dva. Ko je Kristus umrl, so na Kostanjah in v Tmari vasi streljali s topi, kar bi naj pomenjalo potres in pokanje zemlje — tukaj pa je stotnik udaril na svoj ščit, Judje so se zbali in zbežali na vse kraje doli proti vasi.

Te beležke naj bi malo izpopolnile poročila o predstavah na Kostanjah in v Tmari vasi pri Lipi nad Vrbo.¹

O zgodovini predstav mi je g. I. Graber sporočil ustmeno sledeče: Na Kostanjah so začeli predstavljati Drabosnjakovo pasionsko igro okoli leta 1830. Ko sem bil 11 star, je živel v Mlinarah »bukvar« (to je tak človek, ki je znal brati in pisati — v Podjuni so imenovali takega učenjaka »bukovnika«), ki je imel igro prepisano. Prihajal je v Šteben in jo je prebiral ljudem. Ko so okoli leta 1860. začeli na Kostanjah zopet igrati, je šlo nekaj ljudi iz Štebna in okolice tja gledat predstavo. Igra jim je ugajala in ustanovili so v Štebnu družbo, ki je začela igrati leta 1861. ali 1862. Župnik Mišic se je ustavljal prireditvam, a škofijstvo in okrajno glavarstvo je slednjič dovolilo uprizoritev. Predstavljali so igro na Škocijanski gori pri Bekštanju, kjer so postavili leseno stavbo, v kateri je stal oder. Iz cele fare so ljudje darovali les za »gledališče«. — Leta 1894. so se jeli zopet spominjati, da bi napravili igro. Požarna bramba je dala denar za priprave. Nato smo jo zopet večkrat igrali, a ne več na Škocijanski gori, ampak na vasi

¹ Prav bo menda pisati »Kotmara ves«, ker še ljudstvo deloma govori »otmara ves«. Primerjaj Kotmaraves pri Celovcu!

v Štebnu. Hodili so tudi drugam igrati. Dvakrat so igrali v Bistrici na Zili, enkrat v Žabnicah ter v Šent Jakobu v Rožu.

Rokopis, po katerem sedaj igrajo, ima naslov: »Igra terplenje in smert Izveličarja Jezusa Kristusa. Novo prepisal izboljšal Ivan Graber posestnik v Štebne. 15. nov. 1895.« Prepis nosi beležko okrajnega glavarstva v Beljaku: »Text für die unter einem bewilligten Aufführungen genehmigt. Die k. k. Bezirkshauptmannschaft Villach, 13. März 1896.«

Iz tega razvidimo, da je trditev v prvi številki »Dom in Sveta« 1912 (stran 14) prava, da so namreč Kostanjčani začeli igrati igro že pred letom 1840. Graber trdi, da so začeli uprizarjati že leta 1830. Nato je nekaj let niso igrali, leta 1860. pa se zopet obnovi igralska družba, ki redno predstavlja igro.

Ljudstvo je nekaj smatralo predstavo pasionskih iger kot službo božjo. To nam potrjujejo tudi besede, ki jih je izrekel star možak iz Šent Jakoba v Rožu ob priliki, ko smo šli v Štebnu s sprevodom na Kalvarijo: »Čudno, ljudje ne vejo več, kaj nam ta igra predstavlja; smejijo se in imajo klobuke na glavi.«

Če bi postavili lep oder, zboljšali še nekoliko igranje, poskrbeli za prikladnejše kostume in še nekoliko popravili jezik v igri, bi pa lahko prirejali naši igralci redne predstave, ki bi jih Slovenci iz vseh dežel radi obiskovali. Končno naj še omenim, da so igre vplivale celo na narodne primere: »Ti si t'ko medel kakor kostanjska Smrt,« pravijo v Logi vasi nad Vrbo. (Povedal meščanski učitelj P. Koschier.) Izmed drugih svetopisemskih iger, ki jih je spisal Schuster-Drabosnjak, pa so predstavljali leta 1885. v Logi vasi pri Vrbi »Egiptovskega Jožefa«. Rokopisa te igre še nisem našel.

Dr. Fr. Kotnik.

Monsignor Tomo Zupan, knezoškofijski konsistorialni svetnik, vitez Fran Josipovega reda, bivši mnogoletni gimnazijski profesor, velezaslužni alojzijeviški ravnatelj in bivši prvomestnik tedaj cvetoče Družbe sv. Cirila in Metoda, sedaj na Okroglem v samoti, posvečeni slovstvenemu delu, živeči vlastelin, je obhajal dne 14. sušca zlati jubilej svečeništva. Čestitajoč ob tej izredni svečani priliki temu izrednemu možu, sotrudniku našega lista, želimo, da nam ga Bog ohrani še dolgo po telesu in po duhu tako čudovito mladostnega.

Tridesetletnico glediškega delovanja je praznoval 19. t. m. Ignacij Borštnik. Slovesna proslava se je vršila ta dan v Zagrebu, ko se je igrala Hebbelova

drama »Marija Magdalena«. V pesmi, ki jo posveča Borštnik sam svoji tridesetletnici, peva:

Sto src, sto duš, sem dal vam v dar,
Položil jih na vaš oltar —
Jaz: kralj, berač, ljudi tolmač
Iz nizkih koč, gradov, palač.
Poslednja krinka danes pade.
A s krinko zadnjo padam jaz;
Pokriva prošlost te zaklade —
Ostal mi je le moj obraz!

FRANCOSKI MINISTRSKI PREDSEDNIK R. POINCARE.

Brez dvoma je Borštnik največji slovenski dramski talent. Žal, da ga uživajo le tuji odri. Želimo mu še obilo plodnih let!

Popravek. Na strani 95 v 3. številki je čitati v pesmici »Svatba« tak-le konec:

ko bi še enkrat
bila za par mi (ne: dni!)
lepa družica —
moja mladost!

Za par biti na svatbi je notranjski zelo navaden izraz.

Naše slike. Vinjeta str. 131 je risba Podrekarjeva. — Bogati mladenič (str. 125). »In glej! nekdo je pristopil in mu rekel: Dobri učenik! Kaj naj storim dobrega, da zadobim večno življenje? On mu je rekel: Kaj me vprašaš po dobrem? Eden je dober, Bog. Ako pa hočeš v življenje iti, izpolnjuj zapovedi! Mu

NOVA MESTNA HIŠA V NEW YORKU.

reče: Katere? Jezus pa je rekel: Ne ubijaj, ne prešestuj, ne kradi, ne pričaj po krivem! Spoštuj očeta in mater in ljubi bližnjega, kakor sam sebe! Mladenič mu reče: Vse to sem izpolnoval od svoje mladosti. Kaj še manjka? Jezus mu reče: Ako hočeš popoln biti, prodaj, kar imaš, in daj ubogim, in boš imel zaklad v nebesih; ter pridi in hodi za menoj! Ko je pa mladenič slišal to besedo, je šel žalosten proč; imel je namreč veliko premoženja. Jezus pa je rekel učencem: Resnično, vam povem, da bogataš pojde težko v nebeško kraljestvo«. (Mat. 16—23.) — Od Ant. Štefica prinašamo nekaj posnetkov. »Kristus v grobu« in »Jobova glava« sta bila nedavno razstavljena v Ljubljani. Štefičeva dela so večinoma v kranjskem deželnem muzeju. Mladi umetnik je dobil tudi deželno podporo, da se izобрази v Italiji. — Krakovski nadškof knez Adam Sapieha (str. 141) je naš stari znanec. Bil je med prvimi naročniki »Dom

in Sveta« kot bogoslovec. In sedaj ga pozdravljamo kot primata poljskega! — Iz obleganja Odrina prinašamo danes tipično sličico (str. 157). Odrin in Skader se še z zadnjimi silami branita, Janina se je že vdala Grkom z vso posadko Essad paše, ki je štela 20.000 mož. — Raymond Poincaré, novi predsednik francoske republike, je nastopil vlado. Prisrčni odnosi z Rusijo, napetost proti Nemčiji in Italiji in oprezno opazovanje dogodkov na Vzhodu, pri katerih hoče tudi Francija dobiti svoj delež v Siriji, označujejo pričetek njegove zunanje vlade. Vsekako je Poincaré nasprotnik trozveze in hoče Franciji pridobiti premoč v Sredozemskem morju. — Nova mestna hiša v New Yorku. New York je mesto visokih hiš. Ker so stavbišča silno draga, zlasti v bližini pristanišča, zidajo Amerikanci v zrak, kajti ta je, hvala Bogu, sedaj še zastoj. Dvajset, trideset, štirideset nadstropij — kam bo to še prišlo? Vedno višje! Stopnice seveda ne morejo več posredovati prometa, ljudje se

ADMIRAL A. HAUS.

vlečejo po električnih dvigalih gor in dol. Seveda tudi mestna hiša ne sme biti pohlevna. Kogar veseli, lahko na sliki prešteje nadstropja! — Admiral A. Haus, naslednik grofa Montecuccolija kot poveljnik avstrijske mornarice, je naš rojak z Dolenjskega, slovenščini in hrvaščini dobro vešč. Vojne ladje se grade zdaj z veliko naglico, tako da bo admiral Haus kmalu poveljnik čez precejšnjo silo na morju.

Teodor Korn

pokrivalec streh in klepar
ter vpeljavec vodovodov

Ljubljana

Poljanska cesta št. 8
v lastni hiši.

se priporoča p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih

kleparskih del ter pokrivanje streh

z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem „Eternit“, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. Poprave točno in ceno. Proračuni brezplačno in poštne prosto.

Obenem naznanjam, da sem kupil že 36 let obstoječo trgovino trdke Jos. Stadler v Ljubljani in bom isto nadalje vodil pod njegovim osebnim vodstvom ter vodstvom spretnih in zanesljivih kleparjev in monterjev. Istotako priporočam svojo podružnico v Trstu, Via Miramare št. 65, ki jo vodi poslovodja Franjo Jenko

Kamnoseški izdelki iz marmorja za
cerkvene in pohištvene oprave,
spomeniki iz marmorja, gra-
nita ali sijenita, živo in uga-
šeno apno se dobi pri

Alojziju Vodniku

kamenarskem mojstru

Ljubljana, Kolodvorska ulica

Podobarski in pozlatarski atelijé

Andr. Rovška naslednik

Ivan Pengov

Ljubljana, Kolodvorska ulica št. 20

se priporoča prečastiti duhovščini in cerkvenim
predstojništvom v naročila za izvrševanje vsa-
kovrstnih strogo umetniško izvršenih oltarjev
v raznih slogih, kipov in svetniških solj iz
lesa, gipsa, marmorja in cementa itd.

Priznalna pisma na razpolago. Domača trdka.

Žena, kateri manjka potrebne gospo-
dinjske izobrazbe, ne bo znala
umno voditi domačega gospodinjstva.

Ker je pa od pravilnega gospo-
dinjstva v prvi vrsti odvisna sreča in
blagostanje družine, je za vsako
slovensko ženo in deklico sveta dolž-
nost, da si pridobi tozadevno strokovno
izobrazbo.

K tej izobrazbi bo pripomogla v
obilni meri poljudno ter praktično se-
stavljena knjiga, ki uvaja naše žene
in dekleta v vse panoge gospodinjstva
in ki je pred kratkim izšla pod na-
словom:

Gospodinjstvo.

Navodilo za vsa v domačem
gospodinjstvu važna opravila.

Solam in gospodinjam sestavila
S. M. LIDVINA PURGAL.

Cena K 2.20, vezana K 2.80.

MAGDALENE PLEIWEISOVE

Slovenska : kuharica :

Sesti natis priredila

S. M. FELICITA KALINŠEK.

To je najboljša slovenska kuhinjska knjiga, bodisi za začetnico, bodisi za kuharico, ki se želi povzpeti na vrhunec kuhinjske umetnosti. Slovenska žena, ki hoče biti dobra gospodinja, te knjige ne bo mogla pogrešati.

Knjiga poučuje, kako je treba je-
dila pripravljati, da so okusna, obenem
pa daje tudi navodila, koliko se lahko
v kuhinji prihrani. Popolna izraba živil
je v času splošne druginje naravnost
življenska potreba.

Velika izdaja (nad 600 strani, z 18
večbarvnimi tabelami) K 5.20, vezana
K 6.—; okrajšana izdaja (okoli 350 str.)
K 3.—, vezana 3.60.

Zunanji nastop in lepo olikano ve-
denje odločujeta prav pogosto o
sreči človeka. Kar prvi nepravilni na-
stop pokvari, časih ni mogoče nikdar
več popraviti. Zato bodi prva skrb
vsakogar, da si omisli »Knjigo o le-
pem vedenju«, ki je edina te vrste med
Slovenci. Ta knjiga mu bo pravilno
svetovala v vseh dvomljivih slučajih
in ga varno vodila skozi družabno
življenje.

Vseskozi se ozira knjiga tudi na
posamezne stanove obojega spola; tudi
za mladino je knjiga zlata vredna.

**Knjiga
o lepem vedenju**

Spisal **URBANUS.**

Velja K 3.—, elegantno vezana K 4.—.

= Katoliška Bukvarna v Ljubljani. =

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

sprejema vsak delavnik od 8.
do 12. ure dopoldne hranilne
:: vloge ter jih obrestuje ::

po 5%

brez odbitka, to je: daje za
100 K čistih 5 K na leto.

Rentni davek plača hranilnica sama.

registr. zadruga z omejenim poroštvom
Kongresni trg šte. 19.

Prelat Kalan Andrej I. r., predsednik.
Kanonik Sušnik Jan. I. r., podpredsedn.
Dr. Fran Dolšak I. r., zdravnik v Ljubljani, podpredsednik.

Rentni davek plačuje iz svojega. Zunanji vi-
gateljem so za pošiljanje denarja na razpolago
brezplačno položnice poštne hranilnice.

Daje tudi svojim članom predujme
na osebni kredit, vračljive v 7½ leta
(90 mesecih) v tedenskih, oziroma
mesečnih obrokih, kakor tudi po-
sojila na zadolžnice in menice.

Tovarna dežnikov in solnčnikov

L. Mikusch

v Ljubljani, Mestni trg 15

priporoča svojo veliko zalogo

dežnikov in solnčnikov

preprostih in elegantnejših, solidno, tr-
pežno izdelanih, po najnižjih tvorniških
cenah.

Prevleke in poprave se izvrše
dobro in poceni.

Domača tovarna

Gričar & Mejač, Ljubljana

Prešernova ulica 9.

Najstarejša in največja trgovina
z izgotovljeno obleko

Priporočava se prečastiti duhovščini v na-
ročila za izvršitev raznovrstne

duhovniške obleke

iz zjamčeno dobrega, trpežnega blaga
razne kakovosti, katerega imava prav
mного v zalogi. Postreževa na željo z
vzorci ter sva v stanu vsled nakupovanja
v množinah in obširne trgovine postreči
z istinito dobrim blagom in natančno iz-
vršitvijo po najnižji cenl.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospode, dečke, go-
spe in deklice po naj-
novejšem kroju in lepih
vzorcih

Zaloga srajc,
ovratnikov in kra-
vat za gospode.

Ilustrirani ceniki so
franko na razpolago.

Najboljša, najsigurnejša prilika za štedenje!

Lastna glavnica K 704.939·27.

Najboljša, najsigurnejša prilika za štedenje!

Denarni promet l. 1911. čez 82 milijonov kron. - Stanje vlog čez 22 milijonov kron.

Ljudska posojilnica

registrovana zadruga z neomejeno zavezo

Ljubljana, Miklošičeva cesta št. 6

prililčje, v lastni hiši, nasproti hotela „UNION“, za frančiškansko cerkviijo

sprejema hranilne vloge

vsak delavnik od 8. ure zjutraj do 1. ure popoldne

ter jih obrestuje po **4³/₄ %**

brez kakega odbitka, tako da prejme vložnik od vsakih

100 kron čistih 4·75 na leto.

Hranilne knjižice se sprejemajo kot gotov denar, ne da bi
se njih obrestovanje kaj prekinilo. Za nalaganje po pošti so
poštno-hranilnične položnice na razpolago.

Fran Povše, komerc. svetnik, vodja,
graščak, drž. in dež. poslanec, pred-
sednik; Josip Šiška, stolni kanonik,
podpredsednik; odborniki: Anton
Belec, posest., podjetnik in trgovec v
St. Vidu nad Ljubljano; Dr. Jos. Der-
mastia; Ant. Kobl, posest. in trgovec,
Breg pri Borovnici; Karol Kauschegg,
veleposest. v Ljubljani; Matija Kolar,
stolni dekan v Ljubljani; Iv. Kregar,
svetnik trg. in obrtne zbornice in hišni
posest. v Ljubljani; Fran Leskovic,
hišni posest. in blag. »Ljud. posojilnice«;
Ivan Pollak ml., tovarnar; Karol
Pollak, tovarnar in posest. v Ljubljani;
Gregor Šilbar, župnik v Rudniku.

== Za hranilne vloge jamči dežela Kranjska. ==